

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANA BİLİM DALI

GÜNEY ANADOLU'DA İLK İSKÂN İZLERİ

Eda ZİNCİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR- 2019

©2019- Eda ZİNCİR

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

GÜNEY ANADOLU'DA İLK İSKÂN İZLERİ

**THE FIRST TRACES OF SETTLEMENT IN SOUTHERN
ANATOLIA**

Hazırlayan

Eda ZİNCİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Veli ÜNSAL

KIRŞEHİR- 2019

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Eda ZİNCİR tarafından hazırlanan “Güney Anadolu’da İlk İskân İzleri” adlı tez çalışması 25.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman .... (İmza)

Doç. Dr. Veli ÜNSAL

Üye.......... (İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Özlem POYRAZ

Üye.......... (İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Suzan AKKUŞ MUTLU

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda

uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2019

Eda ZİNCİR

İmza

ÖZET
GÜNEY ANADOLU'DA İLK İSKÂN İZLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Eda ZİNCİR

Danışman: Doç. Dr. Veli ÜNSAL

2019 (xiii+107)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Jüri

Doç. Dr. Veli ÜNSAL

Dr. Öğr. Üyesi Özlem POYRAZ

Dr. Öğr. Üyesi Suzan AKKUŞ MUTLU

Bilindiği üzere Anadolu coğrafi faktörler bakımından insanların yaşamı için elverişli yerlerden biridir. İklim koşullarının elverişliliği, su kaynaklarının bol olması, yiyecek toplama sıkıntısının olmaması gibi nedenlerle insanların yerleşim için uygun gördüğü yerlerdendir Anadolu. Araştırma konumuzun sınırlarını oluşturan Güney Anadolu içinde aynı durum geçerlidir. Çalışma sahasında ilk iskân tarih öncesi çağların ilki olan Paleolitik ve Epipaleolitik Çağlarda başlamıştır. Bölgede bu dönemlere ait pek çok mağara bulunmuştur. Ayrıca bölgede daha önce yapılan araştırmalarda sayısı 12'yi bulan bu mağaraların tarih öncesi dönemleri sırasıyla yaşamadığı da ortaya çıkarılmıştır.

Paleolitik ve Epipaleolitik dönemlerin arkasından insanlık için büyük adımların atıldığı bir dönem, Neolitik Dönem başlamıştır. İnsanların mağaralardan çıkıp geniş düzlüklerde, su kenarlarında yerleşmeler kurduğu, ekip biçmeye başladığı, hayvanların evcilleştirildiği ve çanak çömleğin yapıldığı bu döneme ait Güney Anadolu'nun Adana Bölümü sınırları içerisinde 39 yerleşme bulunmaktadır. Neolitik'ten sonra yaşanan Kalkolitik Döneme İleri Üretici Dönem adı da verilmiştir. Bu dönem de maden ortaya çıkmış, bakır ziynet eşyası ve silah yapımında kullanılmaya başlanmıştır. Güney Anadolu'da bu döneme ait 43 yerleşme yeri vardır.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz, Tarihöncesi, Güney Anadolu, Paleolitik, Epipaleolitik, Neolitik, Kalkolitik

ABSTRACT
THE FIRST TRACES OF SETTLEMENT IN SOUTHERN ANATOLIA

M. Sc. Thesis

Preparer: Eda ZİNCİR

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Veli ÜNSAL

2019 – (xiii+107)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School of Social Sciences

History Department

Jury:

Assoc. Prof. Dr. Veli ÜNSAL

Asst. Prof. Dr. Özlem POYRAZ

Asst. Prof. Dr. Suzan AKKUŞ MUTLU

It is known that Anatolia is one of the most sufficient places for human life in terms of geographical factors. Because of appropriate climate, lots of water sources, Anatolia is suitable place for settlement. Mediterranean Region is the same situation. In the Mediterranean Region, many caves in which people lived were found. In the researches it had been found out that 12 caves didn't live in Prehistoric Period in sequence. After Palaeolithic and Epipalaeolithic Period, Neolithic Period which is very important for humanity began.

There are 39 settlements in Adana in Mediterranean Region belonging to this Period. In those settlements, after people left from caves, they began to settle in large planes and water edges, cultivate, domesticate animals and make pottery. Chalcolithic Period which was lived after Neolithic Period is also called "Forward Producer Period". In that Period, mine was found and people started to use for making copper jewellery and gun. There are 43 settlement places belonging to this Period in South Anatolia.

Keywords: Mediterranean, Prehistory, South Anatolia, Paleolithic, Epipaleolithic/Mesolithic, Neolithic, Chalcolithic.

ÖN SÖZ

“Güney Anadolu’da İlk İskân İzleri” konulu bu çalışma ile bölgenin tarih öncesi çağlarda ne derece yerleşim gördüğü aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Akdeniz Bölgesi, Antalya Bölümü ve Adana Bölümü olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Antalya Bölümü’nde bulunan Paleolitik ve Epipaleolitik Çağ yerleşmeleri kazı ve yüzey araştırmaları olarak birçok kez çalışılmış olduğu için çalışmamız Adana Bölümü’nde yer alan Paleolitik, Epipaleolitik, Neolitik ve Kalkolitik Dönem yerleşmeleri üzerine yapılmıştır.

Konumuzu oluşturan Güney Anadolu, Akdeniz Bölgesi’nin batıda Manavgat-Çarşamba suyu hattının doğusunda kalan kısmını oluşturan Adana Bölümü’dür. Akdeniz’in kıyısında bulunması önemli ova, akarsu ve platoların yer alması ayrıca korunma sağlayacak mağaraların bulunması bölgenin ilk çağlardan itibaren yerleşim için tercih edilmesine vesile olmuştur.

İnsanların ihtiyaçlarını karşılayacak özelliklere sahip olması, insanların yerleşimine elverişli topraklarda bulunmasının sonucu olarak bölge Paleolitik Çağ’dan günümüze kadar iskâna uğramıştır.

Bölgede iskân hareketleri Paleolitik Dönemlerde başlayıp yerleşme sayısı artarak Neolitik Dönemde de devam eder. Ancak değişen dönemlerde insanlar aynı yerleşim yerlerini terk ederek farklı yerleri tercih etmişlerdir. Bölgede yerleşim sürekli olsa da insanlar aynı yerleşim yerlerinde uzun süre kalmamışlardır. Bölgede en yoğun yerleşim ise Kalkolitik Dönemde görülmektedir.

Yapılan araştırmada ele alınan konunun detaylı olarak incelenmediği tespit edilmiştir. YÖK Tez merkezinde bulunan çalışmalar dikkat çeken yerleşim yerlerini ayrı ayrı detaylı olarak incelemiştir. Ancak yerleşim yerleri bölgesel olarak büyük küçük fark etmeksizin bir arada incelenmemiştir. Bu alanda görülen eksiklikten dolayı böyle bir çalışma ile boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

Araştırma çalışmanın birinci bölümünde konumuzu oluşturan bölgenin Paleolitik ve Epipaleolitik yerleşimleri araştırılıp, yapılan kazı çalışmaları değerlendirilmiştir. Yerleşim yerlerinin konumları, nasıl buldukları, burada yapılan kazılar, elde edilen materyaller

hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca Paleolitik ve Epipaleolitik Çağların özelliklerine de değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise bölgede keşfedilen Neolitik Döneme ait yerleşmelerin üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Öncelikle Neolitik Çağın özelliklerine değinilerek, bu yerleşimlerin konumları, nasıl buldukları, yapılan kazılar ve toplama çalışmaları sonucunda elde edilen materyaller hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise bölgede Kalkolitik Döneme ait yerleşim yerleri hakkında bilgilere yer verilerek, bu yerleşim yerlerinde yapılan kazılar ve bunların sonuçlarına değinilmiştir. Bu bölümde ayrıca Kalkolitik Çağın genel özellikleri hakkında bilgiler de yer almaktadır.

Gerek çalışma konumun seçiminde ve gerekse destek ve yönlendirmeleri ile katkılarını gördüğüm danışman hocam Sayın Doç. Dr. Veli ÜNSAL'a, tezin hazırlanmasında çeşitli aşamalarda yardımını gördüğüm arkadaşlarım Mustafa MUTLU ile Fatih HASTAOĞLU'na ve kuzenim Tuğçe KILIÇ'a, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen eşim Yunus ZİNCİR'e ve aileme teşekkür ederim.

Kırşehir- 2019

Eda ZİNCİR

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. PALEOLİTİK VE EPİPALEOLİTİK ÇAĞDA GÜNEY ANADOLU.....	4
1.1. PALEOLİTİK VE EPİPALEOLİTİK ÇAĞLAR'IN GENEL ÖZELLİKLERİ 4	4
1.1.1. Paleolitik Çağ'ın Özellikleri	4
1.1.1.1. Güney Anadolu'da Paleolitik Çağ Yerleşmeleri	7
1.1.1.1.1. Altındere	7
1.1.1.1.2. Altınözü	9
1.1.1.1.3. İncili/ Büyük Mağara	10
1.1.1.1.4. Kanal Mağara	11
1.1.1.1.5. Kışlak Cıvarı	12
1.1.1.1.6. Camızoğlu	12
1.1.1.1.7. Merdivenli Mağara	13
1.1.1.1.8. Emirler	14
1.1.1.1.9. Sırtlanini Mağarası	15
1.1.1.1.10. Şenköy	16
1.1.1.1.11. Tıkalı Mağara	17
1.1.1.1.12. Üçağzlı Mağarası	18
1.1.2. Epipaleolitik Çağ'ın Özellikleri.....	18
1.1.2.1. Güney Anadolu'da Epipaleolitik Çağ Yerleşmeleri	20
1.1.2.1.1. Emirler	20
BÖLÜM II	21
2. NEOLİTİK ÇAĞ'DA GÜNEY ANADOLU	21
2.1. NEOLİTİK ÇAĞ'IN GENEL ÖZELLİKLERİ	21

2.1.1. Güney Anadolu'da Neolitik Yerleşmeler	24
2.1.1.1. Hacılar Höyük	24
2.1.1.2. Tell Kurdu	24
2.1.1.3. Adatepe II	25
2.1.1.4. Boz.....	26
2.1.1.5. Bozhöyük.....	26
2.1.1.5. Büyüktepe.....	27
2.1.1.6. Çatal Höyük (Amik)	28
2.1.1.7. Çavuşlu Höyük	28
2.1.1.8. Çukurköprü.....	29
2.1.1.9. Davutpaşa	30
2.1.1.10. Domuz Tepe Merkez	31
2.1.1.11. Domuztepe.....	31
2.1.1.12. Elvanlı/ Tömükkale	33
2.1.1.13. Gözlükule	34
2.1.1.14. Gültepe	35
2.1.1.15. Hacı Bozan	36
2.1.1.16. Hasanuşağı.....	36
2.1.1.17. İmamoğlu.....	37
2.1.1.18. İncirlik	37
2.1.1.19. Kabarsa.....	37
2.1.1.20. Ali Bey.....	38
2.1.1.21. Karaca.....	39
2.1.1.22. Kinanah.....	39
2.1.1.23. Maltepe.....	40
2.1.1.24. Misis	40
2.1.1.25. Pascu Höyük.....	41
2.1.1.26. Şamsın Höyük	42
2.1.1.27. Tarmil Höyük	43
2.1.1.28. Tatarlı Höyük.....	43
2.1.1.29. Karataş Höyük.....	44
2.1.1.30. Tell Açıana (Alalakh)	44
2.1.1.31. Kanişah.....	45
2.1.1.32. Altıntepe	46
2.1.1.33. Tell el Cüdeyde.....	47

2.1.1. 34. Hasanusağı.....	49
2.1.1.35. Tılan Höyük.....	50
2.1.1.36. Tırmıl Tepe.....	51
2.1.1.37. Velican.....	51
2.1.1.38. Vadi el Hamam.....	52
2.1.1.39. Yumuktepe	53
BÖLÜM III.....	59
3. KALKOLİTİK ÇAĞ'DA GÜNEY ANADOLU	59
3.1. KALKOLİTİK ÇAĞ'IN GENEL ÖZELLİKLERİ	59
3.1.1. Güney Anadolu'da Kalkolitik Yerlemeler	62
3.1.1.1. Anberin.....	62
3.1.1.2. Dana Höyük.....	62
3.1.1.3. Ozan Höyük.....	63
3.1.1.4. Tekirköy	63
3.1.1.5. Akpınar.....	63
3.1.1.6 Aktıl Höyük.....	64
3.1.1.7. Boyalı Höyük.....	64
3.1.1.8. Büyük Avare.....	65
3.1.1.9. Ceyhan.....	65
3.1.1.10. Sakağz.....	65
3.1.1.11. Çukurkr.....	67
3.1.1.12. Dervişli	67
3.1.1.13. Göksun.....	68
3.1.1.14. Gözlükule	68
3.1.1.15. Gültepe	70
3.1.1.16. Hacı Bozan	70
3.1.1.17. Hacılar Höyük	70
3.1.1.18. Tülek.....	71
3.1.1.19. Karahyk (Erzin).....	71
3.1.1.20. Kıztepe.....	72
3.1.1.21. Kiremitli (Sayılık)	72
3.1.1.22. Küçük Avare.....	72
3.1.1.23. Maltepe (Mut).....	73
3.1.1.24. Minareli Höyük	73
3.1.1.25. Misis	73

3.1.1.26. Molla Ahmet.....	74
3.1.1.27. Oylum Höyük.....	74
3.1.1.28. Pekmezli Höyüğü.....	78
3.1.1.29. Sarıkayalı.....	78
3.1.1.30. Silifke Kale.....	79
3.1.1.31. Sirkeli.....	79
3.1.1.32. Soğuksu Höyük.....	79
3.1.1.33. Sultan Tepe.....	80
3.1.1.34. Tabara.....	80
3.1.1.35. Tell el Cüdeyde.....	81
3.1.1.36. Kızılkaya.....	82
3.1.1.37. Kurcuoğlu.....	82
3.1.1.38. Tılan Höyük.....	83
3.1.1.39. Til Höyük.....	83
3.1.1.40. Yazı Höyük.....	84
3.1.1.41. Yeniköy.....	84
3.1.1.42. Yoltepe.....	84
3.1.1.43. Yusufllu.....	85
SONUÇ.....	86
KAYNAKÇA.....	88
ÖZGEÇMİŞ.....	101

KISALTMALAR

AnadoluAraş	: Anadolu Araştırmaları
AraST	: Araştırma Sonuçları Toplantısı
AS	: Anatolian Studies
C	: Cilt
ev.	: Çeviren
DTCF	: (Ankara) Dil, Tarih ve Coğrafya Faköltesi
DTCFD	: (Ankara) Dil, Tarih ve Coğrafya Faköltesi Dergisi
et al.	: et alias (ve diğeri)
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Faköltesi (Yayını)
KST	: Kazı Sonuçları Toplantısı
LAAA	: Annals of Archaeology and Anthropology
M.Ö.	: Milattan Önce
OIP	: Oriental Institute Publications
TAD	: Türk Arkeoloji Dergisi
TAY	: Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri
TCD	: Türkiye Coğrafya Dergisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
S.	: Sayı
s.	: Sayfa

GİRİŞ

Tarihi meydana getiren üç ana unsurdan biri de coğrafi mekândır. Anadolu, Kuzey Yarım Küre'nin 36⁰-42⁰ kuzey enlemleri ile 26⁰-45⁰ doğu boylamları arasında yer alır. Yarımada şeklindeki Anadolu'nun üç tarafı denizlerle çevrili olup, toplam yüz ölçümü 780.576 km²dir. Anadolu'nun, Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları tarafından çevrelendiği ve Asya ile Avrupa kıtaları arasında da bir köprü vazifesi gördüğü görülmektedir. Bu köprü, güneydoğudan Mezopotamya ve Mısır gibi Eski Doğu, batıdan ise Akdeniz medeniyetlerinin oluşturduğu Eski Batı dünyaları tarafından çevrilmektedir. Bu durum Anadolu'ya bir kültür aracılığı görevi vermiş gibidir (Memiş, 2003: 3). Anadolu'nun yeryüzü şekilleri, akarsuları ve iklim şartları da, Anadolu tarihinin meydana gelmesinde büyük ölçüde rol oynamıştır (Memiş, 2003: 4).

Anadolu toprakları 1941 yılında Ankara'da toplanan I. Türk Coğrafya Kongresi'nde alınan bir kararla bünyesi, yer şekilleri, iklimi, tabii bitki örtüsü ve beşeri özelliklerine göre yedi coğrafi bölgeye ve çeşitli bölümlere ayrılmıştır (Ünsal, 2012: 13). Bunlar Karadeniz, Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'dir. Görüldüğü gibi bu yedi bölgeden birisi de Anadolu'nun güneyini oluşturan ve konumuz olan, ismini güneyinde bulunan Akdeniz'den alan Akdeniz Bölgesi'dir.

Haritaya bakacak olursak; Akdeniz Bölgesi Anadolu'nun güneyinde Akdeniz kıyısı boyunca uzanır. Batı ve kuzey batısında Ege Bölgesi, kuzeyinde İç Anadolu Bölgesi, doğusunda Güneydoğu Anadolu Bölgesi bulunur. Güneydoğudan Suriye ile komşudur.

Akdeniz bölgesinin arazi yapısı oldukça dağlık ve engebeldir. Bölgenin yeryüzü şekillerinin ana çizgilerini Alp kıvrım kuşağının ülkemizdeki uzantısını oluşturan Toroslar belirler. Toros dağları; Batı, Orta ve Güneydoğu Toros Dağları adını alarak Anadolu'nun güneyinde uzanır. Toroslar'ın batı bölümünü, Akdağlar ve Katrancı Dağları oluşturur. İkinci sırayı Beydağları meydana getirir. Ayrıca kuzeyde Sultan Dağları, güneyde Dedegöl ve Geyik Dağları bulunur. Orta Toroslar'ın önemli kolları, Akçalı Dağları, Oyuklu ve Kızıl Dağ ile Toroslar'ın en yüksek zirvesinin yer aldığı Bolkar Dağları ve Aladağlar'dır. Toros Dağları kuşağının doğusunda ise Nur (Amanos) Dağları yer alır (Atalay, Mortan, 1997: 204-205).

Genellikle kalker kayalarından oluşan bu bölgede karstik oluşumlarda fazlaca görülmektedir. Cennet ve Cehennem Obrukları, Düdensuyu, Damlataş Mağarası, Dim Mağaraları, Narlıkuyu Mağarası, Tınaztepe Mağarası, İnsuyu ve Kızılın Mağaraları Karstik oluşumlara örnek gösterilebilir (Atalay, Mortan, 1997: 206-208).

Hem bölgenin hem de ülkemizin en büyük platosu, Taşeli Platosu'dur. Bölgede Köyceğiz ve Dalaman Ovaları, Eşen Ovası, Göksu Deltası, Çukurova (Seyhan- Ceyhan delta ovası), Asi Deltası yer almaktadır (Atalay, Mortan, 1997: 209). Bu ovalar tarıma en elverişli yerlerdendir. Hem su kaynağı yakınında bulunmaları hem verimli olmaları ovaların eskilerden beri yerleşimlere sahne olmasına da neden olmuştur.

Akdeniz Bölgesi göl ve akarsular bakımından da oldukça zengindir. En önemli akarsuları Orta Anadolu'nun güneydoğusundan kaynağını alan Seyhan- Ceyhan Nehirleri, Suriye topraklarından gelen Asi nehridir. Diğer nehirler ise Göksu, Manavgat, Köprüçayı, Aksu, Eşen ve Alakır çaylarıdır (Atalay, Mortan, 1997: 219).

Ülkemizin göller bakımından en zengin bölgesidir Akdeniz Bölgesi. Göller Yöresi adını alan sahada, Eğirdir, Beyşehir, Burdur, Acıgöl, Yarıklı, Kestel, Suğla, Salda, Avlan gölleri ve Amik gölü yer almaktadır (Atalay, Mortan, 1997: 220).

Akdeniz iklimi, Akdeniz ve Ege bölgesi kıyıları ile Marmara Denizi çevresinde görülür. Bu iklimde yazlar sıcak ve kurak geçmektedir. Kışlar ise ılık ve yağışlıdır. Yaz ve kış mevsimindeki yağış miktarı arasında, büyük bir fark bulunmaz. İç kesimlere doğru karasal iklim görülür.

Dağların denize bakan yamaçlarında makilikler ve yer yer yüksek ormanlar kaplı ve arkalarında çukur alanlar ise karasal etkilerin arttığı bir iklim tipine rastlanır. Aynı zamanda iklim şartları nedeniyle bitki örtüsü makidir ve aynı zamanda yazları sıcak ve kurak kışları ise ılık ve yağışlı geçer. Bitki örtüsü maki, defne, keçiboynuzu, zeytin gibi bodur ve kısa ağaçlardan oluşur. Ancak bu ağaçlar orman ağaçlarına nispeten sıcağa ve soğuğa daha dayanıklıdır.

Adana Bölümü'nde yer alan Adana, Antakya, Kahramanmaraş, Gaziantep ve Mersin, Kilis illerinde ve Konya ilinin bazı ilçelerinde Paleolitik, Epipaleolitik, Neolitik ve Kalkolitik Çağ yerleşmeleri yapılan araştırmalar sonucu keşfedilmiştir. Araştırmamızın konusunu bu yerleşim yerleri oluşturmaktadır.

Adana Bölümü'nde daha önce yapılan araştırmalar sonucunda 14 Paleolitik Çağ yerleşim yerlerine rastlanılmıştır. Bu yerleşim yerlerinden 1 tanesi Epipaleolitik Çağ'da da devamını sürdürmüştür. Neolitik Çağ'a gelindiğinde yerleşim yerleri sayısı 43 olarak görölmektedir. Ancak bu yerleşim yerlerinden hiç biri ne Paleolitik ne de Epipaleolitik Çağ'da yerleşme görmemiştir. Neolitik Çağ'da yerleşme görölen 43 yerleşme yerinden 14 tanesinin Kalkolitik Çağ'da da yerleşime sahne olduğu görölmektedir. Bunların dışında Kalkolitik Çağ'da 72 yerleşme daha görölmüştür. Böylelikle Kalkolitik Çağ'da toplamda 86 yerleşim yeri görölmektedir. Çalışmamızda toplam sayısı 143 olan yerleşmelerin 114 tanesi yer almaktadır.

Coğrafi faktörler, insan topluluklarını ve bu toplulukların siyasi, ekonomik, dini ve kültürel hayatlarını olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir (Ünsal, 2006: 39). Coğrafi mekân üzerinde yaşayan toplulukların maddi hayatlarına değişik biçimlerde etkili olmaktadır. Örneğın, deniz kenarında oturan insanlarla yaylalarda oturanların, nehir kenarında oturanlarla bozkırlarda oturanların yaşantıları birbirinden farklıdır. Bu durumda tarihi olaylar toplumların üzerinde yaşadıkları coğrafi mekânların toplumlara etkileri çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Memiş, 1990a: 7; Demircioğlu, 1993: 1).

Coğrafi mekânların toplumların yaşayışlarına olan etkisine değinecek olursak; Paleolitik ve Mezolitik çağın ideal yerleşme sahaları mağaralardır. Neolitik çağ için açık alanlarda, köylerde, kerpiçten yapılan konutlar ön plana çıkarken, Kalkolitik çağ yerleşmelerinde bariz bir gelişim göze çarpmakla birlikte kerpiç mimari Anadolu konutları için bu çağda da önemini korumuştur (Ünsal, 2006: 41). Anadolu'daki yerleşme merkezleri, dünyanın her yerinde olduğu gibi büyük akarsu ve göl kenarlarına kurulmuştur (Memiş, 2003: 5).

BÖLÜM I

1. PALEOLİTİK VE EPİPALEOLİTİK ÇAĞDA GÜNEY ANADOLU

1.1.PALEOLİTİK VE EPİPALEOLİTİK ÇAĞLAR'IN GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1.1. Paleolitik Çağ'ın Özellikleri

Paleolitik Çağ, Eski Taş Çağı ya da Anadolu'daki yaygın kullanımıyla Yontma Taş Devri olarak da bilinir. Bu dönem, Paleolitik insan topluluklarının henüz besin üretimi aşamasına erişemediklerinden dolayı toplayıcılık ve avcılıkla yaşamlarını sürdürdükleri dönemdir. Diğer bir deyişle Paleolitik insan topluluklarının yaşam biçimleri toplayıcılık ve avcılığa dayanmaktadır.(Dinçol, 1982: 12; Memiş, 1989: 6; Kınal, 1991: 9).

Erkek hayvan avlayarak kadın ise küçük bitkileri toplayarak yaşıyordu. İnsanoğlu dünyada yaşamaya başladığı en eski çağlarda, yaşam kaynağı için vazgeçilmez olan suyun yanında, beslenme ihtiyacını en ilkel yöntemlerle bulunduğu coğrafi alandaki bitkisel ürünlerden karşılıyordu (Dinçol, 1982: 12; Memiş, 1989: 6; Kınal, 1991: 9).

İnsanoğlunun ilk geçim kaynağını yani toplayıcılığı bitki kökleri, otlar ve ağaç meyveleri oluşturuyordu. Toplayıcılıkta esas olan insanın günlük gereksinimleridir. Bunun için de insanoğlu sadece bulduğu hazır besinler ile yetinmeye çalışmış ve bunları kolayca bulabileceği ortamlara doğru yönelmiştir. Toplayıcılık Paleolitik Çağ insanının yaşam biçimidir. Yine bu çağ için doğada bulunan yabani hayvanlar büyük bir tehlike oluşturuyordu. Yabani hayvanlar karşısında zor durumda kalan insanoğlu hayatını korumak için de bu çağın başka bir yaşam biçimi olan avcılığı keşfetti. Daha öncesinde bu hayvanlardan kaçan insanoğlu bundan böyle bir takım araç gereç ve yöntemlerle avlanmaya başladı (Şenel, 1991: 49 vd.; Çiğdem, 1996: 17).

Bu çağ insanı mesken olarak, doğal kaya mağaralarını, kaya altı sığınaklarını ve çok ilkel barınakları geçici yerleşim amaçlı kullanmıştır. Üretim konusunda bilgileri

olmadığı için geçimlerini avcılık ve toplayıcılıkla sağlıyorlar, günlük yaşantılarını ise doğada bulunan çakıl taşlarından kaba aletler yaparak sürdürmeye çalışıyorlardı. Alet olarak ise bu çağ insanı taştan, tek ya da iki taraflı el baltası kullanıyordu. Devrin sonlarına doğru ise kemikten iğneler ve obsidyen mızrak uçlarını kullanmışlardır (Dinçol, 1982: 13; Memiş, 1989: 6; Kınal, 1991: 9; Akurgal, 1995: 21; Şenel, 1995: 53; Lloyd, 1998: 16; Umar, 1999: 2; Akurgal, 1999: 3; Yıldırım, 2002: 15; Sevin, 2003: 7).

Paleolitik çağa ait çeşitli teknik ve tipteki taş ve kemikten yapılan aletlerden daha önemli kalıntıları, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde tespit edilmiş olan mağara ve kaya resimleri oluşturur. İlk insanın kültür seviyesini, yazılı belgeler kadar olmasa da, yeterli ölçüde ve anlaşılır biçimde ortaya koyar. Bu sanat eserlerine Kars, Van, Hakkâri, Adıyaman ve Malatya civarındaki bazı yerleşmelerde rastlanmıştır (Ünsal, 2006: 54).

Bu çağ insanının bıraktığı maddi kültür belgeleri, yani onlardan günümüze kadar gelen kalıntılar arasında genellikle çakmak taşlarının yontulmasıyla biçimlendirilmiş baltalar, kesiciler, deliciler ve kazıyıcıların bulunması bu kültüre Paleolitik Çağ (Eski Taş Çağı) adının verilmesini daha iyi açıklar.

Paleolitik çağ insanı değişken iklim koşullarına uyum sağlamaya çalışarak, geniş coğrafi alanlara seyrek ve dağınık durumda yayılmışlardı. Bu çağa denk gelen dördüncü zamanın soğuk iklim koşullarında köklü değişiklikler olmuştur. Bu köklü değişiklikler hem dünya hem de bu devrin kültürünü etkilemiştir. Böylece, geniş coğrafi alanlara yayılmışlardır. Yaşanan değişimlerden etkilenen insanlar buldukları yerlerden daha iyi yaşayabilecekleri yerlere gitmişlerdir (Çiğdem, 1996: 15; Yıldırım, 2002: 16; Sevin, 2003: 7).

İnsanoğlunun Anadolu'daki en eski yerleşmeleri Paleolitik çağın başlarına kadar uzanır (Sevin, 1999: 15; Kınal, 1991: 10). Anadolu'nun Paleolitik Çağına ait yerleşmelere, yoğun olarak Güney, kısmen Orta ve Doğu Anadolu ve az sayıda Marmara ve Karadeniz bölgelerinde rastlanmaktadır (Ünsal, 2006: 54). İnsanlık tarihinin en uzun sürecini oluşturan Paleolitik dönem, taş teknolojisinin gelişimine bağlı olarak Alt, Orta ve Üst olmak üzere üç ana bölüme ayrılmıştır.

Alt Paleolitik Çağ'da, ilk insanın yaşantısı ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Bunun sebebi taş aletlerin dışında başka hiçbir belgenin günümüze ulaşamamasıdır. Bu dönemdeki en eski yerleşme Avrupa kıtasındadır (Vollonned Mağarası/ Fransa) ve 950.000 yıl öncesine

dayandırılmaktadır. Bu tarihlemeye, yontma taş aletlerle birlikte ele geçen hayvan kemiklerine uygulanan tarihleme yöntemleri sonucunda varılmıştır (Ünsal, 2006: 57).

Türkiye’de görülen yontma taş alet türlerinden en dikkati çeken ve önceleri el baltası olarak isimlendirilen çekirdekler, az sayıda büyük yongaların çift yüzünün, kenarlarının keskinleştirilmesi amacı ile oluşturulan iki yüzeyli aletlerdir. Bu aletlerin tam işlevi bilinmemekle birlikte, kesme, kırma ve kazıma gibi amaçlarla kullanıldığı sanılmaktadır (Yalçınkaya, 1989: 9; Harmankaya- Tanındı, 1996: 14-15). Bu çağda iki yüzeylilerden başka, değişik teknikte yapılmış yonga ve dilgiler ve bunun yanı sıra Levalloisen teknikte yontma taş endüstrisine has aletler de ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de bu aletlerin benzerlerine İstanbul’da Küçük Çekmece Gölü kuzeyindeki Yarımburgaz Mağarası’nda rastlanmıştır. Ayrıca Antakya yakınlarındaki Altındere’de de yonga alet endüstrisini aydınlatan buluntuların ortaya çıkması bu çağı daha iyi açıklar (Ünsal, 2006: 57- 58).

Orta Paleolitik Çağ’da, insanın medeniyet yolundaki ilk becerisi, ateşin keşfedilmesidir (Memiş, 1989: 7; Akurgal, 1995: 21; Şenel, 1995: 61; Akurgal, 1999:3).

Toplayıcılık ekonomisinde kadın ve erkek arasında iş bölümü bulunmamaktadır. Erkekler avcılığa geçerken, ekonomik ve sosyal yapıda da değişikliklere yol açmışlardır. Orta Paleolitik Çağ’da kullanılan aletler silah olarak da kullanılmaya başlanmış, aletlerin daha da geliştirilmesi ile insanların hayvanlara karşı bunları kullanması avcılığı başlatmış ve toplayıcılık ekonomisinin aşılmasında önemli rol oynamıştır. Avcılığın başlaması toplayıcılığın önemini de ortadan kaldırmamıştır (Şenel, 1995: 58).

Bu dönemde, yonga alet endüstrisinde ağırlıklı olarak kenar kazıyıcılar ve uçlar, çekirdek içerikli endüstrilerde ise disk biçimli çekirdekler bulunmaktadır. Yontma taş aletlerin yanında kemik aletlerin kullanılması hammadde olarak sadece taşın kullanılmadığını gösterir (Ünsal, 2006: 58).

Anadolu’da Orta Paleolitik Çağ’a ait yerleşme ve konak yerlerinin çokluğu bu döneme ait alet ve buluntuların tümüyle ortaya konulmasına ve dolayısıyla bu çağın Anadolu’daki varlığının kesinleşmesine sebep olmuştur. Türkiye’de Antalya yakınlarındaki Karain Mağarası’ndaki Orta Paleolitik Çağ’a tarihlenen tabakaların kalınlığı

ve özellikle Antakya yakınlarındaki Tıkalı Mağara yalnız bu çağı kapsayan buluntuları ile önem kazanır (Ünsal, 2006: 58).

Üst Paleolitik Çağ'da alet yapmaya elverişli kemik, boynuz, ahşap gibi malzemelerin kullanımının yanı sıra alet tiplerinde birçok yeni tipin ortaya çıktığı gözlenmektedir. En çok görülen aletler dilgi endüstrisi içerikli ön kazıyıcı, yan kazıyıcı ve kalemdir.

Özellikle Batı Avrupa'da oluşum silsilesi tam bilinen ve ilk Üst Paleolitik Çağ yontma taş endüstrisinin örneklerine benzeyen yontma taş aletler Türkiye'de de bulunmuş ve araştırmacılar tarafından bu endüstriye ait oldukları iddia edilmiştir. Anadolu ve Trakya'da Üst Paleolitik Çağ'a tarihlenen birçok buluntu yeri vardır. Buna karşılık gene de Türkiye'de bir Üst Paleolitik Çağ yontma taş endüstrisinin Avrupa'ya paralel bir gelişim gösterdiğini iddia etmek yeterli kazılar olmadığı için çok güçtür. Üst Paleolitik Çağ'ın sonuna doğru mikrolit aletlerin ortaya çıkışı ve bu minik parçaların yan yana getirilip bileştirilmesi aletlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yontma taş endüstrilerin yanı sıra yoğun bir kemik alet yapımının var oluşu da bu çağı simgeleyen öğelerdendir (Harmankaya- Tanındı, 1996: 17).

1.1.1.1. Güney Anadolu'da Paleolitik Çağ Yerleşmeleri

1.1.1.1.1. Altındere

Antakya'nın batı kenarında bulunan literatüre Altındere adıyla geçen bu dere 1943 yılında Nurettin Can tarafından keşfedilmiştir. Can burada iki el baltası ve bir kazıyıcı bulmuştur. Antakya'da bu dereye Avratlar deresi de denilmektedir. Asi nehrine dökülen bu dere yazın kurumaktadır. Buradaki yerleşim yeri Altındere'nin batısında kalan tarlaların içerisinde bir seki üzerinde bulunmaktadır (Bostancı- Şenyürek, 1958: 186).

Paleolitik Çağ aletleri, Altındere'nin yakınlarındaki tarlaları örten sığ toprak örtüsünün altında bulunan kumlu çakıl tabakası içerisinde ele geçmiştir. Tarlalar sürüldükçe yeni aletler bulunmuştur. Buluntu yeri günümüzde modern yerleşme tarafından tahrip edilmiştir.

Aletler dere su düzleminden 13- 15 m yüksekte bulunan bir sekide ele geçmiştir. Bu sekide birkaç araştırmacı, yüzey toplaması yapmıştır. İlk olarak 1943 yılında Nurettin Can, dere yatağındaki kum tabakaların içinden iki adet iki yüzeyli bularak Altındere'yi arkeoloji dünyasına tanıtmıştır.

Enver Bostancı ve Muzaffer Şenyürek tarafından, 1957- 1960 yılları arasında bu seki de yapılan araştırmalarda, içlerinde iki yüzeyliler de (el baltaları) bulunan pek çok alet toplanmıştır. Ancak bu toplamalar sistemli olmadığı için buluntu yoğunluğu bilinmemektedir. Toplamada olasılıkla iki yüzeyliler tercih edilmiştir. Bu nedenle de başka tipteki aletlerin olup olmadığından söz edilmemektedir (M.S. Şenyürek, 1960; 701).

Can tarafından bulunmuş iki yüzeyliler (el baltaları) armut biçimlidir. Birisi koyu sarı, diğeri ise açık sarı renkte çakmaktaşıdan yapılmıştır. Her ikisi de patinalıdır. Birinin vurma yüzünde ve yontma yüzünün üst kısmında korteks kalmıştır. Aletleri gören Şevket Aziz Kansu bunları Micquien¹ iki yüzeylilere benzetirken, Yalçinkaya bu benzetme için daha erken olduğunu savunmuştur. Can, ayrıca yine çakmaktaşıdan yapılmış bir yan kazıcı bulmuştur. Bostancı ve Şenyürek de kargı ucu ve yürek biçiminde iki yüzeyliler ve yongalar bulmuşlardır. Aletlerin tarihlenmelerindeki kesin görüş, Üst Acheuleen'in çok az Micquien eğilimi gösteren geç bir safhası olduğudur (Kansu, 1943a: 189; Şenyürek, 1960: 701; Şenyürek, 1961b: 518).

Ord. Prof. Dr. Muzaffer Şenyürek 1959 yılında Türk Tarih Kurumu adına yaptığı araştırmalar hakkında verdiği raporda şöyle belirtmektedir:

“1959 yılı yaz mevsiminde Hatay vilayeti dâhilinde iki defa araştırma ve kazı yaptım. Antakya civarında Nurettin Can'ın ilk keşiflerinden beri bilinen bir mevki olan Altındere'de yeniden Üst Aşöleen endüstriyi temsil eden el baltaları ve yine aynı endüstriye ait olan yonga aletler buldum. Bunların bir kısmı çakmaktaşıdan ve bir kısmı da Kuvartzitten yapılmıştır.

Altındere'de bulunan ve Üst Aşöleen endüstriyi temsil eden bu Paleolitik aletler kalınlığı takriben 1metre olan bir çakıl tabakasından çıkartılmaktadır. Çakıl tabakasının üzerinde bulunan ince toprak tabakası

¹ Kalın dipli, hafifçe iç bükey kenarlı, ince uçlu uzun formulu iki yüzeylidir.

² Araştırmacılar tarafından önce Büyük Mağara olarak adlandırılmış daha sonra kazı sırasında ele geçirilen

sürüldükçe alttaki çakıl tabakasının ihtiva ettiği Üst Aşöleen aletler meydana çıkmaktadır. Bu bölgede yaptığım araştırmalar bugünkü dere seviyesinin takriben 13-15 metre üstünde duran bu sekiyi örten çakıl tabakasının Pleistosen çağda derenin yatağını aşındırmasıyla genişlettiği bir sırada birikmiş olduğuna işaret etmektedir.”(Şenyürek, 1960: 707).

1.1.1.1.2. Altınözü

Altınözü, Antakya il merkezinin 12 km kuzeydoğusunda yer alan ilçedir. Yerleşim yeri ilçenin hemen güneydoğusundaki bir seki üzerinde, bu seki ile ilçe arasındaki tarlada bulunmuştur. Buluntular ilçenin doğusunda, kuzeye doğru akan ve Asi Nehri'ne ulaşan küçük bir derenin batı sırtında ele geçmiştir. Buluntu yerlerinin konumları hakkında fazla bir bilgi verilmemektedir.

Antakya ilinde ilk Paleolitik kalıntılar Nurettin Can tarafından 1943 yılında bulunmuştur. Enver Bostancı 1954 yılında yaptığı yüzey araştırması sırasında Altınözü civarında Paleolitik aletler toplamıştır. Buluntu yeri ve özelliklerinden pek söz etmemiştir (Bostancı- Şenyürek, 1958: 148-149).

Minzoni- Deroche ekibi de 1988 yılında ilçenin çevresinde araştırma yapmış, Bostancı'nın buluntu yerinden farklı bir yerde, sayısı fazla olmayan yontma taş aletler bulmuştur.

Bostancı'nın yüzey araştırmasında çakmaktaşıdan yapılmış Micquien tipinde iki adet iki yüzeyle (el baltası) ve üç adet yonga bulunmuştur. İki yüzeylilerden biri demiroksitli toprakta çok uzun zaman kaldığından tuğla renginde ve patinalıdır. Yongalardan ikisi kazıyıcıdır. Bu kazıyıcıların patinaları açık kahve ve gri renklidir.

Minzoni- Deroche ise ilçenin doğusundaki buluntu yerinde 2 dilgi ve 35 adet yonga ele geçirmiştir. Bu aletlerin tarihlenmeleri konusunda şimdilik bir yorum yapılmamaktadır. Çevre Paleolitik Çağ taş alet ve artıkları açısından zengindir (Şenyürek- Bostancı, 1961: 307-308; Minzoni- Deroche, 1992: 79-80).

1956 yılında Altınözü'nde Bostancı ve Şenyürek'in birlikte yaptıkları araştırma esnasında Altınözü kaza merkezinin biraz güneydoğusunda bir tarla içerisinde bir adet

nükleüs bulunmuştur. İki ucu işlenmiş olan bu ince Aşöleen el baltasının uç kısmı daha sonraki bir tarihte kırılmıştır. Bu el baltasının bir yüzünden büyük bir yonga koparılmıştır. Yongayı koparan darbenin vurulduğu istikamet üzerindeki patina ile kopan kısmın patinası aynıdır. Bu da bu numunenin el baltası olarak üretildikten sonra nükleüs olarak kullanıldığını göstermektedir (Bostancı- Şenyürek, 1961: 307).

1.1.1.1.3. İncili/ Büyük Mağara

İncili/ Büyük Mağara² Antakya il merkezinin güneybatısındaki Samandağ ilçesinin kuzeybatısında bulunan Çevlik Köyü'nün güneyinde, Kanal Mağarası'ndan 300 m uzakta yer almaktadır.

Mağaranın boyutları konusunda bilgi verilmemektedir. İçi temiz ve geniştir. Bir kenarında taş çıkarma olayı nedeniyle örülmüş bir kısım yer almaktadır (Bostancı, 1973: 29-56).

1970, 1971 ve 1973 yıllarında mağaranın bilimsel kazısı yapılmış ve kazı Enver Bostancı tarafından yönetilmiştir. Yapılan kazılarla ana kayaya ulaşılmıştır. Mağaradaki 1'den 9'a kadar olan tabakalar Roma Çağı sonrasına tarihlenmektedir. 10. tabaka ise Antik Selevkia kenti sakinlerinin mağarayı kullandıkları zamanda oluşmuştur. Açık renkli kalker oluşumlu bu tabakada çanak çömlek parçaları ve cam kırıkları ele geçmiştir. 11. tabaka açık gri ve donuk beyaz renkte bir toprağa sahiptir. İçinden parça halinde insan kemikleri çıkmaya başlamıştır. 12. tabakada ise bol kum bulunmuştur. 13. Tabakada ise insana ait kalıntılar bulunamamıştır. Daha altta ise ana kaya yer almaktadır (Bostancı, 1975a: 17-40).

Kanal Mağarası'nda yaşayan Üst Paleolitik Çağ insanların mağarayı zaman zaman kamp yeri olarak kullandıkları iddia edilmektedir. İskelet kalıntılarının yanı sıra delinerek süs eşyası olarak kullanılmış olduğu düşünülen deniz kabukları bu iddiayı kuvvetlendirmektedir. Mağaraya ismi veren inci de en alt tabakadan çıkarılmıştır. Ancak inci de herhangi bir delinme izi yoktur (Bostancı, 1975b: 41-48).

---

² Araştırmacılar tarafından önce Büyük Mağara olarak adlandırılmış daha sonra kazı sırasında ele geçirilen bir inciden dolayı İncili Mağara olarak adlandırılmıştır.

1.1.1.1.4. Kanal Mağara

Kanal Mağara³ Antakya il merkezinin güneybatısındaki Samandağ İlçesi'nin kuzeybatısındaki Mağaracık Köyü yakınındadır. Musa Dağı'nın denize bakan yamaçları üzerinde olup Akdeniz'den yaklaşık 300 m uzaktadır. Roma su kanalının çok yakınında yer almaktadır. Kanalın denize doğru aktığı istikamette durulursa mağaranın ağzının sol tarafta, dip kısmın da sağ tarafta kaldığı gözlenmektedir⁴.

Kanal Mağarası Roma Çağı kenti olan Selevkia kentinde yaşayanların dolmakta olan limanlarını kurtarmak için açtıkları su kanallarının tahribinden kısmen kurtulmuştur⁵. Mağaranın boyutları konusunda bir bilgi verilmemektedir. Yalnız ağız kısmının üçgen olduğu bilinmektedir (Bostancı, 1968: 55-56).

İlk defa 1966 yılında tespit edilmiş, 1966, 1967 ve 1969 yıllarında kazılmıştır. Kazı mağaranın ön ve açıkta olan kısmında yapılmıştır. Kazıyı yöneten Bostancı, tabakalar hakkında somut bilgi vermemektedir. Ayrıca hangi tabakanın hangi çağa ait olduğu anlaşılamamaktadır. Üst Paleolitik Çağa tarihlenen tabakanın toprağının *terra rosa* denilen demiroksitli karışımı bir topraktan oluştuğu, bazı tabakalarda farklı farklı kotlarda kum katmanlarının da var olduğu söylenmektedir. Üst Paleolitik Çağ'ın kurak bir iklimde geçtiği ileri sürülmektedir. En alttaki tabaka ise çok serttir.

İlk deneme açması açıldığında Kanal Mağarası'nın ağzında bir Üst Paleolitik Çağ kültürünün bulunduğu yüzey toplamalarında anlaşılmıştır. Kazının devam etmesi ile daha da altta Orta Paleolitik Çağ özellikleri gösteren yonga aletlerin çıkışı mağarada bir Orta Paleolitik Çağ yerleşmesinin varlığın olasılıkla işaret etmiştir. Üstteki tabakada Üst Paleolitik Çağ'ın başlangıcına tarihlenen dilgi üzerinde uç kazıyıcılar, yuvarlak kazıyıcılar, iki taraflı dilgi kazıyıcılar, dik kazıyıcılar, dilgi ve yongalar üzerinde kalemler, arkası kütlendirilmiş bıçaklar, işlenmiş dilgiler gibi aletler bulunmuştur (Bostancı, 1967a: 29-31).

³ Mağara Enver Yaşar Bostancı tarafından, orta kısmı kanal tarafından yok edildiği için Kanal Mağarası olarak adlandırılmıştır. Bu tahribattan dolayı mağaraya pek benzememektedir.

⁴ Akdeniz'in bugünkü seviyesinden ise 20 m yüksektedir. Kanal Mağarası ile Merdivenli Mağara arasında 500 m kadar bir uzaklık bulunmaktadır.

⁵ Musa Dağı'nın güney yamacında yer alan Mağaracık Köyü civarında, Kanal Mağarası ile birlikte Merdivenli Mağara, İkinci Mağara gibi arkeolojik bilimsel kazısı yapılan mağaralar ile henüz kazılmayan mağaralar ile henüz kazılmayan sığınakları bulunmaktadır.

Mağaranın Üst Paleolitik Çağ'a tarihlenen tabakasında alt çene azı dişi ile Orta Paleolitik Çağ'a tarihlenen tabakasında 9 yaşındaki bir erkek çocuğa ait olduğu kabul edilen bir üst çene köpek dişi, mağaranın fosil insan kalıntılarını teşkil etmektedir. Aynı zamanda bu tabakalarda memeli hayvanlara ait birçok fosil kemikte ele geçirilmiştir (Bostancı, 1975a: 18).

1.1.1.1.5. Kışlak Cıvarı

Kışlak Cıvarı, Antakya il merkezinin 27 km güneyinde yer alan Şenköy ilçesinin 9 km güneyindeki Kışlak Köyü çevresi ve köyün hemen güneyinde bulunmaktadır.

Hatay il sınırları içerisinde kalan bu yöre kuzey kesimindeki Amik Ovası'na nazaran dağlıktır. Amik Nehri'ni besleyen zayıf sular yöreyi az da olsa parçalamıştır.

Enver Bostancı, 1969 yılında, Antakya Yüzey araştırması çerçevesinde, köyün civarında birkaç yontma taş alet bulmuştur. A. Minzoni- Deroche, 1988 yılında köyün güneyinde konaklama yeri yorumu yapılacak kadar yontma taş alet veren bir buluntu yeri saptamıştır.

Bostancı, Üst Paleolitik Çağ'a tariheddiği iki taraflı polihidrik kalem, kenar kopuntulu kalem ve yuvarlak kazıyıcılar bulmuştur. Çakmaktaşıdan yapılmış bu aletlerin Aurignacien kültüre ait olduklarını belirtmektedir. Minzoni- Deroche ise 17 iki yüzeyli, 5 bitmemiş iki yüzeyli (el baltası), 22 çekirdek, 15 dilgi ve 94 yonga bulmuştur. Buluntular hakkında fazla bilgi vermemiştir (Bostancı, 1971: 84-89; Minzoni- Deroche, 1992: 79-80).

1.1.1.1.6. Camızoğlu

Camızoğlu⁶, Kahramanmaraş il merkezinin güneydoğusunda, Aksu Irmağı'nın güneyinde Totolar Obası ile Camızoğlu Çiftliği arasında yer almaktadır.

Aksu Irmağı'nın suladığı verimli topraklarla çevrili olan buluntu yerinin çevresel özellikleri hakkında bir bilgi aktarılmamıştır.

---

⁶ Kahramanmaraş ilinden dolayı KM 43 olarak da adlandırılmaktadır.

E.Carter tarafından yürütülen Kahramanmaraş Yüzey Araştırmaları'nın 1993 yılı çalışmaları sırasında saptanmıştır.

Çakmaktaşıdan yapılmış iki yüzeylilerin (el baltaları) var olduğu bildirilmektedir. Buluntu sayısı ve buluntu yoğunluğu hakkında şimdilik bilgi verilmemektedir. Bu bulguların benzerleri Suriye'de Latmene'de bulunmuştur (Carter, 1995: 333).

Garrard ve ekibi ise, SAK 14 açık hava yerleşmesini anlatırken, Carter'in burada Acheuleen endüstriye ait bulgular ele geçirdiğinden bahsetmektedir (Garrard, et al. 1996: 59) .

1.1.1.1.7. Merdivenli Mağara

Merdivenli Mağara⁷ Antakya il merkezinin güneybatısındaki Samandağ kazasının yaklaşık 4-5 km kuzeybatısındaki Mağaracık Köyü'nün çok yakınında bulunmaktadır.

Mağaranın uzunluğu 23 m, genişliği 6 m, yüksekliği 4 m'dir. Ağızı güneye bakmaktadır. Merdivenli Mağara ve çevredeki diğer mağaralar Musa Dağı'nın güney eteklerindeki Miosen'e ait kalkerler içinde bulunmaktadır. Mağaranın batı ve doğu duvarlarında ve tavanının bir kısmında, fosil memeli hayvan, kemik ve dişlerinin ile karada yaşayan salyangozlara ait kavkılarının olduğu sert kum taşı kalıntıları vardır. Araştırmacılara göre bir zamanlar mağaranın tamamı tavanına kadar tatlı su ile doludur.

İlk defa 1956 yılında tespit edilen ve 1956- 1957 yıllarında üç dönem halinde kazılan bu mağaranın kazılarını Muzaffer Şenyürek ve Enver Bostancı yönetmiştir. Araştırmacılar bu kazı sonucunda mağarada beş tabaka bulduklarını ileri sürmektedirler.

I. tabaka Roma Çağı'na,

II. ve III. tabakalar Üst Paleolitik Çağ'a,

IV. ve V. tabakalar Orta Paleolitik Çağ'a tarihlenmektedir.

Ana karaya inilememiştir.

---

⁷ Mağaranın yöresel bir adı yoktur. Şenyürek ve Bostancı mağaraya önce Bir Numaralı Mağara (Birinci Mağara) daha sonra ise Merdivenli Mağara adını vermişlerdir. Mağaranın dışında üstte oyularak yapılmış bir merdiven bulunmaktadır. Olasılıkla mağaranın ismi bu merdivenlerden gelmektedir.

Antik Selevkeia kenti ile çağdaş olan I. tabakada kandil ve çanak çömlek parçaları bulunmaktadır. II. ve III. tabakada çıkan Üst Paleolitik Çağ'a ait yontma taş alet tiplerinde çakmaktaşıdan uç, dilgiler, uç kazıyıcılar, burunlu kazıyıcılar, yonga kazıyıcılar, dik yüzlü kazıyıcılar ve deliciler bulunmaktadır. Kemikten aletlerden ise keski, delici ve üst kısmı kırılmış bir iğne en göze batanlardandır. IV. tabakanın ortasında çakmaktaşı parçalar, kemikler ve kalker ile sertleşmiş tabaka daha vardır. IV. tabakanın taş endüstrisi V. tabakaya nazaran daha gelişmiştir (Şenyürek- Bostancı, 1958a: 147- 156; Şenyürek- Bostancı, 1958b: 171- 184).

1.1.1.1.8. Emirler

Emirler⁸ Gaziantep il merkezinin kuzey batısında, Sakçagözü Köyü'nün kuzeydoğusunda, Emirler Köyü'nün batı- güneybatısındadır. Arapdede Dağı'nın batı yüzündedir.

Buluntu dağılımına göre birkaç hektarlık alanı kapsamaktadır. Yöredeki diğer buluntu yerlerinden daha büyük olan bu yer, İslâhiye Ovası ile Emirler Vadisi arasındaki geçitte yer almaktadır.

1995 yılında A. Garrard başkanlığında yapılan yüzey araştırmasında saptanmıştır. Bu buluntu yerinden toplanan çakmaktaşı alet ve artıklardan oluşan yontma taş endüstrisi N. Moloney tarafından ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bunun sonucunda buranın Alt Paleolitik Çağ'dan Neolitik Çağ'a kadar konaklama yeri olduğu anlaşılmıştır. Bu dağınık buluntu yerinde, düzensiz çakmaktaşı yumru parçalarının oluşu, konaklama veya işlik yeri olarak vazife gören alanda yumruların kırılarak işlendiğini göstermektedir. Bu dağınık buluntu alanında buluntu yoğunluğunun az olduğu bildirilmektedir.

Hammadde olarak çakmaktaşı kullanılmıştır. Buluntu alanında işlenmemiş parçalarda bulunmuştur. Genellikle açık kahverengi ve bej renkte çakmaktaşı ile çalışılmıştır. Krem, pembemsi- kırmızı ve koyu kahverengi renkli olanlar daha az kullanılmıştır.

---

⁸ En yakın köyün adından çıkarak Emirler Paleolitik Çağ açık hava yerleşme yeri olarak isimlendirilmesi daha doğrudur.

Genellikle biçimsiz yonga çekirdekleri, çekirdekler arasında hâkim tip olarak görülmektedir. Düzelti yapılmayan parçaların çoğunluğu yonga ve yonga artıklarıdır. Toplam 28 adet iki yüzeyle bulunmuştur. Bunların çoğunluğu çakmak taşından, biri bazalttan yapılmıştır. Birkaç tanesi dışında tümü yuvarlanmıştır. İçlerinde özenle yapılmış olanları teşhis edilmektedir (Garrard, et al. 1996: 63-66; Garrard, 1997: 316).

1995 yılında, Garrard yönetiminde, Sakçagözü çevresinde yapılan yüzey araştırmasında özellikle Paleolitik Çağ bulguları veren toplam 11 adet mağara ve kaya sığınağı saptanmıştır.

Mağara ve kaya sığınaklarında daha çok Orta Paleolitik Çağ'a konabilecek özelliklere sahip bulgular elde edilmiştir. SAK 12'de ise Orta Paleolitik Çağ dışında Üst Paleolitik Çağ yontma taş alet endüstrisi örnekleri vardır. Olasılıkla köye yakın olan ve SAK 6-9 numaraları ile gösterilen mağaralardan biri önceki yıllarda kazılan ve Neolitik-Kalkolitik Çağ bulguları veren ve arkeoloji metinlerine Sakçagözü Mağarası adıyla giren mağaradır (Ayrıntılı bilgi için bkn: Harmankaya, et al. 1997: Sakçagözü Mağarası). Garrard ve ekibi bu mağaranın, saptadıkları arasında hangi mağara olduğunu bildirmemektedir. Bu mağara, yüzey buluntularına göre, olasılıkla SAK 7'dir (Garrard, et al. 1996: 59-61).

1.1.1.1.9. Sırtlanini Mağarası

Mersin il merkezinin güneybatısındaki Silifke İlçesi'nin güneybatısında Taşucu İskelesi yakınında bulunan doğal bir mağaradır.

İlk defa İ.Kılıç Kökten tarafından 1956 yılında keşfedilmiş ve 1957 yılında mağaranın içindeki sekilerde bir yerde kazı olarak kabul edilemeyecek çalışmalar yapılmıştır. Kökten bu çalışması ve tabakalanması konusunda bilgi vermemektedir (Kökten, 1958: 12).

Kökten bu sekilerde Üst Paleolitik Çağ'a tarihlenen, çakmaktaşıdan yapılmış uçla, daha basit yontma taş aletler bulmuştur. Ayrıca yarıcı olarak kullanılmış olduğunu iddia ettiği çakıllarla bazı kemik aletleri de elde ettiğini belirtmektedir. Mağara gibi bulunan aletler hakkında da ayrıntılı bilgi verilmemiştir (Kökten, 1963- 1964: 19).

1.1.1.10. Şenköy

Antakya il merkezinin 16 km güneyindeki Şenköy ilçesi yakınında, Antakya-Yayladağ karayolunun doğusunda, Pınarbaşı Mevkii'ndeki terasta, Minzoni- Deroche ilçenin kuzey- kuzeybatısında iki yerde buluntu olduğunu haritasında göstermektedir. Bu yerlerin en azından bir tanesinin Bostancı'nın buluntu yeri olması akla yakındır.

Çevrede iskâna elverişli mağara ve kaya sığınaklarının olduğu bildirilen Şenköy ilçesi civarı Paleolitik Çağ yontma taş alet buluntuları bakımından zengindir. Oldukça dağlık bir bölgedir.

1967 ve 1969 yıllarında Enver Yaşar Bostancı, Hatay il sınırları içerisinde gerçekleştirdiği yüzey araştırması sırasında Şenköy civarında Paleolitik Çağ yontma taş aletleri bulmuştur. Ancak buluntu yeri hakkında açıklayıcı bilgi vermemektedir. Buna karşılık Pınarbaşı Mevkii'ndeki terasın Mindel- Riss buzul arası dönemde oluştuğunu belirtmektedir. Minzoni- Deroche ekibi de Hatay Bölgesi'nde yaptıkları araştırmada, Şenköy'ün kuzey- kuzeybatısında 1 ve 2 no'lu buluntu yeri olarak gösterdikleri iki yerde yontma taş aletler toplamışlardır. Minzoni- Deroche bu yerlerin isimlerinin var olup olmadığından ve aletlerin dağılım yoğunluklarından bahsetmemektedir.

Bostancı, Pınarbaşı Mevkii'ndeki terasta, Levalloisien tipte olarak kabul ettiği bir yonga uç ve Acheuleen tipte bir iki yüzeyle (el baltası) bulmuştur. Bostancı, iki yıl sonra yaptığı araştırmada ise Şenköy'ün üstünde, ilk buluntu yeri ile aynı olup olmadığını söylemediği bir yerde, yüzeyde, Acheuleen tipte aletler ve artıklar, Alt ve Orta Aurignacien tipte burun kazıyıcı, kalın bir yonga üzerinde ön kazıyıcı, piramit şeklinde çekirdekler ve artık parçalar toplamıştır (Bostancı, 1971d: 84-91; Bostancı 1967a: 26- 27).

Minzoni- Deroche ise bulduğu iki yerdeki, alet sayılarını vermekle beraber, özelliklerine ve tarihlemelerine değinmemektedir (1 no'lu yerde 2 dilgi, 31 yonga, 1 çekirdek parçası, 2 no'lu yerde 2 dilgi, 15 yonga, 1 çekirdek parçası bulmuştur.) (Minzoni- Deroche, 1992b: 79-80).

1.1.1.1.11. Tıkalı Mağara

Tıkalı Mağara⁹ Antakya il merkezinin güneybatısında, Samandağ ilçesinin kuzeybatısında Mağaracık Köyü civarında Merdivenli Mağara ile 2. Mağara arasında yer almaktadır.

Yapılan kazılarda mağaranın orta kısmının 3,5 m’de, batı kısmında ise 7,5 m’de son bulunduğu anlaşılmıştır. Olasılıkla sığ bir mağaradır. Tıkalı Mağaranın yukarısında kayaya oyulmak suretiyle meydana getirilen bir suyolunun varlığı da ilginçtir (Şenyürek, 1958a: 443).

1958 yılında Şenyürek ve Bostancı tarafından bulunmuştur. Mağara tek tabaka olup bu tabakada Orta Paleolitik Çağ özellikleri taşıyan yontma taş aletler çıkarılmıştır. Üstte yer alan ve Paleolitik Çağ açısından oldukça verimsiz olan bu tabakanın mağara tavanının çeşitli sebeplerle çökmesinden kaynaklanan molozlarla dolu olduğu anlaşılmaktadır. Paleolitik tabakanın en altında, içinde fosil memeli hayvanlara ait kemik ve dişler, yontma taş aletler ve ocak izleri görülen, çok sertleşmiş kalın tabana rastlanmış ve kazı güçlüğü çekildiğinden kazıya bu kısımda son verilmiştir. Bu şekilde ana karaya ulaşamadığı anlaşılmaktadır (Şenyürek, 1959b: 688).

Tıkalı Mağara’nın kazı sonucunda gün ışığına çıkartılan ve Orta Paleolitik Çağ’a tarihlenen yontma taş alet endüstrisi, Anadolu’da Paleolitik Çağ’a tarihlenen yerleşme yerleri arasında ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Alet ve artıkların çoğunluğu sileksten yapılmıştır. Özellikle yongalar arasında sert kum taşından yapılanların olduğu da saptanmıştır. Bulunan küçük boyutta alet tiplerini özetlersek, uçlar, yan kazıyıcılar, uç kazıyıcılar, kalemler, deliciler, bıçaklar ve satırların var olduğu görülmektedir (Şenyürek, 1958b: 20; Şenyürek, 1959a: 9-22).

---

⁹ Mağaranın ismi Muzaffer Şenyürek ve Enver Yaşar Bostancı tarafından, ağızına kadar molozla dolu olduğu için verilmiştir.

1.1.1.1.12. Üçağızlı Mağarası

Antakya il merkezinin güneybatısında, Şenköy İlçesi'nin doğu- güneydoğusundaki Samandağ İlçesi'nin güneyinde, Meydan Köyü'nün 1 km güneyinde yer almaktadır. Asi Nehri deltasının güneyinde yer almaktadır.

Mağara ağızı güneybatıya açılmaktadır. Mağaranın içinde yapılan ölçümler sonucunda 200 metrekarelik bir yaşam alanının var olduğu anlaşılmıştır. Çok yakınında da tatlı su kaynakları vardır.

Üçağızlı Mağarası 1988-90 yıllarında Angela Minzoni- Deroche yönetiminde kazılmıştır. Zeminlerin üstünde bol miktarda yontma taş alet, kemik ve kabuklu deniz hayvanlarına ait kabuklar bulunmuştur. Tabakalardan birinde bulunan bir örnek günümüzden 32.000 yıl öncesine tarihlenmiştir (Minzoni-Deroche, 1992b: 89-96).

Aletlerin yapılış teknikleri, çekirdekler ve yeniden işlenmiş parçaların yapım biçimlerine göre mağarada, Lübnan Bölgesi'nde karşılaşılan yontma taş endüstrisi görülmektedir. Sırtlı dilgiler, çok sayıda eğri kesitli dilgiler vardır. Minzoni- Deroche'a göre mağarada yaşayan Üst Paleolitik Çağ insanları, çakmaktaşı hammadde kaynaklarını, mağaranın kuzeyinde yer alan eski bir çakmaktaşı topaklarından karşılamışlardır. Olasılıkla alet yapımlarını mağaranın içinde gerçekleştirmişlerdir. Çekirdekler genelde küçük boyutludur. Kabuklu deniz hayvanlarına ait kabuklar mağarada yaşayanların besin ekonomilerinin bir kısmını denizden karşıladıklarını göstermektedir (Minzoni- Deroche, 1992a: 71-74).

1.1.2. Epipaleolitik Çağ'ın Özellikleri

Paleolitik Çağ'dan sonra insanoğlu, Mezolitik/Epipaleolitik Çağ ya da Orta Taş Çağı adı verilen dönemi yaşamıştır (Ünsal, 2006: 61).

Günümüzden 10.000- 9.000 yıl kadar önce yeni iklim koşulları belirmeye başlamış dünya da bundan büyük ölçüde etkilenmişti. Bu gelişmeler günümüz çevre şartlarına çok benziyordu. Bundan dolayı da bitki ve hayvan türleri de değişmeye başlamıştı. İnsanoğlu

ekolojik ortamdaki bu değişikliklere ayak uyduruyordu. Bu gelişmeler Paleolitik Çağ'dan, Neolitik Çağ'a gidişini hazırlayan, yani geçiş sürecini oluşturan Mezolitik Çağı başlatıyordu (Memiş, 1989: 7; Kınal, 1991: 12; Akurgal, 1995: 21).

Paleolitik Çağ'ın devamı gibi görülen bu çağda insanlar hala mağaralarda yaşayıp, avcılık ve toplayıcılığa devam etmişler, nehir veya göl kenarlarında balık avlamışlardır. Yavaş yavaş mikrolit aletli bir endüstriye geçilmiş, obsidyen ve çakmaktaşı aletlerin ahşap bir sopa, sıra halinde çakılması ile yapılan orakların ortaya çıkması dönemin buluşları arasındadır. Bu da bu çağ insanının üretime doğru gittiğini gösterir. Nitekim dönemin sonlarına doğru gıda üretimine doğru bir yöneliş vardır. Su ihtiyaçlarını karşılamak için her defasında nehir kenarına gitmekten, killi toprağın su geçirmediğini fark ederek öğrenmişler ve yerde açtıkları çukurların içini killi toprakla sıvayarak sarnıçların ilkel şeklini ortaya koymuşlardır (Kınal, 1991: 13; Yıldırım, 2002: 18).

Taş aletler Paleolitik Çağ'ın özelliklerini sürdürmekle birlikte daha çeşitli ve daha kullanışlı şekiller gösterir. Bunun yanında kemik alet kullanımında da bir artış görülür. Sıcak iklime ait hayvan kemiklerinin bulunması, ayrıca iklim şartlarının değiştiğinin de göstergesidir. Mikrolit denilen obsidyen ve çakmaktaşılarından yapılan küçük taş aletlerin ortaya çıkması bunların bulunduğu her yere Mezolitik Çağ yerleşmesi gözü ile bakılmasına sebep olmuştur (Kınal, 1991: 11; Akurgal, 1995: 21; Şenel, 1995: 59).

Anadolu'da bu çağın yaşandığını gösteren mikrolit aletlere, Samsun Tekkeköy'de, Antalya Belbaşı ve göller bölgesinde Baradız mağaralarında yoğun olarak rastlanmıştır (Ünsal, 2006: 62).

İstanbul yöresinde, Karadeniz ve Marmara kıyılarında, bu çağı temsil eden buluntu yerlerinin son araştırmalar sonucunda sayılarının artması değişik yorumlara neden olmaktadır (Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri, s.18). Mikrolit aletlerin bulunduğu her yerin Mezolitik Çağ yerleşmesi olarak görülmesi sayıları artan bu yerleşmelere şüphe ile bakılmasına neden olmaktadır.

1.1.2.1. Güney Anadolu’da Epipaleolitik Çağ Yerleşmeleri

1.1.2.1.1. Emirler

Gaziantep il merkezinin kuzeybatısında, Sakçagözü Köyü’nün kuzeydoğusunda, Emirler Köyü’nün batı-güneybatısındadır. Alt Paleolitik Çağ’dan Neolitik Çağ’a kadar konaklama yeri olduğu anlaşılmıştır¹⁰.

---

¹⁰ Ayrıntı için bkz: Paleolitik Çağ’da Güney Anadolu Yerleşmeleri, s.16.

BÖLÜM II

2. NEOLİTİK ÇAĞ'DA GÜNEY ANADOLU

2.1. NEOLİTİK ÇAĞ'IN GENEL ÖZELLİKLERİ

Tarih öncesi uygarlığında, Paleolitik/Mezolitik Çağ'dan sonra gelen, yeni iklim şartlarına ve onun oluşturduğu çevreye uyum sağlayan insanoğlunun besin üretime geçtiği ilk döneme Neolitik¹¹ Çağ adı verilmiştir. Eski tanımlarda tarım, hayvan evcilleştirme, yerleşik yaşam ve çanak çömleğin olduğu döneme Neolitik Çağ adı verilmekteydi. Son yıllarda yapılan araştırmalar bu dönemin birbirinin içine giren karmaşık yapı taşlarından oluştuğunu ve dönemi simgeleyecek tek bir olayın var olmadığını göstermiştir. Doğaya bağlı asalak bir yaşamdan, doğayla ortak bir yaşama geçiş pek çok bilim adamı tarafından uzun yıllar bir devrim olarak nitelendirilmiştir. Kültürel ve geleneksel değişimlerin çok yavaş olduğu ve pek çok yerde bu devrimin belirgin aşamalardan geçtiği saptanmıştır. Neolitik devrimin karmaşıklığı, bu dönemin daha çok kuramsal olarak açıklanmasına yol açmış ve oluşturulan modellerin bir kısmı günümüzde artık geçerliliğini kaybetmiştir.

Türkiye Neolitik Çağ yerleşme yerlerinin dökümü verilirken, bu dönem çanak çömleğin var olup olmamasına dayandırarak ve basite indirgenerek Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ¹² ve Çanak Çömleklili Neolitik Çağ olarak ikiye ayrılmıştır. Çanak Çömleklili Neolitik Çağ ise yerleşme yerlerini anlatan bilgiler içinde İlk ve Son başlıklarıyla iki evre olarak kabul edilmiştir.

Zamanımızın sosyal ve ekonomik düzeninin temelini oluşturan Neolitik yani Yeni Taş Çağı ya da Anadolu'daki yaygın kullanımıyla Cilalı Taş Devri insanlığın kültürel gelişimindeki çok önemli bir dönemdir.

Neolitik Çağda ilk uygarlıklar kurulmuş, ekonomik ve sosyal alanda insan yaşantısını köklü değişikliklere uğratabilecek yenilikler ortaya çıkmıştır. İlk kez Yakın

---

¹¹ Çeşitli ansiklopedilerde ve orta öğretim kitaplarında bu çağ, Yeni Taş Devri veya Cilalı Taş Devri olarak geçmektedir. Neolitik evrensel bir terim olduğu için çalışmamızda Neolitik kelimesi kullanılmıştır.

¹² Çanak çömleksiz terimi, akeramik, çömlekçilik öncesi ve çanak çömlek öncesi terimleri ile eş anlamlıdır.

Doğuda ortaya çıkan bu kültürü Child “Neolitik Devrim” (Sevin, 1999: 24 vd.; Çiğdem, 1996: 26) olarak nitelendirir. Ancak bu tür bir gelişim birdenbire olmaktan çok, yavaş yavaş ve sürekli bir değişim sonucunda meydana gelmiştir (Esin, 1979: 14.; Kınal, 1991: 12 vd.; Sevin, 1999: 24).

Paleolitik ve Mezolitik’te yani çağlar boyunca tamamen asalak bir ekonomiye sahip olan Anadolu insanı, Neolitik Çağ ile beraber üretici ekonomiye ulaşmıştır. Neolitik devrin en önemli buluşları arasında tarımın keşfi ve domuz, öküz, koyun ve keçi gibi hayvanların ehlileştirilmesi gelir (Kınal, 1991: 13 vd.; Sevin, 1999: 25.; Akurgal, 1995: 22.; Çiğdem, 1996: 16 vd.). Bunun sonucudur ki insanlar ettikleri ürünleri beklemek için tarlaların civarına yerleşmeye mecbur olmuşlardır. Böylece tarım ile birlikte yerleşik hayatta doğmuş, köyler meydana gelmişti.

Bu çağın bir başka ve en önemli keşfi keramik yapımıdır. Gayet kaba bir hamurdan elle yapılmış olan Neolitik Çağ keramikleri acemi pişirme yöntemleri yüzünden çok defa dışı siyah, içi kırmızı kalmakta idi. İnsan yaşamını kolaylaştıran malzemelerin bulunması için arayışlar başlamış bundan da ticaret doğmuş, araç-gereç yapımında büyük gelişmeler sağlanmış, artık insanlar gıda birikimine başlamışlardı (Kınal, 1991: 13 vdd.; Sevin, 1999: 25 vdd.; Akurgal, 1995: 21 vdd.).

Ayrıca bu çağda genel olarak, insanlar artık mağaralara sığamaz duruma geldi, toprağa bağlanmağa başladılar, güneşte kurutulan çamurun sağlamlığını öğrendiler, konutlar yapılmaya başlandı, böylelikle uygar yaşamın temelleri atıldı. Bununla beraber her devirde olduğu gibi Neolitik Çağ kültür merkezleri de zaman zaman yerel özellikler gösterir.

Neolitik Çağ ile beraber Anadolu’daki insan toplulukları Paleolitik Çağ’da sıkça rastlanan ilkel yaşam biçiminden vazgeçerek, yani doğa ile verdiği savaşı bırakarak, doğadan faydalanma yoluna gitmiştir. Kısa bir zaman öncesine kadar Neolitik Çağın Anadolu’da daha çok Güney-Güneydoğu ve Doğu Anadolu’ya yayıldığı zannedilmekteydi. Son yıllarda yapılan çalışmalar Anadolu’nun hemen her yerinde, özellikle Orta Anadolu’nun güney kesimlerinde bu çağın yaşandığını gösteren yerleşme yerlerine rastlanmıştır (Hastaoğlu F. 2012: 9).

Sonuç olarak Anadolu'nun ilk sakinleri, zekâ ve yetenekleri sayesinde Paleolitik Çağı binlerce sene yaşadktan sonra, Neolitik Çağ'da keşfettikleri buluşlar sayesinde toplumsal bir hayat yaşamaya başlamışlardı.

2.1.1. Güney Anadolu'da Neolitik Yerleşmeler

2.1.1.1. Hacılar Höyük

Adana il merkezinin doğusunda, Ceyhan İlçesi'nin 1 km güneyinde, Kurtkulak Vadisi'nin giriş kısmında yer alan büyük bir höyüktür.

Üstü düz olan bu yerleşme yeri sürülmeyle büyük ölçüde tahrip olmuştur. Bu tahribat sonucunda oluşan erozyon ile yumuşak eğimli yuvarlak biçimli bir höyük haline dönmüştür.

1937 yılında J. Garstang tarafından tespit edilen höyükte 1951 yılında da M.V. Seton- Williams araştırma yapmıştır. Son Neolitik Çağ dışında, Kalkolitik Çağ, Demir Çağ, Roma ve Bizans dönemleri tabakalarının var olduğu anlaşılmaktadır.

Yümüktepe XXVI- XXIV. tabakalarında bulunan ve olasılıkla Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ'a tarihlenen, Halaf öncesi boyalı çanak çömlek parçalarından bulunmuştur.

Höyüğün Kalkolitik Çağ tabakasının üst kısmında olmasına dayanılarak altta Neolitik Çağ tabakasını var olduğu sanılmaktadır (Seton –Williams, 1954:156).

2.1.1.2. Tell Kurdu

Tell Kurdu¹³ Antakya il merkezinin kuzeydoğusunda, Reyhanlı ilçesinin 13 km kuzeybatısında, Tell Kurdu Köyü'nün altında yer almaktadır. Yaklaşık olarak semerdam biçimli, dik yamaçlara sahip olan höyüğün oldukça büyük ve çanak çömlek dağılımına göre de boyutlarının 450 × 380 m olduğu bildirilmektedir.

1933 yılında R. Braidwood başkanlığında yapılan Amik Ovası yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır. Tarih ve Tarih öncesi yerleşmelerini bünyesinde barındıran höyükte, Tell El Cüdeyde'nin XIV. tabakasında ele geçen Koyu Yüzlü Açıklı maldan

---

¹³ Antakya ilinin Reyhanlı ilçesinin Tell Kurdu köyü yakınlarında bulunduğundan dolayı bu ismin verildiği düşünülmektedir.

parçalar bulunmuştur. Kazıda bu tabakaya inilmemesine rağmen, yüzey buluntularına dayanarak Amik Ovası'nın A-B evrelerine, Çanak Çömlekli Neolitik Çağ'a ait bir yerleşme olduğu söylenebilir (Braidwood- Braidwood, 1960: 15-18).

2.1.1.3. Adatepe II

Adana il merkezinin Ceyhan ilçesinin 7 km doğusunda, Ceyhan- Osmaniye karayolunun güneyinde, Hamdili Köyü ile Adatepe Köyü'nün arasında bulunmaktadır. Kuzeybatıda Bolkar Dağları, kuzeyde Akdağlar, doğuda Amanos Dağları ile çevrili olan Çukurova'nın kuzey kesimindeki Yukarı Ova'dadır. Kurtkulak Geçidi'ne doğru uzanan vadiye hâkim, doğal bir yükselti üzerinde olan höyük konik biçimlidir. Yaklaşık 20 m yüksekliktedir. Kuzey tarafında, olasılıkla geç devirlere ait duvar kalıntıları mevcuttur.

M.V. Seton- Williams yönetiminde gerçekleşen “Kilikya Yüzey Araştırması” sırasında 1951 yılında tespit edilmiştir. O dönemde yapılmış olan yüzey araştırmalarının sistemsiz olması nedeniyle, yüzeyden gelişigüzel toplama yapılmıştır.

Kesin bilinmemekle beraber, yüzey buluntularına göre Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ'a kadar olan dönemden (İlk Tunç Çağı haricinde) Bizans dönemine kadar devamlı yerleşim gördüğü sanılmaktadır. Bu tarihlemeye, Mersin Yümüktepe ve Tarsus Gözlükule kazı sonuçları örnek alınmıştır.

Halaf öncesi döneme konan açkılı mallar ve yine Halaf öncesi boyalı maldan parçalar bulunduğu ileri sürülmektedir. Buluntular hakkında ayrıntılı bir açıklama yapılmamıştır.

Son Neolitik Çağ yerleşmesi olup olmadığı konusunda bir yorum yapmanın zor olduğu yerlerden biridir. Ele geçen bu az miktardaki buluntu ile yerleşmenin en eski evresi, Son Neolitik – İlk Kalkolitik Çağ geçişli, Halaf öncesi döneme tarihlenebilir (Seton- Williams, 1954: 130, 147).

2.1.1.4. Boz

Adana il merkezinin doğusunda, Toprakkale ilçesinin 15 km batısında, Ceyhan-Toprakkale karayolu ile tren yolunun arasında, Veysiye İstasyonu'ndan Yassıca Köyü'ne giden toprak yolun kuzeyinde yer almaktadır.

Yerleşme yeri, Çukurova'nın üst kısmının önemli ve büyük höyüklerinden biridir. Yan yana iki tepe şeklindedir. Biri yaklaşık olarak 40 m yükseklikte, üstü düz, yamaçları basamaklı bir tepedir. Diğerinin ise daha batıda, 15 m yüksekliğinde olduğu bildirilmektedir. 1951 yılında küçük olan tepede tarım yapıldığı bildirilmektedir.

1951 yılında, Seton- Williams tarafından "Kilikya Yüzey Araştırmaları" sırasında bulunmuştur. Seton- Williams'a göre Kalkolitik Çağ'dan İslam Dönemi'ne kadar yerleşim görmüştür.

Seton- Williams, "Kilikya Yüzey Araştırmaları"nın sonuçlarını yayınladığı raporunda, Halaf öncesine koyduğu Açıklı ve Erken Boyalı mal örneklerinin burada olduğunu bildirmektedir.

Höyüğün yeri ve büyüklüğü ilk yerleşmenin Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ'a kadar geri götürülebileceği fikrini uyandırmaktadır(Seton- Williams, 1954: 130- 150).

2.1.1.5. Bozhöyük

Antakya il merkezinin kuzeydoğusunda, Kırıkhan ilçesinin yaklaşık 17 km kuzey-kuzeydoğusundadır. Kırıkhan- Hassa karayolu, höyüğün batısından geçmektedir. Amik Ovası'nın Hassa İlçesi'ne kuzeye doğru olan uzantısının uç kısmında hemen hemen Ova'nın bitiminde yer almaktadır.

J. Garstang ve U.B Alkım tarafından höyükte yüzey toplaması yapılmıştır. Tepede yapılan araştırma sonucunda Garstang'a göre Yümüktepe Neolitik çanak çömleklerine benzeyen parçalar bulunmuştur. Amik Ovası B evresi ile de benzerlikler kurulabilir. Kesin

olmamakla beraber Son Neolitik Çağ'a tarihlenebilecek yerleşmenin varlığı ileri sürülebilir (Garstang, 1908: 97).

2.1.1.5. Büyüktepe

Antakya il merkezinin kuzeydoğusunda, Reyhanlı ilçesinin kuzeybatısında ve Kırıkhan ilçesinin 18 km güneydoğusundadır.

Günümüzde Suriye sınırları içinden doğarak, Amik Gölü'ne dökülen Afrin Çayı'nın kuzey yakasında, yaklaşık olarak çaydan 300 m uzaktadır. Küçük ve yayvan bir höyüktür. 1936 yılında araştırmanın yapıldığı, doğusunda verimli topraklara sahip bulunan höyüğün bir kenarında, bataklık olduğu belirtilmektedir. Günümüzde bu bataklıklar kurutulmuştur. Amik Ovası'nda, Büyüktepe gibi fazla yüksek olmayan höyükler, sürülerek yavaş yavaş tahrip edilmektedir. Burada yerleşenler su ihtiyaçlarını, Afrin Çayı'ndan gidermiş olmalıdır.

1936 yılında Chicago Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün Amik Ovası'nda gerçekleştirdiği yoğun yüzey araştırması esnasında tespit edilmiştir. Bu çalışmada Amik Ovası'nda 178 yerleşme yeri saptanmıştır. Bu yerleşme yerleri arasında Tell Cüdeyde'de kazı yapılarak, Cüdeyde'nin tabakalanmasındaki bulgulara bakılarak, yüzey araştırmasındaki buluntular değerlendirilmiştir.

Büyüktepe Höyüğü'nde de Tell Cüdeyde'nin XIV. tabakasında bulunan çanak çömleklere benzeyen parçalar toplanmıştır. Bu bulgulara dayanarak höyüğün en eski tabakası olarak Amik A-B evresine ait bir yerleşenin var olduğu ileri sürülmektedir.

Neolitik Çağ'a tarihlenen Koyu Yüzlü Açıklı maldan örnekler bulunmuştur (Braidwood, 1937: 24).

2.1.1.6. Çatal Höyük (Amik)

Antakya il merkezinin kuzeydoğusunda, Reyhanlı ilçesinin 2.6 km kuzey-kuzeydoğusundadır. Amik Ovası'nın doğu kesiminde olan bu yerleşme yeri ovada bilimsel kazısı yapılan çok az yerden biridir. Olasılıkla yüzeyinden çok çeşitli çağlara ait çanak çömlek parçalarının bulunuşu buna sebep olmuştur. Afrin Çayı, ovanın büyük höyüklerinden biri olan höyüğün hemen (yaklaşık 300 m) kuzeyinden geçmektedir. Çevrede başka su kaynağı bulunmadığından, yaz ve kış akan Afrin Çayı burada yerleşenlerin su aldıkları tek kaynak olmuştur. Etrafı verimli topraklarla çevrilidir. Höyük, hem Afrin Çayı'yla doğuya, hemde Yenişehir üstünden güneye giden yolların kesiştiği yerdedir.

İlk defa Braidwood tarafından 1933 yılında Amerika Chicago Doğu Bilimleri Enstitüsü adına saptanan höyük daha sonra aynı enstitü tarafından kazılmıştır.

Höyüğün yüzeyinden toplanan çanak çömlek parçaları, Tell el Cüdeyde buluntularının tabaka sırasına göre incelenmiş ve höyükte Ortaçağ'dan İlk Tunç Çağı'na kadar tabakaların var olduğu yorumlanmıştır. Neolitik Çağ ise soru işareti ile gösterilmektedir. Kazı Neolitik Çağ'ın varlığını teyit etmemiştir. Neolitik Çağ için şüphe ile gösterilen bir yerdir.

Braidwood, Tell el Cüdeyde'nin tabakalarından en alttaki XIV. tabakaya ait bazı çanak çömlek parçalarının benzerlerinin, Çatal Höyük'ün yüzeyinden toplandığını şüphe ile belirtmektedir (Braidwood, 1937: 37).

2.1.1.7. Çavuşlu Höyük

Mersin ilinin yaklaşık 6 km kuzey- kuzeybatısında, ilden Çavuşlu Köy'e giden toprak yolun yanında, yolun doğu tarafında bulunmaktadır. Yayvan bir yamaç üzerinde yerleşmiş olan höyüğün batısında Çavuşlu Deresi akmaktadır. 5- 6 m yüksekliğinde alçak

bir tepe olduğu söylenmekte, çap konusunda bir bilgi vermemekte ve çevresinde su kaynağının var olup olmadığı bildirilmemektedir.

Höyük ilk olarak B. Brown tarafından belgelenmiştir. Daha sonra J. Garstang yönetiminde, Neilson Araştırmaları'nın mali desteğinde 1937 yılında kazılmıştır. Kazıda 5 açma açılmıştır. 1951 yılında ise Seton- Williams tarafından tepede yüzey toplaması gerçekleştirilmiştir.

Kazıda genellikle İlk Tunç ağı ve M.Ö. 2. Bin (Hitit Dönemi) bulguları ortaya çıkarılmıştır. Yüzeyde birkaç adet Roma ve Demir ağ anak çömlek parçası bulunmuştur.

Kazı başkanı tarafından D açmasının alt tabakalarında ortaya çıkan el yapımı, gri, siyah ve kahverengi renkte açkılı olarak tanıtılan mal grubunun olasılıkla Koyu Yüzlü Açkılı mal olduğu sanısı ile bu yerde bir Son Neolitik-İlk Kalkolitik ağ yerleşmesinin var olduğu şeklinde yorum yapılmaktadır.

Seton- Williams'ın raporunda kazıda, obsidyen ve ertten kazıyıcı, delici gibi aletler, dilgiler, çekirdekler bulunduğundan söz edilmekte, bunların Son Neolitik ve Kalkolitik ağ'a ait olduğunu belirtmektedir.

Bu bulguların ışığı altında, Mersin Yümüktepe XXVII- XXIV. tabakaları ve Amik Ovası B evresi ile ağdaş bir yerleşmenin varlığı kabul edilebilir. 1930'lu yıllarda yapılan kazıların teknik ve düşünce açısından günümüzden çok farklı oluğu, olasılıkla mükemmel bir tabakalanmanın belirlenememesine yol açmış, en eski yerleşme tam anlamıyla ortaya çıkarılamamıştır. Var olduğu kabul edilen bu yerleşme 6. Evre içerisine dâhil edilmektedir (Garstang, 1937a: 56-62; Seton Williams, 1954: 152).

2.1.1.8. ukurköprü

Adana il merkezinin kuzeydoğusunda, Kozan ilçesinin 15 km güneydoğusunda, Kozan- Kadirli karayolunun 2 km güneyinde, Anawarza sapağının hemen yanındadır.

3-4 m yüksekliğinde alçak ve yayvan bir höyüktür. Yaklaşık 30- 40 m'si yol tarafından tahrip edilmiştir. Höyüğün olduğu yerde su kaynağı ve modern yerleşme yoktur.

Höyükte yerleşildiği zamanlarda mutlak bir su kaynağının olması gerekmektedir. Günümüzde bu kaynak kaybolmuştur.

M. V. Seton- Williams tarafından 1951’de gerçekleştirilen Kilikya Yüzey Araştırması sırasında tespit edilmiştir. Seton- Williams tarafından, Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ, Orta ve Son Tunç Çağ ve Roma Dönemine ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır. Çukurova’da araştırma yapılan tüm yerleşmelerin bir kısmında olduğu gibi burada da, en eski tabakalar konusunda kesin bilgilere sahip olduğumuz söylenemez. Höyüğün buluntuları genellikle Mersin Yümüktepe’nin buluntuları ile karşılaştırılarak tarihlendirilmeye çalışılmıştır.

Burada Halaf öncesi döneme tarihlenen açıkli mallar ele geçmiştir. Bunların Koyu Yüzlü Açıklı mallar olduğu ileri sürülebilir. Mal özellikleri hakkında bir bilgi aktarılmamaktadır.

Bu mal grubuna ait çanak çömlek parçaları, Mersin Yümüktepe’nin XXVI- XXIV. tabakalarındakilere benzemektedir. Çukurova’daki diğer Son Neolitik- İlk Kalkolitik yerleşmeler gibi şüphe ile karşılanabilecek bir yerleşme yeridir (Seton- Williams, 1954: 130- 153).

2.1.1.9. Davutpaşa

Antakya il merkezinin kuzeydoğusundaki Reyhanlı ilçesinin 6 km kuzeydoğusundadır ve aynı ismi taşıdığı köyün yanındadır.

Akdeniz Bölgesi’nin doğu kesimindeki geniş bir düzlük alan olan Amik Ovası, batıda Amanos Dağı, güneybatısında Ziyaret Dağı, güneyinde Suriye platoları, doğusunda ise Kürt Dağı ile sınırlanmıştır. Bu ovayı sulayan çaylardan biri olan Afrin Çayı’nın güney yakasında, çaydan 500 m uzakta Davutpaşa Höyüğü bulunmaktadır. Höyüğün oldukça büyük ve yüksek olduğu, basamaklı terasları olduğu bildirilmektedir.

1936 yılında, Hatay Amik Ovası’nda yapılan yüzey araştırması sırasında saptanmıştır. Bu araştırmayı yöneten R.L. Braidwood fazla bir bilgi vermemektedir.

Höyüğün yüzeyinden sistemli olmayan bir yöntemle yapılan yüzey araştırmasında, Neolitik Çağ'dan Ortaçağ'a kadar sürekli yerleşim görüldüğünü belgeleyen çanak çömlek parçaları ele geçmiştir.

Bu höyükte de Amik A ve B evrelerinde tüm Amik Ovası yerleşme yerlerinde bulunan Koyu Yüzlü Açıklı maldan çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Bu höyük Amik Ovası'nın Neolitik Çağ buluntuları veren bir başka yerleşmesidir (Braidwood, 1937: 36).

2.1.1.10. Domuz Tepe Merkez

Adana il merkezinin güneydoğusunda, Misis'in yaklaşık 35 km güneybatısında, günümüz Akdeniz kıyı çizgisinden 12 km uzaktadır. Ceyhan Nehri'nin 200 m doğusunda yer alan, 20 m yüksekliğinde, 100 × 150 m boyutlarında bir höyüktür. Kısmen kalker bir yükseltinin üzerindedir.

Kadirli Domuztepe ile karıştırılmaması için bu buluntu yeri Domuz Tepe olarak adlandırılmıştır. Tarsus Amerikan Araştırmaları adına H. Goldman tarafından küçük bir sondaj, 1951 yılında M.V. Seton- Williams yönetiminde yüzey toplaması yapılmış, Kalkolitik Çağ'dan Ortaçağ'a kadar yerleşim gördüğü saptanmıştır.

Höyüğün yüzeyinden Halaf öncesi döneme konan ilk boyalı mal örnekleri ile geçiş malı örnekleri bulunmuştur. Amik Ovası B evresi (?) ve Mersin Yümüktepe XXV- XXIV. tabakalarında bulunanlara benzemektedir. Höyükte bir Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ yerleşimin var olduğu tahmin edilebilir. Orta Kalkolitik Çağ yerleşmelerinin olduğunu savunan görüşlerde bulunmaktadır (Seton- Williams, 1954: 154).

2.1.1.11. Domuztepe

Adana ili, Kadirli ilçesi sınırları içinde, Ceyhan Nehri'nin sol kıyısında yer alan Domuztepe ören yeri, M.Ö. 8. yüzyıla tarihlenen Karatepe- Aslantaş Son Hitit Dönemi kalesinin tam karşısında yer alır. Sarp ve ormanlık olan Domuztepe'nin birkaç km yakınına

kadar araçla yanaşlabilmekte daha sonrasında ise höyüğe yürüyerek ulaşılmaktadır (Çambel H, 1986: 31) .

Halet ve Bossert ilk olarak 1946 yılında Karatepe- Aslantaş'ı ziyareti sırasında, bu harabeye ait esas kentin ırmağın karşı yakasındaki, baştan başa yoğun meşelikle kaplı düzlükte ve onun ırmağa bakan uç tarafında yükselen, yaban domuzlarının cirit attığı Domuztepe'de olduğu bilgisini yöre halkından öğrenmişlerdir (Alkım U.B., 1952: 225-237).

Domuztepe'ye ilk ziyaret 1947 yılında Bossert ve Alkım tarafından yapılmıştır. Yapılan yüzey araştırması sırasında kalıntıların çok önemli olduğu anlaşılmış ve Karatepe-Aslantaş kazılarına koşut bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Bu amaçla B. Alkım Domuztepe'nin akropolü sayılabilecek yüksek tepesinde 1948 yılında kısa bir sondaj, 1949, 1950, 1951 ve 1952 yıllarında kazı çalışmaları yapmıştır.

B. Alkım tarafından Domuztepe'de yapılan araştırma ve kazılar, Domuztepe'nin çeşitli dönemlerde iskân edildiğini ve Karatepe'ye göre bir yüzyıllık daha eski bir geçmişi olduğunu göstermiştir.

Yapılan kazılarda; M.Ö. 8. yy'a ait 3 orhostad bulunmuştur. Ayrıca akropolün 300 m. kadar uzağında, orman içindeki hayat ağacı kabartmasının, üslup ayrıntılarından anlaşıldığına göre, Karatepe'de çalışan bir ustanın elinden çıkmış olması ilgi çekicidir.

M.Ö. 9. yy'a ait, yani Karatepe'den daha eski olan 3 kapı aslanı ile çifte boğalı birde kaide bulunmuştur. Bu boğalı kaidenin üzerinde, çok silik durumda, hiyeroglif işaretler bulunmuştur (Çambel, 1986: 33).

Domuztepe ören yerinin, nehre doğru inen dik yamaçlarında, Prof. Dr. Bahadır Alkım tarafından 1952 yılında "iki kapı aslanı" bulunmuştur. Bulunan bu kapı aslanlarının taşınması gündeme gelmiş ve taşıma işi 1983 yılına ertelenmiştir. 1983 yılında yamaçta kaymış olan "kapı aslanlarının" taşınması, eksik parçalarının aranması ve yukarıdan yuvarlanmış olabilecek başka eserlerin bulunması şeklinde kısa sürecek bir araştırma planlanmıştır. Ancak kısa olması planlanan araştırma beklenmedik şekilde sonuçlanmıştır. Aslanların çok güç olan yukarı çekilmesi işi tamamlandıktan sonra, eksik kısımların aranması işi sürdürülürken, M.Ö. 7. binyıldan, yani Neolitik Çağlardan başlayan, M.Ö. 2. binyılda anıtsal yapılar, surlar ile tahkim edilen ve Son Hitit döneminde de varlığını aynı

anıtsallıkla sürdüren bir kentin ortaya çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır (Çambel- Özdoğan, 1985: 260).

Yamaç taraması sonucunda bazı kuşkulu duvar izlerine rastlanması ile birlikte, önce deneme niteliğinde küçük sondajlar, daha sonra, burada yüklü bir dolgunun olduğunun kesinleşmesi üzerine, geniş çaplı kurtarma kazılarına geçilmiştir (Çambel- Özdoğan, 1985: 262).

Karatepe- Aslantaş'ın tam karşısına gelen batı yamaçta, Domuztepe'den suya inen patikanın 1.50 m. ötesinde, yoğun ağaçlık ve çalılık altına gizlenmiş olarak, toprak üstündeki uzunluğu 1.70 m. olan büyük bir taş duvara rastlanılmıştır. Yamaçtaki temizlik ve kazı çalışmalarının ilk başında bulunan bu duvarın, Karatepe- Aslantaş'ta olduğu gibi koruyucu sur duvarı olduğu sanıldı. Ancak kazı ilerledikçe toprak altından çıkan duvarlar birbirini izliyor, çeşitli devirlere ait iç içe sur duvarları ile bunların arkalarında masif yapı kalıntıları gün ışığına çıkmaya başlıyordu.

B. Alkım'ın bulduğu iki aslan kabartmasının yukarıdan yuvarlandığına hemen hemen kesin gözü ile bakılıyordu; eğer bu aslan kabartmalarının eksik kısımlarının araştırılmasına gerek duyulmasaydı rastlantı sonucu toprak üstünde bir kısmı ayakta kalmış duvara rastlanılmayacak ve kazılar devam etmeyecekti.

2.1.1.12. Elvanlı/ Tömükkale

Mersin ilinin Elvanlı diğer adı ile Tömük ilçesinin batı kısmında, Silifke- Mersin karayolunun yaklaşık olarak 100 km güneyinde bulunmaktadır.

Elvanlı Ovası'na yer alan bu höyüğün yakınlarında su kaynağı bulunmamaktadır. Bu höyükte 1951 yılında J. Mellaart, 1963 yılında da D. H. French araştırmalar yapmıştır. Araştırmalar esnasında höyüğün kuzeydoğu köşesinde bulunan sur kalıntıları buranın kale vazifesi gördüğünü ortaya çıkarmıştır. Tömükkale olarak anılmasının nedeni de bu kalıntılardır. J. Mellaart burayı Elvanlı Höyük olarak isimlendirmiştir.

J. Mellaart Elvanlı Höyük adlı yerleşmede bulunan çanak çömlek parçalarının Mersin Yümüktepe'deki parçalara benzediğini ileri sürmüştür. Ancak Mellaart'tan sonra

araştırma yapan French kendi araştırmaları sonucunda Mellaart'ın yorumunun şüpheli olduğuna dikkat çekmiştir.

J. Mellaart yaptığı yüzeý araştırması sonucunda bulduğu çanak çömlek parçalarının Mersin Yümüktepe Neolitik Çađ tabakalarında ele geçen buluntulara benzediğini bildirmektedir. Yine aynı araştırma sonucunda Ilıcapınar/ Çukurkent tipinde aletlerinde var olduğunu anlatmaktadır. Obsidyenden ok uçlarının varlığı da belirtilmiştir.

Höyük Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ'dan İslam Dönemi'ne kadar iskân görmüştür. (Mellaart, J. 1958: 17-18)

2.1.1.13. Gözlükule

Mersin ilinin Tarsus ilçesi yakınlarında yer almaktadır.

Büyük bir höyük olan Gözlükule H. Goldman başkanlığında Amerikan –Tarsus Araştırması ekibi tarafından 1934, 1936-37, 1947-49 yıllarında kazılmıştır. Yapılan kazı sonucunda, İslami Dönemden Neolitik Çağ'a kadar yerleşmelerin var olduğu bir tabakalanma saptanmıştır. Tepenin en üst yüzeyinden 30,5- 32 m derinlikte Neolitik Çağ bulguları veren tabakalara rastlanılmıştır. Ancak 32 m den sonra kazı zorlaştığı için aşağıya inilememiştir.

Yapılan araştırma ve elde edilen buluntulara göre Gözlükule'deki ilk yerleşmenin Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'da başladığı, ancak kazıya zemin suyunun ortaya çıkmasından dolayı devam edilemediği için bu tabakaya ulaşılamadığı tahmin edilmektedir. Ortaya çıkan Çanak Çömlekleli Neolitik tabaka ise yerleşim görüldüğünü kanıtlayacak bulgu bulundurmamaktadır. Goldman'a göre ilk yerleşme M.Ö. 5000 öncesidir. Ancak Çanak Çömlekleli bulgulara göre M.Ö. 6000 yılına tarihlenmektedir.

Neolitik Çağ'a tarihlenen yapı katlarında yüzeyi dikkatle düzeltilmiş sıvalı, taştan yapılmış duvarlar bulunmuştur. Açılan alanın çok küçük olmasından ne tipte ve nasıl planda yapılara ait olduğu anlaşılamamıştır. Kilden sıvazlanarak meydana getirilen bir tabakanın üzerinde kül kalıntıları ile birlikte sütun benzeri bir kireç taşı nesnenin parçaları ortaya çıkmıştır. Bu kalıntılardan dolayı buranın bir kült yapısı olduğu ileri sürülmektedir.

Neolitik Çağ'da yerleşildiği ileri sürülen yapı katlarında bulunan çanak çömlek parçaları M. Mellink tarafından incelenmiştir. Mellink bunları özelliklerine göre Koyu Yüzlü Açkılı ve Açık Renkli Kaba mallar olarak iki grupta toplamaktadır. “Koyu Yüzlü Açkılı” mal grubunda siyah-kahverengi ve tuğla renginde yüzey rengi olan çanak çömlek parçaları vardır. Esas olarak dar ağızlı kaplar hâkim biçimdir. Çok azında kabuk ya da tırnak baskı bezeme vardır. İnce siyah, bej veya kırmızı renkli açkılı maldan da örnekler bulunmaktadır. Bunlara katkı olarak mika konulmuştur. Sert ve kırılğan bir dokuya sahiptirler. Dar ağızlı ve dışa açılan ağızlı biçimlere sahiptir. İkinci grup kumlu hamurlu, açık renk yüzeyli mallardır, özde koyu olan hamura katkı maddesi olarak minik taş, kum ve deniz kabuğu kullanılmıştır. Bir kısmı kendinden astarlıdır. Biçimlerde büyük çömler ve dışa doğru genişleyen kâse biçimi çoğunluktadır. Düz diplidirler. Mellink az sayıda olduğu için fazla önemsenmeyen bir üçüncü grup çanak çömlerin varlığından bahsetmektedir. Bunlar iri kum ve taşçık katkılı hamurlu, kalın cidarlı, kırmızı astarlı maldır.

Yontma taş endüstrisinde hâkim ham madde obsidyendir. Çok sayıda küçük obsidyen, yonga ve dilgilerin olduğu bildirilmiştir. Buna karşılık gerçek mikrolitler yoktur. Ayrıca çekirdeklerin yanı sıra, orak gibi özel amaçlı aletlerde mevcuttur. En alt tabakada ortaya çıkan endüstri fakir olmasına karşın yüzeyde ele geçen malzeme içinde baskı metodu ile yapılmış iki yüzeyli uçlar görülmektedir. Bu tip uçlar Mersin Yümüktepe’de de bulunmaktadır. Yümüktepe’deki taş endüstrisi Gözlükule’deki endüstriyle benzer özellikler taşımaktadır.

Bu malzemelerin yanında öğütme taşı ve cilalı yassı baltacık gibi aletler bulunmaktadır (TAY naklen: Seton- Williams 1954: 69. Goldman 1956: 5, 71, 72).

2.1.1.14. Gültepe

Hatay İli’ne bağlı Hatay al Hammam Köyü yakınlarında küçük bir höyüktür.

Höyüğün çevresinde tarıma uygun topraklar ve Al-Hammam su kaynakları bulunmaktadır. Bu kaynakların bir kısmı sıcak su kaynaklarıdır. 1933 yılında ABD

Chicago Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün Suriye-Hitit Araştırmaları sırasında bulunmuştur. Bu araştırma, R.J. Braidwood yönetiminde gerçekleştirilmiştir.

Son Neolitik ve Kalkolitik Çağ'a (Halaf Dönemi) ait buluntular höyüğün yüzeyinden toplanmıştır. Ayrıntılı bilgi verilememekle birlikte Tel el Cüdeyde'nin XIV. tabakasında bulunan Koyu Yüzlü Açkılı maldan çanak çömleklerin burada da bulunduğu yorumlanmaktadır (TAY naklen: Braidwood, R.J 1937: 25).

2.1.1.15. Hacı Bozan

Adana il merkezinin güneybatısında Hacı Bozan Köyü'nün yakınında yer almaktadır. 1954 yılında Seton- Williams tarafından araştırılıp belgelenmiştir. İsmi en yakın köyden alınarak Seton- Williams tarafından verilmiştir. Höyükte Neolitik(?), Kalkolitik, İlk tunç Çağı ve Roma Dönemi yerleşmelerinin var olduğu sanılmaktadır. Açkılı ve çizgi bezemeli çanak çömlek parçalarının Neolitik Çağ malı olduğu kabul edilmektedir (Seton- Williams 1954: 156).

2.1.1.16. Hasanuşağı

Antakya iline bağılı Reyhanlı ilçesinde bulunan Hasanuşağı Köyü'nün yakınındadır. Diğer adı Üçtepe olan Hasanuşağı Al Dar'ah Höyüğü birbiriyle az veya çok ilişkili olan üç küçük ve alçak tepedir. Bir tepesinin üzerinde günümüz köyüne ait evler bulunmaktadır. Çevresinde ekilebilecek topraklar olmasına karşın batısında bataklık yer almaktadır.

1936 yılında R. Braidwood başkanlığında gerçekleştirilen Amik Ovası yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır. Üzerinde yapılan toplama sonucunda elde edilen Koyu Yüzlü Açkılı maldan çanak çömlek parçaları ve diğer buluntular Tell el Cüdeyde'nin tabakalanmasına göre değerlendirilmiştir. Burada Arap Dönemi, Ortaçağ, Roma ve Helenistik Dönem'e ait yerleşmelerin yanı sıra belki bir Neolitik Çağ yerleşmesinin de var olduğu ileri sürülmektedir (Braidwood 1937: 29).

2.1.1.17. İmamoğlu

Adana il merkezinin kuzeydoğusunda, Adana- Kozan karayolunun batısındadır. Höyük, İmamoğlu Köyü'nün hemen güneyinde görünmektedir. Yuvarlak biçimli küçük bir höyüktür.

J. Garstang tarafından 1936 yılında tespitinden sonra 1951 yılında Seton- Williams tarafından da araştırılmıştır. Şüpheli Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ dışında höyüğün yüzeyinden İlk Tunç Çağı, Demir Çağ, Helenistik ve Bizans Dönemi'ne ait parçalar toplanmıştır. Yerleşme yerinde bulunan çanak çömleklerin bir kısmının Yümüktepe'nin Neolitik Çağ buluntularıyla benzerlik gösterdiği belirtilmektedir (Seton- Williams 1954: 157).

2.1.1.18. İncirlik

Adana il merkezinin doğusunda, orta boy bir höyüktür. 1936 yılında R.O. Arık tarafından da ziyaret edilmiş, 1951 yılında M.V. Seton- Williams tarafından tekrar toplama yapılmıştır. Yüzey buluntularının yoğunluğuna göre esas olarak bir M.Ö. 2. Ve 1. bin yerleşmesidir. Az sayıda Kalkolitik ve Helenistik dönemlere ait parçalarda ele geçmiştir.

Proto-Kalkolitik döneme konan açıkli maldan parçalar dışında bir bilgi verilmemiştir (Seto Williams 1954: 130- 158).

2.1.1.19. Kabarsa

Mersin ilinin kuzeydoğusunda, Adana il merkezinin güneybatısında, Tarsus ilçesinin doğusunda ve Tarsus- Adana karayolunun güneyinde bulunan küçük bir höyüktür.

Höyükte, Tarsus- Amerikan Araştırmaları adına küçük bir sondaj gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 1951 yılında da M.V. Seton- Williams tarafından höyüğün

yüzeyinde toplama yapılmıştır. Kilikya Yüzey Araştırması adına yapılan bu araştırmadaki sistemden bahsedilmemektedir.

Yapılan yüzey toplamasına göre, şüpheli Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ'dan, İlk Tunç Çağı'na ve Roma Dönemi'ne kadar tabakaların var olduğu iddia edilmektedir.

Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ'a konabilecek mal grupları için Kabarsa Höyüğü'nün adı, açıkılı çanak çömlek bulunan yerler arasında sayılmaktadır. Olasılıkla Koyu Yüzlü Açıklı maldandır. İçel- Adana il sınırları içinde yapılan Kilikya Yüzey Araştırması buluntuları genelde Mersin Yümüktepe buluntu ve tabakalanmasına göre tarihlenmiştir. Mersin Yümüktepe XXVI- XXIV. tabakalarında görülen açıkılı mal ile benzerliği olduğu kabul edilmektedir. Ancak ayrıntılı bir karşılaştırma yoktur. Bu bakımdan çok şüpheli Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ yerleşmesidir (Seton- Williams 1954: 130- 158).

2.1.1.20. Ali Bey

Antakya il merkezinin kuzeydoğusunda bulunan bir höyüktür. Amik Ovası'nda Reyhanlı yöresinden doğup batıya doğru akan Kızıl İrk Deresi'nin kuzeyinde yer alan küçük ve alçak bir höyüktür. Çevresinde verimli toprakları olan yerleşme yerinin tatlı su ihtiyacı olasılıkla Kızıl İrk Dersi'nden sağlanmaktadır.

İlk olarak 1936 yılında Chicago Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü adına, yapılan yüzey araştırmasında tespit edilmiştir. Höyüğün yüzeyinden toplanan çanak çömlek parçalarının analizi sonucunda Ortaçağ ile Neolitik Çağ yerleşmelerinin var olduğu kabul edilmektedir.

Höyükte Tell el Cüdeyde'nin XIV. tabakasında bulunanların benzeri çanak çömlek parçaları ele geçirilmiştir. Bu parçalar hakkında ayrıntılı bir bilgi verilmemektedir. Amik Ovası kültür evreleri içinde A ve B evrelerine konan bu yerleşme yeri de tekrar araştırılıp, özellikle Neolitik Çağ tabakalarının olup olmadığının ortaya çıkarılması lazımdır (Braidwood 1937: 32).

2.1.1.21. Karaca

Antakya ilinin kuzeydoğusunda, Reyhan ilçesinin kuzeyindedir. Türkiye- Suriye sınırına çok yakın bir konumdadır. Afrin Çayı'nın kuzey yakasında, Kürt Dağları'nın güneybatısında yer alan höyüğün çevresinde bereketli topraklar vardır.

1936 yılında R.J. Braidwood yönetiminde yapılan Amik Ovası Yüzey Araştırması'nda araştırılmıştır. Höyük yüzeyinden sistemli olmayan şekilde toplama yapılmıştır. Neolitik Çağ dışında Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı yerleşmelerinin var olduğunu gösteren çanak çömlek parçaları bulunmuştur.

Tell el Cüdeyde'nin en alt yapı katında ortaya çıkarılan Koyu Yüzlü Açkılı maldan çanak çömlek parçalarının burada bulunduğu bildirilmekteyse de ayrıntılı bilgi verilmemektedir (Braidwood 1937: 37).

2.1.1.22. Kinanah

Antakya il merkezinin kuzeydoğusunda, Reyhanlı ilçesinin kuzeyinde, Amik Ovası'nın doğu kısmında yer almaktadır. Höyüğün hemen güneyinden Afrin Çayı geçmektedir. Afrin Çayı'nın eski bir yatağı yerleşme yerinin batısında görülmektedir. Burasını yurt yeri olarak seçen topluluklar su ihtiyaçlarını bu Afrin Çayı'ndan karşılamış olmalıdır. Höyüğün yakınlarında başka su kaynağı tespit edilememiştir. Buna karşılık çayın getirdiği alüvyonlu topraklar çok verimlidir.

1933 yılında, R. J. Broidwood yönetiminde yapılan Amik Ovası yüzey araştırmasında ilk defa saptanmıştır. Höyüğün yüzeyinden gelişigüzel toplanan çanak çömlek parçaları, Tell el Cüdeyde'de yapılan bilimsel kazı sonucunda saptanan tabakalardaki buluntulara göre değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda, İlk Hristiyanlık, Geç Helenistik, Suriye- Hitit, İlk Tunç Çağı ve şüpheli olarak Son Neolitik Çağ yerleşmelerine ait tabakalanmanın var olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

Amik Ovası'nın Neolitik Çağ yerleşmeleri içinde şüpheli olarak sayılan bu yer, Amik Ovası'nda yer alan gölün Pleistosen Dönemi'nin sonunda ve Holosen Dönemi'nin

başındaki maksimum yüksekliğinden etkilenmemiştir. Bu açıdan Neolitik Çağ'a ait bir yerleşmenin var olabileceği ileri sürülebilir. Höyükte Halaf Dönemi'ne ait tarihlenebilecek parçalarında olmaması, Koyu Yüzlü Açkılı mal örneklerinin Neolitik Çağ örnekleri olduğunu kabul etmemize yardımcı olmuştur. Kesin yorum için Amik Ovası'nda yeni kazılar yapılmasını beklemek gerekmektedir (Braidwood 1937: 37).

2.1.1.23. Maltepe

Mersin ilinin batısında, Mut ilçesinin güney- güneydoğusunda, Sarıkavak Bucağı'na bağlı Kışlaköy'ün kuzeyinde, Karaman- Silifke yolunun batı kısmında bulunmaktadır.

Göksu Nehri'nin doğusunda, Kurtsuyu'nun güneyinde olan höyük bir tepedir. Doğu kenarındaki konglomeratik oluşumundan doğan küçük bir kaynağa sahiptir. Tepe define arayıcıları tarafından tünel şeklinde yarılarak büyük ölçüde tahrip edilmiştir. 1951 yılında J. Mellaart, 1963 ve 1964 yıllarında D.H. French tarafından araştırılmıştır.

Şüpheli Neolitik Çağ dışında İlk Tunç Çağı ve M.Ö. 2. bin yıl tabakalarının var olduğu yüzey buluntuları ile anlaşılmaktadır. Mellaart, bu höyükte Neolitik Çağ'a tarihlenebilecek Mersin Yümüktepe Neolitik Çağ tabakalarında ortaya çıkan mal gruplarından (Koyu Yüzlü Açkılı mal ve Çizi bezemeli mal grubu) çanak çömlek parçalarının var olduğunu bildirmektedir. Çizi bezemeli bu mal grubundan parçalara ise French tesadüf etmemiştir. Mellaart Neolitik Çağ'a tarihlenen Ilıcapınar (Konya) ve Yümüktepe (Mersin)'de görülen obsidyen endüstrinin benzerlerinin bu höyükte var olduğuna dikkat çekmektedir. Maltepe'de özellikle Neolitik Çağ açısından, tekrar toplama yapıp araştırılması gereken yerlerden biridir (Mellaart J. 1975: 56).

2.1.1.24. Misis

Adana il merkezinin doğusunda yer alan antik bir kent olduğu için tüm turistik haritalarda gösterilmektedir. Ceyhan Nehri'nin yanında, Ceyhan'ı yukarıdan görecek

şekilde doğal bir sırt üzerindedir. Oldukça büyük bir höyüktür. Ceyhan Nehri'nin her iki tarafında ama daha çok batı tarafında yer alan Roma ve Bizans dönemi büyük antik kenttir.

Özellikle roma dönemi anıtları ile birçok ziyaretçi ve bilim adamının her zaman ilgisini çeken Misis'de (antik Pyramus'daki Selevkeia) 1951 yılında M.V. Seton- Williams tarafından bir kez daha toplama yapılmıştır.

Bizans ve Roma dönemleri dışında, Demir Çağı, Son ve Orta Tunç Çağı, İlk Tunç Çağı, Kalkolitik Çağ ve beklide Son Neolitik Çağ iskânları görülmüştür (Seton- Williams 1954: 164).

Halaf öncesi döneme konan çizi bezemeli çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Bunlar hakkında ayrıntılı bir bilgi verilmemektedir. Olasılıkla Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ geçişine tarihlenebilir.

Son Neolitik Çağ açısından şüpheli yerlerden biridir. Yerleşme yerinin konumu, Ceyhan Nehri'nin üzerinde yer alışı; hem Ceyhan'ı geçmek için bir geçit yeri, hem de Akdeniz sahilini Kozan üzerinden Orta Anadolu'ya bağladığı doğal bir yol üzerinde oluşundan dolayı, yerleşme tarihinin çok eskiye gidebileceği ileri sürülmüştür (Seton- Williams 1954: 165).

2.1.1.25. Pascu Höyük

Adana il merkezinin ve Ceyhan ilçesinin kuzeydoğusunda, günümüzde tamamen kurumuş olan Ceyhan Nehri'nin eski bir yatağının hemen yanında yer alan orta büyüklükte bir höyüktür.

1951 yılında Seton- Williams yönetiminde gerçekleştirilen yüzey araştırmasında tespit edilmiştir. Bu yüzey araştırmasında toplanan çanak çömlek parçalarının benzerlerinin tarihlendirilmesine dayanılarak höyükte, Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ, Kalkolitik Çağ, İlk Tunç Çağı, Son Tunç Çağı, Helenistik, Roma ve İslam dönemlerine ait yerleşmelerin var olduğu ileri sürülmektedir.

Neolitik Çağ'a tarihlenebileceği ileri sürülen eski boyalı ve açkılı bir mala ait parçalar bulunmuştur. Mersin Yümüktepe'nin XXVI- XXIV. tabakaları ile ilişkilidir. Tepede yapılan yüzey araştırmasında obsidyen ve çakmaktaşıdan buluntular elde edilmiştir. İçlerinde Amik Ovası tipindeki bir ok ucu, buradaki Son Neolitik Çağ yerleşmesinin delili olabilir. Todd bu yeri Neolitik Çağ yerleşme yerleri arasında saymamaktadır (Seton- Williams 1954: 166).

2.1.1.26. Şamsın Höyük

Adana ilinin kuzeydoğusunda, Kadirli ilçesinin güneyinde, Endel- Eşkiler köyleri toprak yolu üzerinde bulunmaktadır. Anti Toroslar'ın eteğinde olan höyüğün yakınından akyol geçmektedir. Höyük oval biçimli ve yayvandır.

1951 yılında M.V. Seton- Williams tarafından tespit edilmiştir. 1961 yılında Fransız Arkeoloji Enstitüsü de araştırma yapmıştır. Neolitik Çağ dışında, Kalkolitik Çağ ve Hitit Dönemi'ne ait yerleşmelere sahne olduğu, yüzey buluntularına dayanılarak ileri sürülmektedir.

Kilikya yöresinin, özellikle Mersin Yümüktepe'de bulunan Son Neolitik Çağ'a tarihlenen açkılı çanak çömleğinden bulunduğu söylenmektedir. Çakmaktaşı ve obsidyen alet ve artıklar olduğu dışında başka bir bilgi verilmemektedir.

Seton- Williams tarafından Neolitik Çağ tabakasına sahip olduğu ileri sürülen bu yerleşme yerini, Mellaart da Kilikya grubu yerleşme yeri olarak göstermektedir. Todd ise bu yorumlara, tüm buluntuları ayrıntılı bir şekilde yayınlanana kadar şüphe ile bakmaktadır (Seton- Williams 1954: 128, 168).

2.1.1.27. Tarmil Höyük

Adana ilinin kuzeydoğusunda, Kozan ilçesinin güneybatısında, Adana- Kozan karayolunun batısında yer alan oldukça büyük bir höyüktür. Kurucuoğlu Deresi'nin suladığı küçük bir ovada yer almaktadır. Bazı yayınlarda Termel, Tirmir adları ile tanıtılmaktadır.

1936 yılında Neilson araştırmalarında, 1951 yılında M.V. Seton- Williams, 1959 yılında U.B. Alkım, 1961 yılında ise Fransız Arkeoloji Enstitüsü tarafından araştırılmıştır. Kesin olarak bilinmemekle birlikte, yüzey buluntularından, Neolitik Çağ (?) dışında, Kalkolitik Çağ, İlk Tunç Çağı ve M.Ö. 2. bin yıla tarihlenen tabakların bulunduğu sanılmaktadır. Ayrıca birkaç tane Bizans dönemi çanak çömlek parçası bulunmuştur. Mersin Yümüktepe Son Neolitik Çağ tabakasında bulunan açıkli parçaların bulunduğu Seton- Williams tarafından bildirilmektedir. Başka bir bilgi verilmemektedir.

Mellaart'ın Neolitik Çağ yerleşmeleri haritasında gösterilen bu yerdeki Neolitik buluntuları ayrıntılı bir şekilde yayımlanmadığı için kesin yorum yapmak imkânsızdır (Seton- Williams 1954: 169).

2.1.1.28. Tatarlı Höyük

Adana ilinin doğusunda, Toprakkale'nin kuzeybatısında, Ceyhan- Toprakkale yolundan Horiuşağı'na giden toprak yolun üzerinde yer almaktadır. Bazalt bir yapıya sahip yükseltinin üzerinde yer alan çok büyük bir höyüktür. Üstü düzdür. Tepenin üstünde büyük dörtgen planlı bir yapıya ait kalıntılar vardır. Kuzey tarafında bataklık bulunmaktadır.

1951 yılında M.V. Seton- Williams yönetimindeki Kilikya Yüzey Araştırmaları sırasında tespit edilmiştir. Tüm yüzeyinden toplanan çanak çömlek parçalarının analizinden, höyükte, Bizans, Roma, Helenistik, Demir Çağı, Son Tunç Çağı, Kalkolitik ve Neolitik Çağ yerleşmelerinin var olduğu anlaşılmıştır.

Seton-Williams, Mersin Yümüktepe’de Son Neolitik Çağ’a tarihlenen açkılı çanak çömlek parçalarının Tatarlı Höyük’te de var olduğunu rapor etmektedir. Bu parçaların çizimleri ve fotoğrafları yayınlanmamıştır. Höyüğün yanında obsidyen ve çakmaktaşıdan dilgiler bulunmuştur. Bunların hangi çağa ait oldukları doğal olarak saptanamamıştır. Tatarlı Höyük yüzey buluntularının tarihlenmesinin zor olduğu yerlerden biridir (Seton-Williams 1954: 170).

2.1.1.29. Karataş Höyük

Antakya ilinin kuzeydoğusunda, Reyhanlı ilçesinin batısında yer alır. Bir başka adı Qaddahiyyat Abd el Aziz olan, orta boylu yassı bir höyüktür. Çevrede ekilebilir verimli arazilerin var olduğu bildirilmektedir. Höyüğün üstü günümüz köy evleriyle kaplıdır.

1936 yılında R.J. Braidwood başkanlığında yürütülen ve Chicago Doğu Bilimleri Enstitüsü adına gerçekleştirilen yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Tell el Cüdeyde’nin XIV. tabakasında bulunanlara benzeyen çanak çömlek parçaları ele geçtiği bildirilmekte, Koyu Yüzlü Açkılı çanak çömlek parçalarının varlığından söz edilmektedir. Bunun dışında gene Tell el Cüdeyde’nin II. ve III. tabakası bulguları (Roma, Geç Roma Dönemi) elde edilmiştir (Braidwood 1937: 31).

Çanak çömlekle Neolitik Çağ için şüpheli olan yerlerden birisidir.

2.1.1.30. Tell Açana (Alalakh)

Antakya ilinin kuzeydoğusunda, Amik Ovası’nın doğusunda, Türkiye- Suriye sınırında yer almaktadır. Eski adı Alalakh olan Tell Açana Höyüğü yörenin önemli ve oldukça büyük bir höyüğüdür.

1937-39 ve 1946-49 yılları arasında L. Wolley yönetiminde kazı yapılmış, 1978 yılında J. Matthers tarafından tekrar kazılmaya başlanmıştır. Mezopotamya- Anadolu arasında bulunan bu yerleşme yeri, Wolley'in kazılarında tespit edilen 17 tabakası ile, gerek tarih öncesi gerek tarihi çağlarda bölgeler arasındaki kültür etkileşimini vermesi açısından dikkat çekmektedir. Amik Ovası'nın özellikle geç devirlerinin kronolojisi bakımından da önem taşımaktadır. Kazılarda Neolitik Çağ tabakalarına ulaşılmamıştır. Mellaart'a göre höyüğün eteklerinde Koyu Yüzlü Açıklı maldan çanak çömlek parçaları bulunmuştur.

Neolitik Çağ yerleşme yerleri içinde şüphe ile gösterilecek bir yerdir. Kazılarında ancak bu çağa ait tabakalara varıldığında kesin bir yorum yapmak mümkün olacaktır. Yüzeyde bulunan Koyu Yüzlü Açıklı mal parçaları ile kesin yorum yapmak olanaksızdır (Braidwood 1937: 34).

2.1.1.31. Kanişah

Antakya ilinin kuzeydoğusunda, Kırıkhan ilçesinin güneydoğusunda, Muratpaşa'nın güneybatısında, bataklığın ortasındadır. Oldukça yüksek boyutlu ve büyük bir höyüktür. Yanından Muratpaşa Su Kanalı geçmektedir. Araştırma yapıldığı tarihte çevresinde verimli olmayan tarlaların olduğundan bahsedilmektedir. Höyüğün diğer adının köyden dolayı Tell Çolakköy olduğu belirtilmektedir.

R.J. Braidwood başkanlığında, Chicago Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün Suriye Araştırması çerçevesinde, 1933 yılında Amik Ovası'nda gerçekleştirilen yüzey araştırmasında ilk defa tespit edilmiştir. Kesin bilinmemekle beraber, höyüğün yüzeyinden toplanan malzeme, Tell el Cüdeyde kazısında tabakalı olarak bulunanlara bakılarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre, höyükte Geç Roma, Roma, Helenistik, belki Orta Tunç Çağı, Halaf Dönemi ve Son Neolitik Çağ'a ait yerleşmeler bulunmaktadır.

Höyüğün yüzeyinden yapılan toplama sonucunda kesin olmamakla beraber Tell el Cüdeyde'nin tabakalanmasındaki XIV. ve XIII. tabakalardakilere benzeyen çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Amik Ovası'ndaki bazı höyükler gibi, Neolitik Çağ bulgularının kesin olmadığı bir yerleşme yeridir (Braidwood 1937: 22).

2.1.1.32. Altıntepe

Antakya il merkezinin ve Reyhanlı ilçesinin güneydoğusunda yer almaktadır. Yuvarlak biçimli orta boyutta olan Tell Dhahab veya yeni adıyla Altıntepe Höyüğü Amik Ovası'nda yer alan yerleşmelerden biridir.

1933 yılında Braidwood yönetiminde saptanan höyükte, 1938 yılında aynı bilim adamı tarafından kısa süreli ve sondaj niteliğinde bir kazı yapılmıştır. Kazı, tepenin kuzey yamacında basamaklı açma ile başlatılmıştır. Bu basamaklı açmada tepenin en üstünden 8 m derine kadar höyüğün tabakalanması ortaya çıkarılmıştır. 1995 yılında A. Yener başkanlığında Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün Amuk Ovası'nda başlattığı kazı ve araştırma projesi çerçevesinde Tell Dhahab'da da çalışmalar tekrardan başlamış ve ilk yıl profil çizimi gerçekleştirilmiştir.

Karışık bir şekilde Amuk Ovası'nın genel kültür silsilesinin A, F ve H evrelerine ait buluntular ele geçmiştir. Ancak tabakalanma saptanamamıştır. Olasılıkla da ana toprağa da inilememiştir.

Braidwood'lar A evresine konan tabakadaki mimari öğelerden, buluntularının karışık çıkmasından dolayı bahsetmemektedir. Bir fırın kalıntısı, duvar parçaları ve tabanlar bu tabakaya ait olabilir.

Olasılıkla Amik A evresini temsil eden kaba basit, yüzlü açıkli maldan ve banyo astarlı baskı bezekli maldan çanak çömlek parçaları bulunmuştur. A evresinde, daha çok kaba mutfak kaplarında kaba basit mallar, kum, mika ve bitkisel katkılı hamur kullanılmıştır. Hamur rengi olarak özde siyah, cidar kenarında ise turuncu devetüyü, daha az sayıda açık sarı, kirli turuncu kahve/ devetüyü renginin var oluşu bildirilmektedir. Yüzeyleri genellikle ıslak sıvazlama ile düzeltilmiş çok azı kabaca açılanmıştır. Olasılıkla hamurun rengi yüzeyde de görülmektedir. Bu maldan oval gövdeli çömlekler daha çok sayıda üretilmiştir. Ayrıca derin kâseler, dışa dönük ağızlı yüksek boyunlu çömlekler gibi değişik biçimlerde bulunmaktadır. Bezemeli olanları çok azdır. Ağız kenarında kabartma halka bezemeli gibi süslemeli kaplar da vardır. Koyu Yüzlü Açıklı çanak çömlekler ilk

grup gibi elde biçimlendirilmişlerdir. Hamurları daha çok mika katkılı, daha az saman katkılıdır. Hamur özleri siyah renktedir. İyi pişirilmiştir. Hamur renkleri ise genellikle kurşuni kahve devetüyü rengindedir. Yüzey rengi olarak grimsi kahverengi, çok koyu devetüyü, kirli sarımsı devetüyü, koyu gridir. Çoğunlukla dik kenarlı içe dönük ağızlı derin kâseler bu maldan üretilmiştir. Yaka boyunlu çömlek, sığ çömlek, dar ağızlı çömlek gibi biçimlerde vardır. Dar ağızlular ve yayvan biçimli çanakların sayıca fazla oluşu Tell Dhahab'ın Amik Ovası'nda yer alan diğer A evresi yerleşme yerlerinden farklı bir özelliğidir. Genel olasılıkla banyo astarlı bezekli maldan da çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Çok sayıda ok ucu olabilecek özelliklere sahip uçlar vardır (Braidwood 1937: 4, 37. Braidwood- Braidwood 1960: 36).

2.1.1.33. Tell el Cüdeyde

Antakya ilinin ve Reyhanlı ilçesinin güneydoğusunda yer almaktadır. Amik Ovası'nın büyük höyüklerinden biri olan Tell el Cüdeyde höyüğünün en üst noktası ova tabanından 31 m yüksektedir. Oval biçimlidir. Kuzey kısmında günümüzde kurutulmuş olan küçük bir gölet bulunmaktadır. Doğu tarafından eski Amik Gölü'nün bataklıklarında son bulan Kızıl Ark veya Nahr el Cüdeyde adlı bir dere akmaktadır. Höyüğün yakınlarında tatlı su pınarlarının olup olmadığı bildirilmemektedir. Çevresinde yer alan ova toprağı ise çok verimlidir (Mellaart 1975: 56).

İlk defa, Chicago Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün Suriye Yüzey Araştırması'nda 1933 yılında saptanan höyükte, 1935 yılında R.J. Braidwood yönetiminde kazı yapılmıştır. Höyüğün tüm tabakalanmasını öğrenmek amacıyla TT 20 no'lu basamaklı yamaç açması açılmıştır. Bu açmanın yetersiz kalması üzerine höyüğün batı- kuzeybatı yamacında JK 3 no'lu yeni bir açma açılmış bu açma ile höyüğün özellikle en eski tabakalarına ulaşılmıştır. Neolitik Çağ olarak iddia edilen en alt yapı katları bu açmada ortaya çıkarılmıştır. 1995 yılında Doğu Bilimleri Enstitüsü A. Yener başkanlığında Amuk Ovası'nda yeniden çalışmalara başlamış, ilk yıl bölgesel bir yüzey araştırması ve Tell el Cüdeyde'de kurtarma kazıları başlatılmıştır; yanı sıra T. Wilkonson bölgede arkeolojik ve jeomorfolojik araştırmaları sürdürmektedir.

Tell el Cüdeyde Mevkii'nin Neolitik Çağ'dan tarihi çağlara kadar yerleşim gördüğü, yapılan bu kazı sonucunda saptanmıştır. Amik Ovası'nda genel kültür sıralamasında A ve B evreleri ya da XIV. evre olarak tanımlanan evreye ait yapı katları JK 3 açmasında, ancak günümüz ova taban suyunun altında saptanabilmiştir. En üstten başlayarak 24. ve 25. Yapı tabakaları Amik B'ye 25- 27yapı tabakaları ise Amik A evresine, Çanak Çömleklili Neolitik Çağ evresine konmaktadır. A evresine konan tabakalar yaklaşık olarak 72 metrekarelik bir alanda açılabilmiş ve ana toprağa kadar inilebilmiştir. Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ yerleşmesine ait izler ise bulunamamıştır. Olasılıkla bu dönemde Amik Gölü'nün çok daha büyük olduğu sanılmaktadır. Çanak Çömleksiz döneme ait yerleşmelerin ovanın yanlarındaki tepelerde ve bu tepeler arasındaki dar vadilerde aranması gerekmektedir.

1935 yılı kazısında alt tabakalarda olasılıkla çalışma şartlarının zorluğundan ve taban suyunun çıkmasından dolayı fazla bir mimari kalıntı ortaya çıkarılmamıştır. Amik Ovası "B" evresine konan 24. Yapı tabakasında çok az bir kısmı gün ışığına çıkarılmış olan taş temelli kerpiç (?) duvar kalıntılarında dörtgen veya kare biçimli odalardan oluşan bir yapının var olduğu belirlenmiştir. Bu mimari kalıntılara ait bilgiler pek aktarılmamıştır.

1995 yılı çalışmalarında ise höyüğün buldozerlerle tahrip edilmiş kuzey ve kuzeydoğusunda, kesitte, mimariye rastlanmış, Amuk F ve G'ye tarihlenen çanak çömlek toplanmış, ancak Neolitik Çağ'la ilgili bir çalışma henüz gerçekleştirilmemiştir. 25- 27. tabakalarda Amik Ovası A evresini temsil eden üç mal grubuna ait parçalar ele geçmiştir. Kaba Basit mal, Koyu Yüzlü Açıklı mal, Banyo Astarlı Baskı Bezekli mal gruplarından ilk mal grubundan kum, mika, bitkisel katkı, özde siyah kenarlarda genellikle turuncu devetüyü renkli hamurun var olduğu görülmektedir. Yüzeyleri ıslak sıvazlama ile düzeltilmiş bu grupta turuncu devetüyü, açık sarı gibi yüzey renkleri bulunmaktadır. Oval gövdeli çömlekler, derin kâseler, dışa dönük ağızlı yüksek boyunlu çömlekler gibi biçimli kaplar yapılmıştır. Bezemeli olanları azdır. İkinci mal grubu olan Koyu Yüzlü Açıklı mal ise gene elde şekillendirilmiştir. Çok mika ve az saman katkı, kurşuni, kahve ve devetüyü renkli hamurdan yapılmış olan bu grubun çoğu hafif açıklanmıştır. İyi pişirilmiş ince maldır. Çoğunlukla dik kenarlı içe dönük ağızlı derin kâseler, yaka boyunlu çömlekler, sığ çömlekler gibi biçimli kaplar bu mal grubundan üretilmişlerdir. Üçüncü mal grubu olan banyo astarlı baskı bezekli mal grubu da diğerleri gibi el yapımıdır. Az pişirilmişlerdir.

Pişmiş topraktan ağırşaklar, diskler ve makara biçimli nesnelere geçmiştir. Gerek A evresinde gerek B evresinde yontma taş endüstrisinin aynı özellikler taşıdığı görülmektedir. Alet ve artıkların ancak %25'i obsidyenden, gerisi çakmaktaşıdan yapılmıştır. En belirgin silah tipi büyük ok uçlarıdır. Mızrak ucu olarak da tanımlanan bu yapılar Byblos ucu olarak da bilinmektedir. Ayrıca kısa orak- bıçak örnekleri vardır.

Dış yüzleri hafif açılanmış taş kaplar ele geçmiştir. Bunların bir kısmı havan olarak kullanılmış olabilir. Biçimsel özellikler arasında yalak ağızlı olanları bulunmaktadır. Kaplar dışında yassı açkılı baltacıklar, kireç taşıdan ağırşak, mühür gibi buluntularda vardır. Çeşitli tipte bızlar ve deliciler vardır. Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'da ortaya çıkan kemer tokalarından bir parça bulunmuştur.

Tell el Cüdeyde'de yapılan kazı sonucuna ortaya çıkan tabakalanma, Amik Ovası'nın kültür silsilesini vermiştir. 1933'te gerçekleştirilen yüzey araştırmasının bulguları da bu silsileye göre değerlendirilmiştir. Yine Cüdeyde'nin A- B evrelerine konan tabakalarında bulunanlar, uzun yıllar Güneydoğu Anadolu'nun diğer buluntularının da tarihlenmesine ışık tutmuştur (Braidwood 1937: 4,8,10,37-38. Braidwood- Braidwood 1960: 5-11).

2.1.1. 34. Hasanuşağı

Antakya il merkezinin kuzeydoğusunda, Reyhanlı ilçesinin batı- kuzeybatısında, Hasanuşağı ve Ömercedit köyleri arasındadır.

Amik Ovası'nda, Amik Gölü'nün doğu tarafında yer alan höyüğün çevresi ekilebilir arazi ile kaplıdır. Basamaklı terasları olan büyük ve yüksek bir höyüktür. Boyutları verilmemektedir. Batı kısmında hafif bir çöküntü bulunmaktadır. Alt tabakalarının günümüz ova seviyesinden daha aşağıda olduğu sanılmaktadır. Yüzey araştırmasının yapıldığı 1933'lü yıllarda yağmurlu mevsimde höyüğün çevresinde bataklıklar oluşmaktadır. Çevresinde tatlı su kaynağının var olup olmadığı söylenmemektedir. Höyüğün diğer adının Yerkuşu olduğu belirtilmektedir.

1936 yılında Chicago Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün Suriye Yüzey Araştırması çerçevesinde Braidwood başkanlığında yapılan yüzey araştırmasında bulunmuştur.

Kesin bilinmemekle beraber, yüzey araştırmasında elde edilen çanak çömlek parçalarının analizinden, aynı yöredeki Tell el Cüdeyde kazısında bulunana tabakalanma ve bulgulara dayanarak, Neolitik Çağ'dan Orta Çağ'a kadar kesintisiz yerleşim gördüğü sonucu çıkartılmaktadır.

Tell el Cüdeyde'nin XIV. tabakasında ele geçen Koyu Yüzlü Açkılı maldan çanak çömlek parçaları tepenin yüzeyinde bulunmuştur. Olasılıkla toplamanın sistemli yapılmamasından bu tür çanak çömleğin tepenin ne tarafında bulunduğu anlaşılmamıştır.

Amik Ovası kültür silsilesinde, Amik Ovası A- B evrelerine tarihlenen bir yerleşmenin, höyüğün en alt tabakasında olduğu sanılmaktadır (Braidwood 1937: 30).

2.1.1.35. Tılan Höyük

Adana il merkezinin kuzeydoğusunda, Kozan ilçesinin güneydoğusunda bulunan bir höyüktür. Höyük altındaki doğal yükselti ile beraber 40 m yüksekliktedir. Höyükteki kültür toprağının, buranın yarısı kadar olduğu sanılmaktadır. Yerleşme yerinin bir tarafında köy, diğer tarafında ise Deli Çay bulunmaktadır. Yöredeki teraslı, oldukça büyük höyüklerden biri olmasına karşın boyutları verilmemektedir.

1951 yılında M.V. Seton- Williams yönetiminde yapılan Kilikya Yüzey Araştırması'nda tespit edilmiştir. Bu araştırmada yapılan yüzey toplamasında ele geçirilen çanak çömlek parçalarının analizinden, höyükte en üstte Roma Dönemi yerleşmesinin var olduğu görülmektedir. Buna karşılık teraslarda, kalın bir Demir Çağı tabakasının, daha altta ise Orta ve Son Tunç Çağı, İlk Tunç Çağı ve Kalkolitik Çağ tabakalarının varlığı anlaşılmıştır. Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ yerleşmesinin var olup olmadığı kesin değildir.

Tılan Höyük'te Halaf öncesi döneme konan ilk boyalı mallardan çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Halaf öncesi döneme konan ilk boyalı mallar, Mersin Yümüktepe

Höyüğü'nün Proto- Kalkolitik Çağ olarak verilen XXIV. tabakasında bulunmaktadır. Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ için tekrar araştırılması gereken yerlerden biridir (Seton-Williams 1954: 171).

2.1.1.36. Tırmıl Tepe

Mersin il merkezinin kuzeydoğusunda, Mersin- Tarsus tren ve karayolunun kuzeyinde yer almaktadır.

Tırmıl, Termil olarak da geçen bu yer, 12 m yüksekliğinde, 30 m çapında, üstü düz olan bir höyüktür. Höyüğün yamaçlarında modern yapılar, tepenin üstünde büyük taşlardan yapılmış, geç devre tarihlenen bir yapıya ait kalıntılar mevcuttur. Bu kalıntılardan dolayı ticaret yolu üzerinde bir tahkimat yeri olduğu sanılmaktadır. Mersin ile Tarsus arasındaki Kale-i Hebelleş adlı kalenin burası olduğu tahmin edilmektedir.

1951 yılında M. V. Seton- Williams başkanlığında gerçekleştirilen Kilikya Yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Yüzeyden toplanan çanak çömlek parçaları, Mersin Yumuktepe bulgularına göre, Kalkolitik Çağ'dan Orta Çağ'a kadar tarihlenmiştir.

Seton- Williams, tepenin yüzeyinden Halaf öncesi ve geçiş dönemine ait boyalı mallardan parçalar bulunduğunu bildirmektedir. Buluntular açısından başka bir bilgi verilmemektedir.

Buluntulara dayanarak bu höyükte bir Son Neolitik Çağ- İlk Kalkolitik Çağ Halaf öncesi döneme tarihlenen bir tabakanın varlığı kabul edilebilir (Seton- Williams 1954: 130, 171).

2.1.1.37. Velican

Adana il merkezinin kuzeyinde bulunmaktadır. Seyhan Nehri'nin batı kenarında, nehrin oluşturduğu dar bir vadinin başlangıcında, alttaki 10 m kalınlığındaki kayalık yükselti ile beraber 15- 17 m yüksekliğinde küçük bir höyüktür. Seyhan Nehri hemen

höyüğün eteklerinden geçmektedir. Bu nehrin yol açtığı küçük bir tahribat höyüğün eteklerinde görülmektedir. Bir zamanlar, Adana kentinin ilk yerleşme yeri olduğu iddia edilen bu höyüğün oldukça küçük oluşu bu savı ortadan kaldırmıştır.

İlk olarak Amerikan Araştırma Heyeti adına Ali Rıza Bey tarafından höyüğün üstünde bir toplama yapılmıştır. Bu toplanan malzeme günümüzde Adana Müzesi'ndedir. Daha sonra 1951 yılında Kilikya Bölgesi Yüzey Araştırması'nda, M. V. Seton- Williams tarafından bir kez daha ziyaret edilmiştir.

Höyükte Seton- Williams tarafından yapılan toplama sonucunda elde edilen çanak çömlek parçalarının analizleri ile burada şüpheli Neolitik Çağ dışında Kalkolitik Çağ'dan Orta Çağ'a kadar devamlı yerleşme olduğu sonucu çıkartılmaktadır.

Olasılıkla Neolitik Çağ'a tarihlenen açıkli çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Bu parçaların genel toplama içindeki buluntu yoğunluğu ve sayısal oranlarından hiç bahsedilmemektedir. Yayında bu mal gurubuna giren çanak çömleklerin çizimleri ve fotoğrafları da verilmemiştir. Açıklı mal grubu örnekleri, Mersin Yumuktepe XXVI.-XXIV. yapı katlarında bulunanlarla karşılaştırılmaktadır. Neolitik Çağ açısından, şüpheli bir buluntu yeridir. Seton- Williams, yöredeki Neolitik Çağ yerleşmeleri arasında Velican'ı saymamaktadır (Seton- Williams 1954: 171-172).

2.1.1.38. Vadi el Hamam

Antakya il merkezinin güneydoğusunda bulunan Reyhanlı ilçesinin güneydoğusunda yer almaktadır.

Küçük bir mağara olduğu söylenmektedir. Boyutları verilmemiştir. Türkiye- Suriye sınırına çok yakın konumdaki bu mağara Tell el Cüdeyde Höyüğü'nün 500 m güneybatısında, Amik Ovası'nın kenarındaki kireçtaşı kayalıklarının içinde yer alan küçük vadinin başlangıcındaki birçok mağaradan biridir. Amik Ovası'nın besleyen mevsimlik derelerden biri mağaranın yakınından geçmektedir.

1932 yılında M. Cloude Prost tarafından tespit edilmiş, gezgin bir prehistoryacı olan T.P. O'Brien yönetiminde, Suriye Araştırmaları'nın mali desteğinde mağaranın

içerisinde sondaj niteliğini geçmeyen küçük bir kazı yapılmıştır. Kazıda 48 m² lik bir alan açılabilmiş ve 2 m derine kadar inilmiştir. Ana kayaya erişilip erişilemediği de belirtilmemektedir.

Mağaranın içinde yerleşmenin olduğu, küçük buluntuların yanı sıra, yaşam tabanlarının varlığından da anlaşılmaktadır. Bu tabanlara göre 4 tabakanın varlığında söz edilmektedir. Yüzeyden 166 cm derinde olan 4. tabaka, bulgulara göre Çanak Çömlekli Neolitik Çağ'a tarihlenmektedir.

Yaşam tabanlarına göre malzemede çok az farklılaşmalar görülmektedir. Amik Ovası A evresine tarihlenen el yapımı, kaba hamurlu, Basit Mutfak malı, Koyu Yüzlü Açıklı mal (siyah, gri, kahverengi ve grimsi kırmızı yüzey renkli), Boya Astarlı maldan parçalar alt kısımda çıkmıştır. Bunun biraz üstünde ise Amik Ovası B evresinin özelliği olan baskı bezemeli parçalarda bulunmuştur.

Ok uçları, mızrak uçları, kazıyıcılar, obsidyenden düzeltili dilgiler bulunmuştur. Endüstri hakkında ayrıntılı bir bilgi verilmemektedir. Olasılıkla Amik Ovası'ndaki diğer Neolitik Çağ yerleşme yerlerinde görülen endüstrinin burada da var olduğu sanılmaktadır.

Yeşil renkte taştan ve kalsitten boncuklar ele geçmiştir. Bızlar, uçlarda vardır. Bir yeni doğmuş bebek ve bir erişkine ait iskelet ortaya çıkarılmıştır (Braidwood 1937: 18. O'Brien, T.P 1933: 173- 178).

2.1.1.39. Yumuktepe

Mersin ilinin batı- kuzeybatısında, Mersin ilinden batıya giden anayol üzerinde yer almaktadır. Mersin kent merkezinde Demirtaş Mahallesi içinde ve Müftü Deresi'nin sol kıyısı üzerinde 25 m yüksekliğinde, 300 m çapında yaklaşık 12 hektar alanı kaplayan oldukça büyük bir höyüktür (Sevin- Caneva 1995; 27).

1936- 39 ve 1947- 48 yıllarında John Garstang başkanlığındaki bilim kurulu tarafından kazısı yapılan höyüğün adı arkeoloji literatüründe daha çok Yümüktepe olarak bilinmektedir. Soğuk Su Höyük de denen tepeye İngiliz bilim adamları Mersin Höyük

demeyi uygun bulmuşlardır. Höyüğün esas adı ise Yumuktepe'dir¹⁴ (Sevin- Caneva, 1995: 28).

İlk olarak 1936 yılında J. Garstang tarafından tespit edilmiş, 1937- 39 ve 1947- 48 yılları arasında ise yine Garstang yönetiminde kazılmıştır. Bu ilk dönem kazılarına pek çok ünlü bilim adamı ekip üyesi olarak katılmıştır. Bunların içinde S. Lloyd, R. D. Barnett, M. V. Seton- Williams, O. Gurney, G. Childe sayılabilir. 1993 yılından itibaren ise Mersin Müze Müdürlüğü'nün, 1994 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi Eski Çağ Tarihi Bölümü öğretim üyelerinden Veli Sevin'in başkanlığında Roma la Sapienza Üniversitesi'nden I. Caneva'nın katılımıyla, İstanbul ve Roma üniversitelerinin oluşturduğu bir ekiple yeniden kazılmaya başlamıştır (Sevin- Caneva, 1995: 27; Sevin- Caneva- Köroğlu, 1996: 23).

Bilindiği üzere, John Garstang'ın höyüğün özellikle batı eteklerine uzatarak açtığı açmalarda Orta Çağ'dan (I) Erken Neolitik Dönem'e (XXXIII) değin uzanan 33 yapı katının varlığı ortaya konmuştu. Gordon Childe, Seton Lloyd, Richard Barnett ve Oliver Gurney gibi, XX. yy arkeolojisine damgasını vurmuş olan bilim adamlarının katılımıyla yapılmış olan bu kazılar sayesinde Anadolu, Suriye ve Akdeniz kronolojisinin kurulması daha kolaylıkla sağlanmıştı. Bu denli kesintisiz bir tabakalaşmanın Anadolu'da, Tarsus/ Gözlükule dışında, hiç görülmemesi Yumuktepe'nin önemini bir kat daha artırmaktaydı (Sevin- Caneva, 1995: 28).

Garstang yönetimindeki kazılar (en alttan başlayarak) şu şekilde bir tabakalanmanın var olduğunu ortaya koymuştur:

XXXIII- XXVII: İlk Neolitik Çağ

XXVI- XXV: Son Neolitik Çağ

XXIV: Proto-Kalkolitik Çağ

XXIII- XX: İlk Kalkolitik Çağ

XIX- XVI: Orta Kalkolitik Çağ

---

¹⁴ Yumuktepe adı Türkçe de "yummak" fiilinden türetilmiş bir sıfat olan ve yumulmuş, kapanmış ve tombul gibi anlamlar taşıyan "yumuk" sözcüğünden türetilmiştir. Ancak İngiliz bilim adamlarının bu özgün Türkçe adı yanlış telaffuz sonucu, Türkçe de hiçbir anlam taşımayan Yümüktepe adı kullanılmıştır. Buna karşılık Seton- Williams'ın Yümüktepe adını İngilizce'ye "Closed" or "Soft" olarak çevirmesi yumuk sözcüğü ile ilgili olmalıdır.

XV- XIIb: Son Kalkolitik Çağ

XIIa: İlk Tunç Çağı

X- IX: Erken Hitit Dönemi

VIII- V: Hitit İmparatorluk Dönemi

IV- I: Geç Hitit- İslam Dönemi

Garstang'ın kazısında, Yumuktepe'nin Neolitik Çağ tabakalarına üç değişik alanda açılan A, B ve C açmalarında ulaşılmıştır. A açmasında ova kodundan 50 cm daha derine inildiği halde henüz ana toprağa ulaşılamamıştır (Garstang, 1953: Yumuktepe).

XXXIII- XXVII. tabakalardan anlaşıldığına göre; Mersin Yumuktepe Mevkii'ne gelen ilk iskâncılar, köylerini Soğuksu Çayı'nın yatağından topladıkları nehir taşlarından su basman seviyesine kadar inşa ettikleri yapılarla oluşturmuşlardır. Taşların arasında çamur bulunmamasından kuru duvar tekniğinde yapılar olduğu sonucu çıkartılmaktadır. Bu yapıların duvarları çok kalın değildir. Yaklaşık 50 cm kalınlığındadır. Tek katlı evler olduğu sanılmaktadır. Üst kısmı ise kafes dal örgü tipinde/huğ tipi oluşturulduğu kabul edilmektedir. Tam bir plan verecek kalıntılar tespit edilememiştir (Garstang, 1953: Yumuktepe).

Sevin başkanlığında 1993 yılı kazısında bu çağa ait 27 yapı katı tespit edilmiştir. Taş (?) temelli su basmanlı yapıların en alt tabakada bile var olduğunun yanı sıra kömür ve kamyş izli tabanlar keşfedilmiştir. Garstang'ın M.Ö. 6000 yıllarına tarihlediği XXX. tabakanın 0.80 m altından elde edilen yeni bir C14 tarihi M.Ö. 6785- 6620 yıllarına vermiştir. (Sevin- Caneva, 1995: 32-34).

Höyüğün batı yüzündeki kötü bir biçimde tahrip görmüş profilden, birbirinden kül tabakaları ile ayrılan bir dizi *pisé* tekniğindeki yapıların varlığı görülebilmektedir. *Pisé* duvarlar birbirlerinden kalın kül tabakaları ile ayrılmaktadır, kerpiç blok yoktur. Bölgede bin yıldır kullanılmakta olduğu anlaşılan huğ evlerinden bir örnek bugün höyüğün hemen güneybatı köşesindeki bahçe içinde de bulunmaktadır. Höyüğün güneybatı köşesi yakınlarında açılan açmada birbirini kesintisiz bir biçimde izleyen üst üste 3 mimari tabaka bulunmuş olup, mimari, taş temeller üzerine kerpiç duvarlar ile çamur ve çakıl taşı tabanlı

yapılardan oluşmaktadır. Kerpiçler genellikle her tabakada farklı renkte kullanılmıştır (Sevin- Caneva, 1995: 32- 33).

Garstang'ın "A" açması olarak isimlendirdiği açma 1933 yılındaki kazılarda "W" açması adıyla daha da derinleştirildi. Bu açma hayvan kemikleri açısından zengindir. Kemiklerin çokluğu ovicapridlere ilişkindir; bunları ise sığır ve domuz izlemektedir. Neolitik Çağ Mersin halkının et gereksinimlerini sağlamak amacıyla hayvan evcilleştirdiği ve beslediği söylenebilir. Aşıklıhöyük'tekilerle kıyaslandığında, koyun, keçi, sığır ve domuzun cüsse açısından daha küçük olduğu anlaşılmaktadır. Yumuktepe, şimdiki değin, bu dört ana evcil türün bir arada bulunduğu en erken yerleşme yerlerinden biridir. Kuzeydeki "W" açması hayvan kemikleri ve bitki kalıntıları açısından zengin, güneydeki "Y" açması da daha çok ve daha iyi durumdaki mimari kalıntılar ile seramik yönünden dikkat çekicidir. Ancak bu iki kazı alanının birbiriyle ilişkisi kesin olarak belirlenebilmiş değildir (Sevin- Caneva, 1995: 34).

Bu tabakalardan sağlanan seramik koyu yüzlü açkılı türde küçük parçalardan oluşur; renk devetüyünden koyu kahverengine değin değışir. Özellikle "Y" açmasından elde edilen az sayıda boyalı parça da vardır. Siyah ve kahverengi iyi kaliteli, portakal renkli açksız mallar üzerinde uygulanmıştır. Tırnak baskısıyla yapılmış baskı bezeme türüne yalnızca az sayıda ve küçük parçalar üzerinde rastlanılmıştır. Basit ağızlı, kenarları dikçe ve konkav çeperli parçalar armut biçimli kapların yaygın olduğuna işaret etmektedir(Sevin- Caneva, 1995: 34).

Endüstride genellikle obsidyen aletleri yaygındır. En tipik alet delicilerdir. Bu türde delicilerde asimetrik kavisli uçlar geneldir. Uçlar üzerinde mikroskobik incelemeler sonucu kumaş izleri belirlenmiştir. Bunların yumuşak materyaller üzerinde kullanılmış olabileceğini göstermiştir(Sevin- Caneva, 1995: 35).

Mersin seramik gelenekleri Suriye'nin Akdeniz kıyısındaki merkezler birlikte, Kuzey Mezapotamya'nın Hassuna dönemindekilerden tümüyle farklı bir seramik türüne sahip olan Amuk A- B evreleriyle ilişkili görünmektedir. Mersin'de belirlenen çit-çamur ve kerpiç yapılar Amuq'daki Tell el Cüdeyde'dekilerin benzeridir. Amuq ovası bu iki geleneğin karşılaştığı yegâne bölge durumundadır(Sevin- Caneva, 1995: 35).

1994 yılı kazılarında Sevin ve Caneva çalışmaları esnasında Neolitik Çağ'ın en üst evrelerine olasılıkla XXVI- XXV. tabakalara ait iki çocuk gömüsü bulunmuştur. *Hocker*

durumunda bir çukura yatırılmış bir gömüde, küçük beyaz halkalardan bir kolye ile küresel gövdeli, üzerinde şimşek ve zigzag motifleri olan boyalı bir kap gömü hediyesi olarak ele geçmiştir. Diğer mezarda ise akik, turkuaz gibi yarı değerli taşlar, kemik ve yumuşakça kabuklarından boncukların hediye olarak konduğu sanılmaktadır (Sevin- Caneva, 1995: 31).

1994 yılı kazıları höyüğün batı yamacındaki EBA 1-6 açmalarının genişletilmesi ve birleştirilmesi ile devam etmiştir. EBA 1-6 açmalarında, koridorlarla birleştirilen çok odalı bir yapı ile çevresindeki bu türdeki yapılara ilişkin kalıntılar saptanmıştır. Duvarlar yassı ve oval dere taşları ile yapılmıştır. Odalar kare ve dikdörtgen biçimlidir. Yapı birkaç tamir evresi geçirmiştir. Bu alan olasılıkla Garstang tarafından belirlenen XXVI. tabaka ve biraz öncesi ile ilişkili olmalıdır (Sevin- Caneva- Köroğlu, 1996: 29-30).

1994 yılı kazısında ise Garstang'ın XXVI. tabakasının hemen altında (olasılıkla XXVII) birbirine iyice yapıştırılmış iki sıra taş temel (?) ve onun üzerinde *pisé* tekniğinde yapılmış çamur ve dal örgü duvar kalıntıları bulunmuştur. Sevin ve Caneva bu yapıyı Son Neolitik Çağ yapıları arasında saymaktadır (Sevin- Caneva- Köroğlu, 1996: 29).

XXV. ve XXIV. tabaka arasındaki ev planlamasında açık bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Geç Neolitik Çağ tabakalarının küçük kaplarını temsil eden çok ince ve çok iyi perdahlanmış kırmızı ve siyah çanak çömlek ile birlikte büyük duvarın temel seviyesinde yeni bir tip çanak çömlek de ortaya çıkmaktadır. Elde yapılmış büyük kahverengi damla ve nokta motifleri ile süslü bu çanak çömlek açık renkte, kalın ve perdahsızdır (Sevin- Caneva- Köroğlu, 1996: 29-30).

Küçük odalı yapı, düzeltilmiş C14 sonuçlarına göre, M.Ö. 6200- 6000 arasına; bir yangınla tahrip edilmiş büyük duvarın temel seviyesi ise M.Ö. 5800 yıllarına tarihlenmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla M.Ö.6000 öncesinde boyalı çanak çömlek yoktur. Bu tabakalarda taş aletlerde herhangi bir değişiklik olamadığı görülmektedir. Aletler genellikle obsidyenden yapılmıştır ve küçüktür. C14 örneklerinden Neolitik tabakalar içinde de yeni tarihler elde edilmiştir. Höyük tabanında en erken tabaka M.Ö. 7000 yıllarını, tabandan 5m yükseklikteki tabaka M.Ö. 6500 yıllarını, 7.50 m de ise 6200 tarihini vermektedir (Sevin- Caneva- Köroğlu, 1996: 30).

1994 yılı kazılarında inilen noktanın, Garstang'ın belirttiği noktanın 1m daha altında olduğu ve burada çanak çömleksiz Neolitik tabakanın olmadığı anlaşılmıştır. Bu

erken tabakada özellikle hayvan kemikleri ile sıkça karşılaşılır. Keçi, koyun, sığır ve domuzdan oluşan 4 ana grubu içeren hayvan varlığı istisnasız evcildir¹⁵. Yumuktepe, dört türünde evcil olarak görüldüğü en erken merkezlerden biridir. Neolitik Mersin'e nadir bir özellik de balık dışında, hiçbir yabani hayvan kemiğine rastlanmayışıdır. Domuzun varlığı bunların tümünden yerleşik toplum olduğunu ve avcılığın yapılmadığını doğrular. Mersin'deki kültürel ve ideolojik dünya Çatakhöyük'ten tümüyle farklıdır. Çünkü Çatalhöyük'le karşılaştırıldığında Mersin'de bulunanların yabani hayvanlarla daha az ilgilendikleri görülmektedir (Sevin- Caneva- Köroğlu, 1996: 30-31).

Mersin'de kullanılan obsidyenlerin analizi bunların Orta Anadolu kaynaklarından geldiğine işaret etmektedir. Direk bir ilişkinin varlığını gösteren bir kanıt olmadığı için, bu bölgelerin sınırlarında değiş-tokuşu sağlayan ara kabileler olması mümkün görünür. Mersin'de obsidyen yongalama ürünlerinin olmayışı bu yolla açıklanabilir (Sevin- Caneva- Köroğlu, 1996: 31).

Mersin Yumuktepe, kazıldığı sıralarda, arkeoloji dünyasında büyük yankılar uyandırmış bir yerdir. Garstang tarafından XXVII. tabakada (Son Neolitik Çağ) çıkmaya başladığı öne sürülen ve daha sonraki tabakalarda sayıları artmaya başlayan yıldırım motifli boyalı mallar, Can Hasan İlk Kalkolitik Çağ boyalı malları ile büyük benzerlik göstermektedir. Bunların kökeninin Yumuktepe olduğu ileri sürülmektedir. Kilikya Ovası'ndaki yüzey araştırmasında bu tip boyalıların bulunduğu yerler, Mersin tabakalanmasına uygun olarak Son Neolitik Çağ sonu- İlk Kalkolitik Çağ olarak değerlendirilmiştir (Sevin- Caneva- Köroğlu, 1996: 78).

---

¹⁵ Erken dönemde insanlar, hayvanların neslini sürdürmek için bir ya da birkaç erkek hayvana ihtiyacı olduğunun farkına vardı. Belirli erkek hayvanlar renkleri, boynuzlu ya da boynuzsuz oluşları, uysallıkları gibi özelliklerine göre, daha sonra da süt, yün ve et üretimine göre evcilleştirilmiştir.

BÖLÜM III

3. KALKOLİTİK ÇAĞ'DA GÜNEY ANADOLU

3.1. KALKOLİTİK ÇAĞ'IN GENEL ÖZELLİKLERİ

Kalkolitik yani Bakır Taş Çağı adı verilen bu safhaya “ İleri Üretici Dönem” ¹⁶de denir. Bu çağın en belirgin özelliği insanoğlunun madeni keşfi ile beraber taş aletlerin yerini bakırın almasıdır. Başlangıçta maden, ziynet eşyası ve iğne gibi eserlerin yapımında kullanılacak kadar nadirdi. Daha sonraları, madenin artmasına bağlı olarak, silahlar da madenden yapılmaya başlandı. Ancak eski devrin cilalı taş baltaları, obsidyen aletleri, kemik ve pişmiş topraktan yapılan araç- gereçleri az da olsa varlığını ve kullanımını sürdürmüştür (Dinçol, 1982: 14; Akurgal, 1999: 8; Yıldırım 2002: 29; Sevin, 2003: 78; Bahar, 2010: 184).

Anadolu'nun Kalkolitik Çağı genellikle M.Ö. 5500- 3000 ¹⁷ yılları arasına tarihlendirilir. Bu çağda, uygarlık ve yaşam biçiminde Neolitik Çağ'a göre köklü değişiklikler olmamış ise de, tarım ilerlemiş, aletler daha da gelişmiştir. Dokumacılığında yine bu çağda başladığı sanılmaktadır. Çömlekler, çömlekçi çarkı henüz bilinmediğinden elde yapılmakta, bazı yerlerde ise bunların üzerine kalın bir astar çekildikten sonra geometrik süslemelerin yapıldığı görülmektedir. Kalkolitik Çağ insanlık tarihinde Taş Çağı ile Tunç Çağı arasında bir geçiş dönemi olmuştur. Yapılan kazılarda, bu dönem kalın

¹⁶ Kalkolitik terimi, bakır (Khalkos) ve taş (Lithos) kelimelerinden türetilerek, Kalkolitik Çağ ya da Bakırtaş Çağı olarak kullanılmıştır. Ancak zamanla “İleri Üretimcilik Çağı” veya “İlk Üretim Safhası” gibi tanımlarla da anılmıştır, bk.; Ünsal 2012: 51.

¹⁷ Bu dönemin tarihlendirilmesi konusunda farklı tarihler önerilmiştir. Memiş, M.Ö. 5000- 3000 yılları arasına; Lloyd eserinin başına koyduğu zaman dizisinde M.Ö. 4500- 3000 yıllarına; Naumann, bu çağın sınırlarının kesin olarak saptanamadığını belirtmekle birlikte, M.Ö. 6. bin yıl ortası ile 4.bin yıl sonlarına yerleştirmektedir. Sevin ise, Naumann'ın verdiği tarihe yakın bir tarihleme ile M.Ö. VI. bin yılın ilk yarısı ve IV. bin yılın sonlarını önerir. Son olarak bu dönemi Aküre M.Ö. 5600- 3500 arasına tarihlemektedir, bk.; Ünsal, 2006: 64.

tabakalar halinde görüldüğünden uzun süre devam ettiği anlaşılmaktadır. Mezopotamya keramiklerinin etkisinde kalmakla beraber Anadolu keramiği hiçbir zaman bunların taklidi olmamıştır. Ancak yine de bu çağı diğer bölgelerden ayıran özellikler net olarak ortaya konulabilmiş değildir (Ünsal, 2006: 64).

Bu devirde batı Anadolu'da yaşayanlar ölümlerini şehir dışına, orta ve doğu Anadolu'da yaşayanlar ise şehrin içine gömüyorlardı. Ayrıca toprak, sandık, küp mezar gibi bir takım mezar çeşitleri de bulunmakla birlikte, küp mezarlarda küpün içine ölen kişinin kişisel eşyaları ve silahları da konulmuştur. Bu adetler Anadolu insanının bu dönemdeki dinsel çeşitliliğini de gösterir (Memiş, 1989: 9; Kınal, 1991: 33; Umar, 1999: 8; Akurgal, 1999: 8; Sevin, 2003: 78).

Bakır- Taş devri ile madenin kullanılmaya başlanması insanlık için yeni olanaklar ve gelişmeler sağlanmıştır. Herkesin ilgisini çeken bakırı elde etmek için karşılığında dokuma ve keramik gibi mamul eşyalar yanında başka değerli maddelerle değiştirme isteği ticareti doğurmuş, bu da karşılıklı haberleşmeyi gerektirmiştir (Akurgal, 1995: 24 vd.; Yıldırım, 2002: 32; Sevin, 2003: 93).

Kerpiç, yapı malzemesi olarak mimaride varlığını sürdürmekte bunun yanı sıra yapılarda taş temellerde görülmeye başlamıştır. Bu devrin en önemli özelliği, içine tavandan girilen alt katları ambar görevi gören iki katlı evlerin yapılmasıdır. Anadolu'nun bazı yerlerinde megaron¹⁸ planlı evler yapılırken bazı yerleşim alanları eskiye göre daha büyütülmüş ve bunların etrafı surlarla çevrilmiştir. Böylece M.Ö. 4. binin sonlarına doğru kentler oluşmaya başlamıştır (Ünsal, 2006: 65).

Kalkolitik Çağ'dan Neolitik Çağ'a geçiş aşamasını da sayarsak Anadolu Kalkolitiği Proto, Erken, Orta ve Geç olmak üzere dört safhada incelenir. Anadolu'da genellikle, Neolitik tabakaların hemen üstünde yer aldığından, Erken Kalkolitik Çağ, birçok özelliği ile Neolitik Çağ'ın bir devamı gibi görünmektedir (Ünsal, 2012: 51- 52).

Anadolu'nun büyük bir bölümünde yaşanan Kalkolitik Çağ kültürleri büyük ihtimalle değişik coğrafi koşullar, kültür gelenekleri ve etnik yapılardan kaynaklanan ve özellikle de madenlere bağlı olarak farklılıklar gösterirler (Ünsal, 2012: 53).

---

¹⁸ Dar cepheli, ince uzun bir yapı türüdür. Önde giriş kısmı ile daha arkada ocaklı büyük bir salondan oluşmaktadır.

Güney Anadolu'nun Kalkolitik Çağında Neolitik köy kültürleri devam ederken doğu, batı ve orta Anadolu'da daha büyük yerleşmeler ortaya çıkmıştır. Adı geçen bölgeler arasında görülen bu kültürlerde zaman bakımından da belirgin farklar bulunmaktadır (Ünsal, 2006: 65).

Bölgesel farklılıklara göre, güney Anadolu Kalkolitiğini aydınlatan yerleşmelerden biri, Neolitik tabakaların hemen üstünde, Kalkolitik Çağın tüm evrelerinde yerleşim gören ve Mezopotamya'ya has malları ile dikkat çeken Mersin yakınlarındaki Yumuktepe'dir (Özgüç, 1947_a: 168- 169; Şenyürek, 1954: 1- 25; Kınal, 1991: 19; Sevin- Caneva, 1995: 27- 29; Sevin- Caneva, 1996: 77- 78; Sevin- Caneva- Köroğlu, 1997: 27- 28; Harmankaya- Tanındı- Özbaşaran, 1998: Yumuktepe; Umar, 1999: 10).

Tarsus yakınlarındaki Gözlükule ise Güney Anadolu'nun bu dönemdeki kronolojisini Erken, Orta ve Geç Kalkolitik Çağa ait buluntuları ile tamamlamaktadır (Harmankaya- Tanındı- Özbaşaran, 1998: Gözlükule; Kınal, 1991: 20; Sevin, 2003: 98). Erken dönemde Mezopotamya ile ilişkilerinden dolayı Halaf kültürü hâkimken, Orta Kalkolitik'te Obeid kültürü¹⁹ ön plandadır. Güney Anadolu'da orta Kalkolitik Çağ'a ait bir başka yerleşme Gaziantep'in İslâhiye ilçesi yakınlarındaki Tilmen Höyük'tür. Höyükte Roma döneminden Orta Kalkolitik Çağ'a kadar inen keramikler bulunmuştur (Ünsal, 2006: 66).

Çalışmamızın konusunu oluşturan Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü Kalkolitik Çağ'da yoğun olarak yerleşime uğramıştır. Bu yerleşmelerden en önemlileri; Mersin'deki Yumuktepe ve Gözlükule, Hatay Reyhanlı'da bulunan Tell el Cüdeyde, Tell Kurdu ve Tell Açana, Kilis il sınırları içerisinde bulunan Oylum Höyük, Gaziantep İli İslahiye ilçesinde bulunan Sakçagözü/ Coba Höyük ve Kahramanmaraş'ta yer alan Domuztepe Höyük'tür.

---

¹⁹ Obeyd Kültürü ya da Ubeyd Kültürü, Güney Mezopotamya'da MÖ 5.900 – 4.300 tarihleri arasında var olmuş bir yerel ve tarihöncesi kültürdür. Güney Mezopotamya'nın en eski yerleşimi olarak Çanak Çömlekli Neolitik Çağ'dan Kalkolitik Çağ'a uzanan ve Uruk Dönemi başlarına kadar süren bir kültürdür.

3.1.1. Güney Anadolu’da Kalkolitik Yerleşmeler

3.1.1.1. Anberin

Adana il merkezinin kuzeydoğusunda, Kadirli ilçesinin 4,5 km güneyinde, Anberin Harkı adlı köyün hemen yanındadır. Doğusundan Sevron Çayı geçmektedir.

1951 yılında M. V. Seton- Williams yönetiminde yapılan Kilikya Yüzey Araştırması sırasında bulunmuştur. Bu dönemde yapılan yüzey araştırmasında, Kalkolitik Çağ’a tarihlenen saman yüzlü maldan örnekler bulunmuştur. Orta Tunç Çağ’ı dışında Kalkolitik Çağ’dan Orta Çağ’a kadar yerleşmelerin olduğu belirtilmiştir (Seton- Williams, 1954: 130- 148).

3.1.1.2. Dana Höyük

Antakya kentinin kuzeydoğusunda, Antakya ile Kırıkhan ilçesini birbirine bağlayan karayolunun güneydoğu tarafında yer almaktadır. Amik Ovası’nın kuzeybatı kısmında yer alan bu yerleşme yeri, kurutulmadan önceki Amik Gölü kıyısına ve gölün çekilmelerinden oluşan bataklığa çok yakındır. Höyük Top Boğazı’nın hemen girişindedir (Braidwood, 1937: 21).

İlk kez, 1936 yılında, R. J. Braidwood yönetiminde yapılan Amik Ovası Yüzey Araştırması’nda saptanmıştır. Çevresindeki verimli toprakları ile küçük ve yassı yapıdaki höyüğün yüzeyinden, şüpheli Kalkolitik Çağ çanak çömlek parçalarının dışında M.Ö. 3. bin, M.Ö. 2. bin yıl, Helenistik Dönem ve Roma Dönemi’ne ait bulgularda ele geçirilmiştir (Braidwood, 1937: 21).

3.1.1.3. Ozan Höyük

Kahramanmaraş il merkezinin ve Elbistan'ın kuzeyinde, Evzaniye Köyü'nün güney kenarında bulunmaktadır. Diğer adı Azeniyeh'dir. Kısmen tahrip olmuş alçak bir tepedir (Dönmez- Brice, 1949: 50).

1962 yılında yüzey toplaması yapılan höyüğün üstünün düz olduğu bildirilmektedir. Yüzeyinden saklı astar bezemeli mal ile portakal yüzey renkli ince maldan parçalar ele geçmiştir. Kalkolitik Çağ dışında, İlk Tunç, Orta Tunç, Son Tunç ve Demir Çağı'na ait parçalar da bulunmuştur (Brown, 1967: 163).

Amik Ovası E evresi ve Korucutepe A evresi ile benzerlikler kurulmaktadır (von der Osten, 1930: 106).

3.1.1.4. Tekirköy

Mersin ilinin güneybatısında, Silifke ilçesinin doğusunda, resmi olarak Olukbaşı adı verilen Tekirköy'ün 1 km batısında, Göksu Vadisi'nde yer almaktadır. Bazı kaynaklarda Hudude Höyüğü olarak geçmektedir (Mellaart, 1958: 330).

Bu höyük, Mellaart ve French gibi bilim adamları tarafından araştırılmıştır. Höyüğün kuzey kısmı kanal, diğer kısımları ise yer yer defneciler tarafından tahrip edilmiştir. Tahrip olan bu yerleşme yerinde, Kilikya'nın Son Kalkolitik Çağ boyalı malından parçalar bulunmuştur. Buluntuların Can Hasan I ve Yumuktepe XV- XII. tabakaları ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (French, 1965: 181).

3.1.1.5. Akpınar

Antakya kentinin kuzeydoğusunda, Kırıkhan ilçesinin güneydoğusunda, Hamam beldesinin 8,5 km kuzeybatısında yer almaktadır.

Bu yerleşme yerini saptayan R. J. Braidwood, höyüğün diğer adının Tell Baida olduğunu bildirmektedir. Oldukça büyük bir höyüktür. Güneydoğu kesimi dışında yamaçlıdır. Güneydoğusunda bir pınar bulunmaktadır. Çevresi verimli tarlalarla çevrili olan bu yerde bulunan çanak çömlek parçalarına bakılarak, Kalkolitik Çağ'a tarihlenebilecek bir yerleşme olduğu belirtilmektedir. İlk Tunç, Son Tunç, Demir Çağı ve Helenistik- Roma Dönemi'ne ait parçalar da vardır (Braidwood, 1937: 24).

3.1.1.6 Aktif Höyük

Kahramanmaraş il sınırları içerisinde, Elbistan'ın kuzeydoğusunda bulunmaktadır.

Höyük, 1947 yılında A. Dönmez ile W. Brice yönetimindeki ekip tarafından saptanmıştır. Höyükte, Amik Ovası E- F evreleri benzeri, koyu renk açkılı mal ile mat ve kaba açkısız maldan parçalar bulunmuştur. Dönmez ve Brice'ye göre Son Kalkolitik Çağ'a ait olabileceği olasılık dâhilindedir. Kesin sonuçlar için tekrar araştırma yapılması gerekmektedir (Dönmez- Brice, 1949: 44).

3.1.1.7. Boyalı Höyük

Adana il merkezinin doğusunda, Kızılsu Vadisi'nin doğu yakasında, bazalt bir yükseltinin batı kenarında, Kürtkulağı Köyü'nün yaklaşık 4,5 km güneydoğusundadır. Güney kısmı hariç, dik basamaklı yamaçlı koni biçimli bir tepedir (Seton- Williams, 1954: 130-148).

Höyük ilk defa, 1951 yılında, M.V. Seton- Williams tarafından, Soyalı Höyüğü olarak adlandırılmıştır. Bu çalışmada, yüzeyinden Orta Tunç, Son Tunç, Demir Çağı, Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerine tarihlenebilecek çanak çömlek parçaları toplanmıştır (Seton- Williams, 1954: 130-148).

3.1.1.8. Büyük Avare

Antakya il merkezinin kuzeydoğusunda, Reyhanlı ilçesinin batısında, Kızıllark Çayı'nın hemen kuzey kıyısındadır. Üzerinde höyüğe adını veren Büyük Avare Köyü bulunmaktadır. Amik Ovası yerleşmelerine göre orta boyutta yayvan bir tepedir (Braidwood, 1937: 31).

1936 yılında R. J. Braidwood tarafından saptanmıştır. Amik Ovası yerleşmelerini saptamaya dönük bu çalışmada, yüzeyinden Kalkolitik Çağ ile Orta Çağ buluntuları toplanmıştır. Buraya yerleşenlerin su ihtiyaçlarını Kızıllark Çayı'ndan karşıladıkları zannedilmektedir (Braidwood, 1937: 31).

3.1.1.9. Ceyhan

Adana il merkezinin kuzeydoğusunda, Ceyhan'ın 1 km kuzeyindedir. Büyük ve alçak bir tepedir. İlk olarak 1936 yılında Neilsen Araştırma ekibi tarafından yüzey toplaması yapılmıştır (Garstang, 1937:1-2).

1951 yılında ise M.V. Seton- Williams yönetiminde, Kilikya Yüzey Araştırması sırasında yüzeyden çanak çömlek parçaları toplanmıştır. Höyükteki ana yerleşmenin Kalkolitik Çağ'a ait olduğu, toplanan çanak çömlek analizlerinden anlaşılmaktadır. Bu çağa ait saman katkılı maldan parçalar bulunmuştur. Ayrıca küçük bir Helenistik Dönem yerleşmesinin de varlığı saptanmıştır (Seton- Williams, 1954: 151).

3.1.1.10. Sakçagözü

Gaziantep il merkezinin batı- kuzeybatısında, Sakçagözü ilçesinin 3 km kuzeybatısındadır. Yöresel adı Coba Höyük olan bu yerleşme yeri, bilim dünyasında yanlış bir biçimde Sakçagözü adıyla anılmaktadır. Sakçagözü Paleolitik Çağ'dan Demir Çağı'na

kadar, çevresinde 50'nin üzerinde yerleşme yerini (mağara, açık hava yerleşmesi) barındıran bir köyün adıdır (Yakar, 1991: 87).

Bu yerleşme yeri su açısından zengin olan Islahiye Ovası'nda yer almaktadır. Çevresinde yer yer bataklık alanlar ile kuzeydoğu kısmında tatlı su kaynağı bulunmaktadır (Harmankaya et al. 1997: Coba Höyük).

1907 yılında, tepenin üzerinde kabartmalı orthostatların²⁰ bulunuşu tüm ilginin, araştırma yapıldığı sıralarda A Höyüğü olarak isimlendirilen bu höyüğe çekilmesine yol açmıştır. İlk dönem kazıları 1908 yılında başlamıştır. Garstang ekibinin zamanının az oluşu, orthostatların varlığı, höyüğün küçüklüğü, ovada daha önemli ve büyük höyüklerin yerine buranın kazılmasına neden olmuştur (Garstang, 1908: 100- 101).

Kazıya birkaç yıl ara verildikten sonra, 1911 yılında devam edilmiştir. Coba Höyük yerleşme yerindeki son kazı ise İngiliz Arkeoloji Enstitüsü adına, J. Waechter başkanlığında, J. Du Plat Taylor ve M.V. Seton- Williams'ın katılımıyla 1949 yılında gerçekleştirilmiştir (du Plat Taylor et al. 1950: 53- 138).

Garstang yönetiminde yapılan kazılar daha çok höyüğün üst tabakalarına yönelmiş, Geç Hitit tabakaları açılmaya çalışılmıştır. Höyüğün tam tabakalanması, ana kaya üzerinde saptanan Son Neolitik- İlk Kalkolitik Çağ tabakasına inilmese de, ancak 1947 kazıları ile kesinleşmiştir (tabakalar silsilesi için bk. Harmankaya et al. 1997:Coba Höyük).

II. tabakada birçok kil taban ile dal örgü yapı izlerine rastlanılmıştır. Buradaki yerleşiklerin, kulübe tipi yapılarda oturduğu sonucu çıkarılmaktadır. Kil buluntuları arasında mühür ve boncuklar da ele geçmiştir. Ayrıca bu tabakada yöresel yalın mallar bulunmuştur. Yoğunluk Koyu Yüzlü Açıklı mallardadır. Düz kenarlı sığ biçimli kâselerden, yuvarlak gövdeli, dışa dönük ağızlı kâse biçimlerine geçiş görülmektedir. Boyalı Samarra malı ile İlk Halaf boyalılarının ortaya çıkışı, Son Neolitik Çağ'dan İlk Kalkolitik Çağ'a geçişe işaret eder. Halaf boyalıları içinde derin kâseler ilk defa burada ortaya çıkar. Bu iki mal grubu dışında başka mallara ait parçalarda bulunmuştur. Ayrıca bu tabakada kalem, sırtlı dilgi ve kazıyıcılardan oluşan aletler, taş kaplar, yassı balta ve açkı taşları ele geçen diğer buluntulardır (du Plat Taylor, 1950: 76).

---

²⁰ Asur ve Hitit mimarisinde, büyük yapıların dış duvarlarının eteklerinde kullanılmış çok büyük boyutlu taş bloklardır.

III. tabakada kil tabanlı dörtgen bir odanın kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Taş temelli duvarların *pisé*'den yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Bu tabakada Tell Halaf çanak çömleklerinin tüm çeşitlemesinin örnekleri izlenmektedir. Ayrıca başka mal gruplarına ait parçalarda ele geçmiştir. Bu tabakada kalem, sırtlı dilgi ve kazıyıcılardan oluşan aletlerde bulunmuştur. Kabuktan boncuk dizileri III. tabakada göze çarpmaktadır. II. tabakada karşılaşılan taş kap parçaları bu tabakada da görülmektedir (Yakar, 1991: 87).

IV. tabakada 3 yapı evresi ile karşılaşılmıştır. Bu yapılar *pisé* veya dal örgüden yapılmıştır. Çok sayıda birbirinin üzerinde yer alan taban bulunmaktadır. Bir kısmı yeniden yapıldığı için bozulmuştur. Dörtgen ocak yerleri ve kil cepleri görülmüştür. İlk kez burada bulunduğu için Coba kâsesi adı verilen kap biçimleri ile karşılaşılmıştır. Ancak açmanın küçük boyutta olması fazla bilgi edinilmemesine neden olmuştur (Garstang, 1937: 130).

3.1.1.11. Çukurköprü

Adana il merkezinin kuzeydoğusunda, Kozan ilçesinin 15 km güneydoğusundadır. Yayvan biçimli bir tepedir. Kısmen Kozan- Kadirli karayolundan ayrılan köy yolu tarafından tahrip edilmiştir (Harmankaya et al. 1997: Çukurköprü).

1951 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sırasında, M.V. Seton- Williams tarafından yüzeyinde, Coba malı olarak bilinen mal türünden parçalar bulunmuştur. Höyüğün İlk Tunç Çağ hariç, Son Neolitik Çağ'dan Roma Dönemi'ne kadar iskân gördüğü anlaşılmaktadır (Seton- Williams, 1954: 130- 153).

3.1.1.2. Dervişli

Adana il merkezinin 24 km güneybatısında, Çaputcu- Dervişli yolunun güneyindedir. Alçak olan höyüğün 1,5 km doğusundan Seyhan Nehri akmaktadır. Batısı teraslıdır.

1951 yılında yapılan Kilikya Yüzey Araştırması'nda M.V. Seton- Williams tarafından bulunmuştur. Dilgi çekirdeklerinin olduğu, obsidyen yontma taş endüstrisi örnekleri vardır. Saman katkılı maldan örnekler Kalkolitik Çağ'a tarihlenmektedir. Yapılan araştırmalara göre, İlk Tunç, Orta Tunç, Son Tunç, Demir Çağı, Helenistik ve Roma Dönemi çanak çömlek parçaları da bulunmuştur (Seton- Williams, 1954: 130- 153).

3.1.1.13. Göksun

Kahramanmaraş il merkezinin kuzeybatısında, günümüzde, Göksun ilçesi tarafından tamamen kaplanmış olan uzun bir höyüktür.

1947 yılında A. Dönmez ve W. Brice tarafından saptanmıştır (Dönmez- Brice, 1949: 50). Kayalık yükselti üzerinde yer alan höyüğün doğu ucunda ortaya çıkan kesitte, 1962 yılında J. M. Brown tarafından yüzey toplaması yapılmıştır. Sakçagözü II- III tabakalarında bulunan koyu yüzlü açık maldan, Tell es Şekh (Tell es Şeyh) tipi boyalı maldan, çizi boyalı maldan, çakmaktaşı çizi izli (süpürge izli) maldan parçaların Kalkolitik Çağ'a tarihlenebileceği ileri sürülmektedir. Bu çağ dışında buraya İlk Tunç Çağı, Demir Çağı, Roma ve İslam dönemlerinde de yerleşildiği ele geçen diğer bulgulardan anlaşılmaktadır (Brown, 1967: 161)

3.1.1.14. Gözlükule

Mersin kentinin kuzeydoğusundaki Tarsus ilçesinin güneybatı kesiminde bulunan büyük, yayvan koni biçimli bir höyüktür. Bazı arkeoloji yazılarında, kısaca Tarsus adı ile anılmaktadır. Günümüzde Tarsus'un içinde kalmış, çevresi modern yerleşme ile dolmuştur. Bu yerleşme yerindeki ilk iskân sırasında, yerleşmenin denize çok yakın bir konumda olduğu sanılmaktadır (Yakar, 1985:226- 227).

1934, 1936-37, 1947- 49 yıllarında Amerikan- Tarsus Araştırma ekibi adına H. Goldman yönetiminde kazılmıştır. Höyükte Kalkolitik Çağ katlarına bir açma ile inilebilmiştir. Ana toprağa, taban suyu yüzünden ulaşılammıştır. Tepenin güneydoğu

yamacında ve altındaki düzlükte açılan açmalarda ise, Son Kalkolitik Çağ mezarlığına rast gelinmiştir (Goldman, 1956: 6- 7).

Neolitik Çağ'dan Klasik Döneme (antik Tarse kenti) kadar iskân görmüş bir yerleşmedir. Gerek yüzey bulgularından, gerek açma içinde çıkan tek tük çanak çömlek parçalarının varlığından, yerleşmenin Neolitik ve İlk Kalkolitik Çağ tabakalarına sahip olduğu ileri sürülmektedir (Goldman, 1956: 6- 7).

Kalkolitik Çağ mimarisi hakkında fazla bilgi olmamakla birlikte, 30 m ile 28,8 m arasında, sarı renkli kilden tabanlar, kül izleri, ocak parçaları tabakalar halinde üst üste ortaya çıkmaktadır. 28,8 m de pembemsi kireç taşından direk altlığına benzeyen bir taş ortaya çıkmıştır. Başka bir tabanda geyik boynuzları ele geçmiştir. Çanak çömlek parçaları taban üstlerinde bulunmaktadır. Üstteki kotlarda ise dörtgen planlı ocaklar bulunmuştur. Tabakasız olarak yüzeyde ele geçen erken yapım çanak çömlekleri, açık renk astar üstüne mat kırmızı boyalı mal, devetüyü- portakal renkli astar üzerine parlak kırmızı boyalı mal, Halaf ve Halaf etkili mal ve karışık fırça izli mal olarak gruplandırılmıştır. Son Kalkolitik Çağ çanak çömlekçiliğinde ise hafif astarlı saman yüzlü mal, sıvazlanmış yüzlü hafif astarlı mal, sırma şerit boya bezemeli mal, çizgi bezemeli mal, kaba saman yüzlü mal, mutfak malları görülmektedir. M. J. Mellink tarafından Gözlükule'nin tüm bu mal grupları ayrıntılı bir şekilde tanıtılmaktadır (Goldman, 1956: 72- 91).

Delgi ve kazıyıcıların yanı sıra ok ucu sap parçaları bulunmuştur. Bazıları tek bazıları çift taraflı düzeltilidir. Hem obsidyen hem çakmaktaşı beraberce kullanılmıştır. Obsidyenin Ilıcınar'dan ithal edildiği iddia edilmektedir. Yeşil taş, sarı kireç taşı, siyah mermer gibi malzemelerden çeşitli nesnelere üretilmiştir. Kalkolitik Çağ tabakalarından ele geçen bir kurşun halka ve diğer bazı kurşun parçaları, maden teknolojisinde önemli adımlar atıldığını belgelemektedir (Goldman, 1956: 72- 91).

Merkez koninin dışında, yamaçta bulunan düzlüğe açılan 8- 9 no'lu iki küçük açmada Osmanlı, Roma Dönemi dolgularından sonra Son Kalkolitik Çağ tabakalarına girilmiştir. 9 no'lu açmada 7 mezar saptanmıştır. Ölülerin bazıları iri çömlek/küp mezar içine konmuştur. 8 no'lu açmada ise bazıları küp içine konan 3 ölüye ait kemikler ele geçmiştir. İskeletlerin hemen hemen tümü çocuklara aittir. Küplerin içine armağan olarak, tepede ortaya çıkan ve Son Kalkolitik Çağ çanak çömleğine benzeyen tek renkli çömlekler bırakılmıştır (Özgüç, 1948: 27).

3.1.1.15. Gültepe

Antakya kentinin kuzeydoğusunda, Hamam beldesinin hemen hemen içinde, belde merkezinin 500 m batısında yer alan küçük bir yerleşmedir. Hamam pınarlarının olduğu yerdedir.

R. J. Braidwood tarafından 1936 yılında yapılan yüzey toplamasında, yerleşme yerinin yüzeyinden, Neolitik Çağ dışında (Harmankaya et al. 1997: Gültepe), yerel halaf mallarının olduğu Kalkolitik Çağ parçaları da toplanmıştır (Braidwood, 1937: 25).

3.1.1.16. Hacı Bozan

Adana il merkezinin güneybatısında, Adana- Tarsus karayolunun 1 km güneyinde, Hacı Bozan Köyü'nün yanında üstü düz bir höyüktür.

M.V. Seton- Williams tarafından 1951 yılında saptanmıştır. Adı bilinmeyen bu tepeye araştırmacılar tarafından Hacı Bozan adı verilmiştir. Yüzeyinden şüpheli Neolitik Çağ (Harmankaya et al. 1997: Hacı Bozan) ve Kalkolitik Çağ'a ait, Amik C evresine konan çanak çömlek parçaları toplanmıştır. Ayrıca İlk Tunç ve Roma Dönemi'ne konabilecek malzemelerin olduğu da yüzey bulgularına göre tahmin edilmektedir (Seton-Williams, 1954: 156).

3.1.1.17. Hacılar Höyük

Adana il merkezinin doğusunda, Ceyhan'ın 1 km güneyindedir.

İlk defa 1936 yılında Garstang tarafından saptanmış olan bu höyüğün üstünün düz ve oldukça büyük olduğu belirtilmektedir (Harmankaya et al. 1997: Hacılar Höyük). 1951 yılında M.V. Seton- Williams tarafından da bir kez daha araştırılmıştır. Höyüğün teraslarında Mersin Yumuktepe Höyüğü'nün Obeid Dönem tabakalarında ortaya çıkan

Coba türü çanak çömlek parçalarıyla beraber bir adet Obeid çanak çömlek parçası bulunmuştur. Ayrıca İlk Tunç Çağı, Demir Çağı ve Roma Dönemi'ne ait parçalar da vardır (Seton- Williams, 1954: 130- 156).

3.1.1.18. Tülek

Adana il merkezinin doğu- güneydoğusunda, Ceyhan'ın güneydoğusunda, Kürtkuluk Köyü'nün 2 km kuzeyinde yer almaktadır.

1951 yılında M.V. Seton- Williams tarafından saptanmıştır (Seton- Williams, 1954: 156). 1991 yılında Bilkent Üniversitesi'nin Çukurova kıyılarında gerçekleştirdiği yüzey araştırmasında tekrar incelenmiştir. Höyüğün esas isminin Tülek Höyük olduğu bildirilmektedir. 15 m yüksekliğinde olan tepede teraslar belirgindir. Yoğun tahribat vardır. Höyükte, İlk Tunç Çağı'ndan Roma Dönemi'ne kadar yerleşmelerin dışında, Son Kalkolitik Çağ'a konan ve Amik F evresindekilere benzeyen, sıvazlanmış yüzlü hafif astarlı maldan parçalar bulunmuştur (Steadman, 1994: 88).

3.1.1.19. Karahöyük (Erzin)

İskenderun kentinin ve Dört Yol'un kuzeybatısında, Toprakkale- İskenderun tren yolu üzerindeki Erzin istasyonunun 8 km kuzeybatısındadır.

1951 yılında M.V. Seton- Williams tarafından saptanmıştır. Höyüğün üstü düz bir tepe olduğu bildirilmektedir. Üstünde ve çevresinde yapılaşma mevcuttur. Yüzeyinden son Roma Dönemi'ne ait mimari kalıntılar da bulunan höyükten İlk Tunç Çağı, Orta Tunç Çağı, Son Tunç Çağı ve Demir Çağı parçaları da toplanmıştır (Seton- Williams, 1954: 159).

Bilkent Üniversitesi'nin, 1991 yılında Çukurova kıyısında yaptığı yüzey araştırmasında, Son Kalkolitik Çağ'a tarihlenen Amik F evresi düzletilmiş yüzlü, hafif astarlı maldan parçalarda bulunmuştur (Özgen- Gates, 1993:392; Steadman, 1994: 89- 90).

3.1.1.20. Kıztepe

Antakya'nın kuzeydoğusunda, Reyhanlı ilçesinin 13 km kuzeybatısındadır. Amik Gölü'nün kurutulmadan önceki kıyısına yakın konumdadır. Küçük, alçak ve yayvan bir tepedir.

1936 yılında Chicago Üniversitesi'nden R. J. Braidwood yönetiminde yapılan yüzey araştırmasında saptanmıştır. Yüzeyinden Kalkolitik Çağ çanak çömlekleri ile Orta Çağ bulguları elde edilmiştir (Braidwood, 1937: 30).

3.1.1.21. Kiremitli (Sayılık)

Antakya kentinin kuzeydoğusunda, Antakya- Kırıkhan karayolunun batısındadır. Höyük Amik Ovası'nın batı kenarında, Gâvur Dağları'nın eteklerindedir.

1936 yılında R. J. Braidwood yönetiminde yapılan yüzey araştırmasında saptanmıştır. Küçük ama oldukça dik yamaçlı bir höyüktür. Yüzeyinde taş kalıntıları görülmektedir. Kalkolitik Çağ'a ait olabilecek çanak çömlek parçaları bulunmuştur (Braidwood, 1937: 20).

3.1.1.22. Küçük Avare

Antakya ilinin kuzeydoğusunda, Reyhanlı ilçesinin batısında yer alır. Kızılark Çayı'nın kuzey kıyısında yer alan yerleşme küçük yayvan bir tepe olarak tanıtılmaktadır. Yerleşme yerinin yakınlarında başka su kaynağı bulunmamaktadır.

1936 yılında, R. J. Braidwood yönetiminde gerçekleştirilen Amik Ovası Yüzey Araştırmaları sırasında saptanmıştır. Üzerinde çağdaş köy evleri de bulunan tepenin yüzeyinden, olası Kalkolitik Çağ, Helenistik ve Orta Çağ' ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır (Braidwood, 1937: 31).

3.1.1.23. Maltepe (Mut)

Mersin kentinin batısında, Mut'un 19 km güney- güneydoğusunda, Kışlaköy'ün 1 km kuzeyindedir. Konik bir tepe olan höyük, 1951 yılında J. Mellaart tarafından saptanmıştır. Yüzeyinden toplanan çanak çömlek parçaları arasında, Mellaart'a göre Kalkolitik Çağ'a (Mellaart, 1954: 187) konabilecek olanları vardır.

French ise burayı, Kalkolitik Çağ yerleşmeleri arasında göstermemektedir (French, 1965: 180).

3.1.1.24. Minareli Höyük

Adana il merkezinin doğu- kuzeydoğusunda, Toprakkale ilçesinin 7 km kuzeyinde, Ceyhan Nehri'nin güneyindedir. Diğer adı Tilwa Höyük'tür. Altındaki doğal bazalt yükselti ile beraber ovoiden 40 m yükseklikteki konik biçimli tepe, yerleşmenin ancak bir kısmını oluşturmaktadır.

1951 yılında da M.V. Seton- Williams başkanlığında gerçekleştirilen Kilikya Yüzey Araştırması'nda tespit edilmiş, yüzeyinde yapılan toplamada, olasılıkla Kalkolitik Çağ'dan İslam Dönemi'ne kadar yerleşmeye sahne olduğu anlaşılmıştır. Kalkolitik Çağ'a tarihlenen Caba Höyük mallarından örnekler bulunmuştur (Seton- Williams, 1954: 130-164).

3.1.1.25. Misis

Adana il merkezinin doğusundadır (Harmankaya et al. 1997: Misis).

1951 yılında da M.V. Seton- Williams tarafından saptanmıştır. Mersin Yumuktepe XIX- XVII. tabakalarına ait şevron bezemeli mal ile Sakçagözü IV a-b tabakasındaki Obeid- Caba mallarına benzeyen parçalar bulunmuştur (Seton- Williams, 1954: 130- 164).

3.1.1.26. Molla Ahmet

Adana il merkezinin doğusunda, Ceyhan'ın yaklaşık 6 km kuzeydoğusunda alçak bir tepedir. Yüzeyinde kireç taşı blokları vardır (Harmankaya et al. 1997: Misis).

1951 yılında M.V. Seton-Williams yönetimindeki araştırmada saptanmıştır. Çukurova'nın az sayıda görülen Halaf Dönemi buluntu yerlerinden biridir. Obsidyenden dilgilerin var olduğu bildirilmektedir. Obeid ve Coba malından çanak çömlek parçaları ele geçmiştir. Ayrıca İlk Tunç Çağı'ndan Bizans Dönemi'ne kadar olan yerleşmelere tanıklık eden parçalarda bulunmuştur (Seton- Williams, 1954: 130- 164).

3.1.1.27. Oylum Höyük

Oylum Höyük Gaziantep'i Kilis'e bağlayan 60 km.lik asfalt yolun 53. km. sinde, yolun hemen solunda aynı adı taşıyan köyün yakınında yer almaktadır. Kuzey- güney yönünde uzanan höyük, iki yükselti ile bunları bağlayan bir boyundan oluşmaktadır. Kuzeyden gelip höyüğün batısından akan Akpınar deresi bugün kurumuş durumdadır. Ancak yağmur mevsiminde çok düşük bir su seviyesine sahiptir (Özgen, 1987: 241).

Höyüğün doğu yamaç ve eteklerinde, yıllardır kamyonların ve köylülerin toprak çekmeleri sonucu tahribat oluşmuştur. Aynı tahribat batı yamaç ve eteklerinde de görülmektedir. Ancak bu kısımda tahribat doğu yamacına göre daha azdır. Bunun nedeni de batı yamacı tarafının kamyonların girişine uygun olmamasıdır (Özgen, 1987: 241).

Höyüğün batısında yamaç önünde ve höyüğün üzerinde muhtemel duvar temel kalıntıları görülmektedir. Özellikle batı yamaç eteği önünde kiklopik taşlardan yapılmış sur(?) duvar kalıntıları bugün ayakta durmaktadır. Höyüğün üzerinde yapılan çanak çömlek parçaları toplama işlemi sırasında, özellikle güney yükseltisi ve çevresinde malzemenin yokluğu dikkati çekmektedir. Yoğun çanak çömlek kırıklarına yalnızca kuzey-batı yamaç üzerinde rastlanmıştır (Özgen, 1987: 242).

Ancak, ele geçen çanak çömlek buluntuları arasında, doğu yamaç yarmalarından birinde gün ışığına çıkartılmış olan tüm kaplar Oylum Höyük'ün M.Ö. III- II. binyıl

yerleşimini vurgulamaktadırlar. Bu buluntular “Suriye şişesi” olarak tanımlanan alabastron tipi bir şişe, küre gövdeli bir şişe, yonca ağızlı bir sürahi ve ağız kısmı kırık minyatür bir kapçıktan oluşmaktadır (Özgen, 1987: 242).

1947 yılında Oylum Höyük’te bulunarak Gaziantep Müzesi’ne getirilmiş olan kırmızı perdahlı, keskince karınlı, gaga ağızlı sürahi de höyüğün M.Ö. II. binyıl yerleşimine ışık tutmaktadır. Diğer buluntular arasında pişmiş topraktan kalıba dökme tekniğiyle yapılmış, arkaları dış bükey adak figürinleri ile taştan yapılmış ağırşaklar ve bazalttan bir koçbaşı yer almaktadır (Özgen, 1987: 242).

Bir diğer önemli buluntu grubunu ise yazılı belge olarak nitelendirebileceğimiz ve Oylum Höyük’ün M.Ö. II. yy. dan M.S. 17. yy. a kadar yerleşimini aydınlatan tunç ve bakır sikkeler oluşturmaktadır. Ele geçen toplam 73 adet sikkenin ancak 32 tanesi temizlenip okunabilmiştir (Özgen, 1987: 242).

1988 yılı kazılarında çanak çömlek kırıklarının yanı sıra ele geçen pişmiş topraktan yapılmış, koşum takımlı bir at torsosu Anadolu atçılık tarihine önemli katkıları olabilecek niteliktedir. Bu at figürü, M.Ö. I. bin at koşumlarına ışık tutmaktadır (Özgen, 1988: 203).

Doğu tahribat alanında özellikle profil düzeltme çalışmaları sırasında olasılıkla Kalkolitik/ İlk Tunç Çağı’na tarihlenebilecek yapıların yangın geçirmiş kerpiç duvarları açığa çıkartılmıştır (Özgen, 1988: 204).

Büyük ölçüde tahrip görmüş buluntular sınıflandırılarak koruma altına alınmıştır. Orta kesimde, kısmen tahrip olmuş bir gömü gün ışığına çıkartılmıştır. Toprak içinde doğrudan “hocker”²¹ durumunda gömülmüş birisine ait olan iskeletin belden aşağısı tahrip olmuş olup, başı kuzeydoğu yönüne bakar şekilde yatırılmıştır. Sağ omuzu üzerinde büyük olasılıkla ölü hediyesi olarak konmuş açık renk çakmaktaşıdan bir dilgi ile yakın çevresinde hemen hepsi kullanım izine ve parlaklığına sahip sayısız çakmaktaşı alet de ele geçirilmiştir. Buluntuların ışığı altında Kalkolitik Çağ sonu ile İlk Tunç Çağı başlarına ait olduğu düşünülen söz konusu iskelet toprağı ile birlikte yerinden alınarak nem oranı düşmeyecek şekilde plastik torbalara sarılarak Gaziantep Müzesi’ne nakledilmiştir. Prof. Dr. Metin Özbek’in analizi sonucunda, söz konusu iskeletin 25-30 yaşlarında Akdeniz ırkından bir erkeğe ait olduğu anlaşılmıştır (Özgen, 1988: 204).

²¹ Ölünün/ iskeletin bacakları ve kolları karnına doğru çekilmiş, sağ veya sol tarafına yatırmış pozisyonda gömülme şeklidir.

Doğu yarması temizlik çalışmaları sırasında sayısız çanak çömlek parçasının yanı sıra bulunmuş olan taştan yapılmış iç bükey kenarlı silindirik şekilde bir damga mühür de ilginç buluntular arasında yer almaktadır (Özgen, 1988: 204).

Oylum Höyük kazılarında, gün ışığına çıkartılmış olan buluntular, bir başkent olarak nitelendirilebileceğini ve tarihinin Kalkolitik Çağ'a kadar indiğini göstermektedir (Özgen, 1988: 205).

Oylum Höyük güney yükseltisi açmalarında ele geçen arkeolojik buluntular arasında: kırmızı astarlı bir çanak ve bazaltdan birleştirilmemiş bir yontu taslağı, demirden bir orak ve demirden kolcuklu balta önemli yer tutmaktadır (Özgen- Tekin- Ensert, 1993: 96).

Höyüğün güney yükseltisinde yürütülen çalışmaların sonucunda 4 evre tespit edilmiş; ele geçen buluntulardan söz konusu yapı evrelerinin M.Ö. I. binyılın ikinci yarısına ait olduğu anlaşılmaktadır (Özgen- Tekin- Ensert, 1993: 96).

Oylum Höyük'ün kuzey yükseltisindeki bölümü, köylüler tarafından uzun yıllardan beri tarla olarak kullanıldığından mimari kalıntılar tahrip olmuştur. Doğu yamacı çalışmaları sırasında taş temeller ve yer yer korunan beyaz sıvalı taban açığa çıkartılmıştır (Özgen- Tekin- Ensert, 1993: 96). Bir kısmı batı açma duvarı içinde bulunan ve III. evreye ait olduğu düşünülen ocak ve onun hemen güneyinde bu ocakla bağlantılı çöp çukuru görülmektedir. 1991 yılında 11 mezar gün ışığına çıkarılmış, bunlardan biri basit çukur mezar, biri küp mezar, geri kalan 9 mezar ise çömlek mezardır (Özgen- Tekin- Ensert, 1993: 97).

Başka bir mezar basit bir çömlek içine yapılmış, üst evrenin yapı malzemeleri mezarı tahrip etmiştir. Bu nedenle gömme kabı, yerinde kırılmış ve dağılmıştır. İçindeki cesedin yatırılış durumu ve yönü saptanamayan bu mezar, bir yaşını doldurmamış bir bebeğe aittir. İçinde mezar eşyası ele geçmeyen kabın ağız kısmı, gömmenin yapılabilmesi için önceden kırılmıştır (Özgen- Tekin- Ensert, 1993: 98).

Oylum Höyük'te genellikle 0-3 yaş arasındaki çocuklar, çömlek türünden kaplara gömülmüştür. Gömme kapları toprağa yatay veya dikey olarak yerleştirilmiştir. Bunlara örnek olabilecek bir mezar gün ışığına çıkartılmıştır. Mezarda 1- 1,5 yaşlarında bir çocuk,

başı doğuya yüzü kuzeye bakar şekilde büzülerek sağ tarafı üzerine yatırılmıştır. Çocuğun kollarında tunçtan birer bilezik bulunmaktadır (Özgen- Tekin- Ensert, 1993: 98).

1993 yılı çalışmaları sırasında höyüğün güney bölümünde, tek sıra taşlardan örülmüş yuvarlak planlı silo olarak kullanılması muhtemel bir mimari kalıntıya rastlanılmıştır. Aynı alanda mimari bağlantısı olmayan bir amphora yerinde kırık olarak ele geçmiştir. Başka bir bölümde ise taban üzerinde yerinde kırılmış bazalt bir tabak ele geçmiştir, bu kabın hemen yanında yeşil renkte taştan yapılmış bir damga mühür ve biraz ilerisinde yanmış hayvan kemiklerinin bulunduğu bir çukur ortaya çıkarılmıştır (Özgen- Tekin- Ensert, 1993: 98-99).

1993 yılı buluntuları içerisinde hiç kuşkusuz en önemli eser tunçtan yapılmış bir insan heykelciğidir. Bu heykelcik, sivri serpuşlu, kısa etekli bir tanrıyı tasvir etmektedir. Tanrı sağ elini öne uzatırken sol elini havaya kaldırarak bir şey fırlatıyor gibi betimlenmiştir. Dolgun yüz hatları, kemerli iri burnu Ön Asya'nın diğer merkezlerinde ele geçen benzer heykelcikleri anımsatmaktadır (Özgen- Tekin- Ensert, 1993: 99).

1994 yılında yüzeyde bulunan eserler arasında tunç bir fibula parçası ve pişmiş topraktan figürin parçası, mezarlarda çıkartılan eserler arasında iki şişe, bir kadeh, kâse ve iki minyatür vazo yer almaktadır. Varlığı küçük eserlerden bilinen Orta Tunç Çağı yerleşimi 1994 yılında oldukça büyük olduğu düşünülen bir yapı ile tespit edilmiştir (Özgen- Tekin- Ensert, 1994: 186).

1995 yılı çalışmalarında ele geçen küçük eserler arasında bir silindir mühür önemli yer tutmaktadır. Kireç taşından yapılmış bu silindir mührün baskı yüzeyine linear stilde yapılmış bir sahne yer almaktadır. Bu sahnenin solunda, ayak topuklarına kadar uzanan bir elbise giymiş erkek figürü ok atar durumda betimlenmiştir. Okunu attığı yönde ise ağzını açmış, iki ayaklı, kıvrılmış bir kuyruğa sahip karışık bir yaratık bulunmaktadır. Bu iki figürün arasında ise bitki motifi yer almaktadır. Mühürde görülen sahne Yeni Assur mühür sanatından tanınmaktadır (Özgen- Tekin- Helwing, 1995: 190).

Mekânın kuzey yarısında çalışmalar ilerledikçe, M.Ö. I. binyıla tarihlenen bir skarabe ile tutamağı insan eli şeklinde bir damga mühür bulunmuştur. Dr. Raue fildişinden yapılmış skarabenin üzerinde Amun-Re yazılı olduğunu ve bu tip skarabenin M.Ö. I. binyılın ilk yarısında yaygın olarak kullanıldığını söylemiştir. İkinci mühür ise kırmızı renk taştan yapılmış olup, baskı yüzeyi düzeltilmiştir. Mührün tutamağı insan eli görüntüsü

vermektedir. Baskı yüzeyinin kullanılmış olması ikinci bir kullanıma işarettir. Ancak bu mühür bitirilememiştir. Mühür form olarak Hitit mühürleri formundadır (Özgen- Tekin-Helwing, 1995: 191).

Oylum Höyük'te 1988'den bu yana yapılan kazı çalışmaları sonucunda gün ışığına çıkarılan eserlerden höyüğün Kalkolitik Çağ'dan Helenistik döneme kadar kesintisiz yerleşim gördüğü sonucu çıkarılmaktadır.

3.1.1.28. Pekmezli Höyüğü

Adana il merkezinin kuzeydoğusunda, Ceyhan'ın yaklaşık 10 km kuzeyinde, Pekmezli Köyü'nün tam karşısındadır. Yerleşme bazen Üç Höyük adıyla da anılmaktadır.

1951 yılında M.V. Seton-Williams tarafından tespit edilen höyüğün yüzeyinde, olasılıkla Roma Dönemi yerleşmesine ait bir sütun parçası bulunmuştur. Toplanan çanak çömlek parçalarından bu yere, Kalkolitik Çağ dışında M.Ö. 2. bin yıl Helenistik, Roma ve Bizans Dönemleri'nde yerleşilmiş olduğu anlaşılmıştır (Seton-Williams, 1954: 167).

3.1.1.29. Sarıkayalı

Sarıkayalı/ Ayas Çiftlik Höyüğü, Hoyran Gölü ile Beyşehir Gölü arasındaki vadinin doğu kesiminde, Şarkıkaraağaç'ın yaklaşık 15 km güney- güneybatısında bulunmaktadır.

1963 yılında D. French'in bölgede yürüttüğü yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır. Höyük malzemesi ağırlıklı olarak İlk Tunç Çağı II ve Demir Çağı yerleşmelerine işaret etmekle birlikte, toplanan az sayıdaki boyalı çanak çömlek, Konya Ovası İlk/ Orta Kalkolitik özellikleri göstermektedir (French, 1965:39).

3.1.1.30. Silifke Kale

Mersin'in güneybatısında, Silifke'nin kuzeybatı kısmında, koruna gelmiş olan bir kayalığın üstünde, dağınık bir şekilde, tarih öncesi çanak çömlek parçaları ele geçmiştir. Burada yüzey çalışmaları yapan Mellaart ve French, Orta Kalkolitik Çağ'a tarihlenen bazı parçalar bulmuşlardır. Bunlar, el yapımı, yüzey rengi soluk kırmızı veya devetüyü renginde olan maldandır. Üzeri kırmızı veya kahverengi ince mat boya ile bezenmiştir. Obeid boyalı malına benzemektedir. Kâse biçimlileri çoğunlukta yer alır (Mellaart, 1954: 192; Mellaart, 1958: 315; French, 1965: 181).

3.1.1.31. Sirkeli

Adana il merkezinin doğusunda, Ceyhan'ın 5 km batısında, Ceyhan- Misis karayolunun üzerindedir. Bahçe, Feke ve Kilikya Kapıları olarak bilinen geçitler arasındaki karayollarının kesişme noktasındadır. Çok büyük bir höyüktür.

1996 yılında, G. Garstang yönetiminde sondaj niteliğinde kazılmıştır. Özellikle M.Ö. 2. bin yıl ve Geç Hitit yerleşmesi olarak ün salmıştır (Garstang, 1937: 64).

1951 yılında M. V. Seton-Williams yönetiminde araştırılmıştır. Yerleşme yerinin Kalkolitik Çağ'dan Roma Dönemi'ne kadar kesintisiz yerleşim gördüğü tahmin edilmektedir. Yoğun olarak Coba Höyük malına ait çanak çömlek parçaları bulunmuştur (Seton- Williams, 1954: 130- 168).

3.1.1.32. Soğuksu Höyük

Antakya kentinin kuzeydoğusunda, Kırıkhan ilçesinin 3 km güneybatısındadır. Amik Gölü'nün kuzeybatı ucundadır. Güneyinde bir bataklık mevcuttur. Günümüzde de var olan su kaynakları bu yerin konaklama yeri seçilmesinde en önemli unsur olmuştur.

1936 yılında R. J. Braidwood tarafından saptanmıştır. Yüzeyinde, şüpheli Kalkolitik Çağ çanak çömlek parçaları dışında, M.Ö. 3. bin yıl, Demir Çağı, Helenistik, Roma Dönemi ile Orta Çağ bulguları ele geçmiştir (Braidwood, 1937: 21).

3.1.1.33. Sultan Tepe

Adana il merkezinin doğusunda, Ceyhan'ın 24 km doğusunda, Ceyhan- Toprakkale karayolunun güneyinde bulunan koni biçimli bir tepedir. Üzerindeki duvar kalıntılarında, geç devirlerde bir kale olduğu sanısı uyandırmaktadır. 1951 yılında M.V. Seton-Williams yönetimindeki Kilikya Yüzey Araştırması'nda toplanan malzemeye göre, İlk Tunç Çağı dışında, Son Kalkolitik Çağ'dan Roma Dönemi'ne kadar yerleşim görmüş olduğu anlaşılmıştır. Kalkolitik Çağ'a tarihlenen Coba mallarından parçalar da bulunmuştur (Seton- Williams, 1954: 130- 169).

3.1.1.34. Tabara

Antakya ilinin kuzeydoğusunda, Tell Açana Höyüğü'nün 1,5 km doğusunda yer almaktadır.

1936 yılında, Chicago Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün R. J. Braidwood yönetiminde yaptığı yüzey araştırmasında ilk kez bulunmuştur. Yüzeyinde yalnızca Orta Çağ ve Roma- Helenistik Dönem bulgularının var olduğu söylenmesine karşın, S. Hood tarafından 1948- 49 yıllarında gerçekleştirilen kazılarda, değişik çağlara ait buluntular ortaya çıkarılmıştır (Braidwood, 1937: 34; Hood, 1951:114).

Tabara el Akrad höyüğünde A ve B adı verilen iki açma ile kazılar yapılmıştır. A açmasında 7 tabaka bulunmuştur. En üstte İlk Demir Çağı, altta boşluk, daha altta ise;

I- IV. tabakala- İlk Tunç Çağı

V. tabaka- Jemdet Nasr

VI. tabaka– Uruk Dönemi

VII. tabaka- Obeid Dönemi'ne tarihlenmektedir. B aşmasında ise A aşmasındaki V. yapı katından daha eski yapı katı bulunamamıştır. En alttaki VII. tabakada, üç odalı büyük bir yapıya ait kalıntılar bulunmuştur. İki oda arasında eşikli bir kapı geçidi görülmektedir. Mekânların tabanları çamur sıvalı olup birkaç defa yenilenmiştir. VII. tabakanın çanak çömlekleri, Kuzey Suriye'deki Obeid Dönemi malzemesine çok benzemektedir (Hood, 1951: 119- 121).

3.1.1.35. Tell el Cüdeyde

Antakya kentinin kuzeydoğusunda, Reyhanlı ilçesinin 1,9 km doğu-güneydoğusunda yer almaktadır (Braidwood, 1937:4).

Son yapılan yüzey araştırması ile çeşitli dönemlere ait 200'ün üzerinde yerleşme yerini barındıran Amik Ovası'nın büyük höyüklerinden biri olan Tell el Cüdeyde verimli ovaları ile yerleşmeye çok elverişlidir. Kuzey tarafında, günümüzde tamamen kurumuş olan bir gölün varlığı görülmektedir. Doğu tarafından Kızıl Ark veya Nahr el Cüdeyde adlı bir dere geçmektedir. Son yıllarda höyüğün diğer Amik Ovası yerleşmeleri gibi büyük ölçüde tahrip edildiği görülmektedir (Dorneman, 1997: 115).

Chicago Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü tarafından 1933 yılında bilim dünyasına tanıtılan höyük ilk kez, 1935 yılında, R.J. Braidwood yönetiminde kazılmıştır. Höyüğün bu yıldan 1995 yılına kadar yoğun tahribata uğraması, kazıların aynı enstitü tarafından tekrar başlatılmasını zorunlu kılmıştır (Braidwood, 1937:6).

Tell el Cüdeyde Neolitik Çağ'dan İslam Dönemi'ne kadar yerleşim görmüştür. I'den XIV'e kadar tabakalanma görülmüştür. Bu tabakalanma sadece Tell el Cüdeyde'nin değil komşu yörelerin anahtar tabaka silsilesini de oluşturmuştur. İlk rapora göre XIII. tabaka ile bu tabakanın en altında ortaya çıkanlar Kalkolitik Çağ'a konulmaktadır. Son Kalkolitik Çağ'ın Tell el Cüdeyde 'de var olduğu saptanmıştır (Braidwood, 1937:6).

Kazı alanının darlığı ve açmanın höyüğün yamacında açılmış olması yeterli mimarinin bulunmamasına yol açmıştır. Amik F evresine tarihlenen açmada, dörtgen

planlı, olasılıkla çok odalı evlerin var olduğu mimari ile karşılaşmıştır. Yapım malzemesi olarak temelde, düzensiz yerleştirilmiş ocak taşları, üstte ise kerpiç tuğlalarının var olduğu görülmektedir. Muntazam dökülmüş kerpiç tuğlaların, Amik silsilesinde ilk defa bu evrede kullanılmış olduğu söylenmektedir (Braidwood, 1937:8).

Amik F evresinde, düzeltilmiş veya sıvazlanmış yüzlü basit, saman yüzeyli, saman yüzeyli kırmızı astarlı, kırmızı çift astarlı ve kaba mal grupları ile tek tük hiçbir mal grubuna sokulmayan çanak çömlek parçaları ele geçmiştir. İki mal grubu yüzde olarak en çok kullanılan mal gruplarıdır. Sığ geniş kâseler en çok sevilen biçimdir. Kısa ya da yüksek boyunlu çömlükler de görülmektedir (Dorneman, 1997: 117).

Tell el Cüdeyde Amik Ovası için çok önemli yerleşmelerden biridir.

3.1.1.36. Kızılkaya

Antakya kentinin kuzeydoğusunda, Kırıkhan ilçesinin 14 km güneydoğusundadır. Boyutları verilmemekle beraber orta boyda, yüksek bir höyük olduğu bildirilmektedir. Güney kısmı hariç teraslı yapıdadır.

1936 yılında R. J. Braidwood tarafından saptanmıştır. Aynı yıl yapılan toplamada, höyük yüzeyinden, olasılıkla Kalkolitik Çağ'a tarihlenen buluntular ele geçmiştir. Ayrıca diğer çağlara ait çanak çömlek parçaları da bulunmuştur (Braidwood, 1937: 23).

3.1.1.37. Kurcuoğlu

Antakya kentinin kuzeydoğusunda, Kırıkhan ilçesinin yaklaşık güneydoğusunda, Kurcuoğlu Köyü'nün hemen kuzeyinde yer almaktadır. Orta boyutta olan höyüğün yamaçları bazı yerde dik bazı yerde teraslıdır.

R.J. Braidwood tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında höyükte olası Kalkolitik Çağ, İlk Tunç Çağı, Son Tunç Çağı, Demir Çağ, Helenistik ve Roma Dönemi

yerleşmelerinin olduğu, toplanan çanak çömlek parçalarından anlaşılmıştır (Braidwood, 1937: 25).

3.1.1.38. Tılan Höyük

Adana il merkezinin kuzeydoğusunda, Kozan ilçesinin yaklaşık 16 km güneydoğusundadır. Yerleşme yerinin bir tarafında köy, diğer tarafında ise Deli Çay bulunmaktadır.

1951 yılında M.V. Seton-Williams yönetiminde yapılan Kilikya Yüzey Araştırması'nda tespit edilmiştir. Höyükte en üstte Roma Dönemi yerleşmesinin var olduğu görülmektedir. Buna karşın teraslarda, kalın bir Demir Çağ, daha altta ise Orta Tunç Çağı, Son Tunç Çağı, İlk Tunç Çağı ve Kalkolitik Çağ tabakalarının varlığı anlaşılmıştır. Biçim ve teknik özellikleri ile Kalkolitik Çağ Coba malına benzeyen parçalar ele geçmiştir (Seton- Williams, 1954: 130-171).

3.1.1.39. Til Höyük

Kahramanmaraş il merkezinin kuzeyinde, Elbistan ilçesinin 12 km doğu-güneydoğusunda, Til Köyü'nün batı kenarında yer alan orta boyutta bir höyüktür.

1962 yılında G. H. Brown tarafından bulunmuştur. Üstü düz olan höyüğün yüzeyinden Son Kalkolitik Çağ'a tarihlenen portakal renkli ince maldan, doğu malından çanak çömlek parçaları toplanmıştır. Bu çağ dışında höyükte, İlk Tunç, Orta Tunç, Son Tunç Çağı, Demir Çağı ve Klasik Dönem yerleşmelerinin var olduğu da anlaşılmaktadır (Brown, 1967).

3.1.1.40. Yazı Höyük

Antakya kentinin kuzeydoğusunda, Reyhanlı ilçesinin 6 km kuzeyinde, Afrin Çayı'nın kuzey yakasındadır. Çok küçük ve yayvan bir höyüktür. Yakınında su kaynağı yoktur. 1936 yılında, R. J. Braidwood yönetimindeki Amik Ovası YüzeY Araştırmaları'nda tespit edilmiştir. Yerleşme yerinin üstünden ve eteklerinden, olası Kalkolitik Çağ, Orta Tunç, Demir Çağı, Helenistik ve Roma Dönemi'ne tarihlenebilecek çanak çömlek parçaları ele geçirilmiştir. Diğere adının Tell Acarköy olduğu söylenmektedir (Braidwood, 1937: 36).

3.1.1.41. Yeniköy

Adana il merkezinin güneydoğusunda, Yumurtalık'ın kuzeyinde, Yeniköy adlı köyün 3 km uzağındadır. 1951 yılında M.V. Seton- Williams tarafından saptanmıştır. Bilim dünyasına, İlk Tunç Çağı'ndan Roma Dönemi'ne kadar yerleşime sahne olan bir yer olarak tanıtılmıştır. Batı tarafında terası olan küçük bir tepedir. Eteğinde bir kilise kalıntısı vardır. YüzeYinde bol sayıda obsidyen artık ile bir pişmiş toprak figürin bulunmuştur. Yıllar süren sürülme sonucunda tahrip olmuştur. Bilkent Üniversitesi'nin 1991 yılındaki yüzeY araştırmasında, Son Kalkolitik Çağ'a tarihlenen düzeltilmiş yüzlü hafif astarlı mal grubuna ait parçalar ele geçmiştir (Steadman, 1994: 88).

3.1.1.42. Yoltepe

Antakya merkezinin kuzeydoğusunda, Kırıkhan ilçesinin 15,5 km güneydoğusundadır. Amik Gölü'nün doğu tarafında bulunan bu yerin kuzeyinden Afrin Çayı akmaktadır. 1936 yılında R. J. Braidwood tarafından saptanmıştır. Saptandığı yılda çevresinde bulunan bataklık günümüzde kurummuştur. Braidwood'a göre küçük ve alçak bir tepedir. Bu yerde yapılan yüzeY toplamasında, Helenistik-Roma Dönemi parçaları ile şüpheli Kalkolitik Çağ çanak çömlekleri bulunmuştur (Braidwood, 1937: 24).

3.1.1.43. Yusufllu

Antakya kentinin kuzeydoğusunda, Antakya- Kırıkhan eski karayolunun doğusunda, yoldan yaklaşık 2 km uzaklıktadır. Batısından ise Karasu akmaktadır. Yanından, Gâvur Dağları'ndan gelen küçük dereler geçmektedir. Oldukça yüksek ve büyük bir höyük olduğu belirtilmektedir.

1936 yılında R. J. Braidwood yönetiminde yapılan yüzey araştırmasında saptanmıştır. Bu araştırmada, yüzeyinden toplanan çanak çömlek parçaları arasında şüphe ile Kalkolitik Çağ'a tarihlenen parçalar bulunmaktadır (Braidwood, 1937: 20).

SONUÇ

İnsanlık tarihinde yer alan medeniyetler için Anadolu toprakları ayrı bir yere sahiptir. Tarih öncesi çağların ilki olan Paleolitik devirden başlayarak çeşitli devirlerde yerleşimlere sahne olan Anadolu'nun tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir.

Güney Anadolu yani Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü ilkçağlardan beri insanlık yerleşimi için en elverişli bölgelerdendir. Bu özeliği ile yerleşim sayısı giderek artmıştır. Paleolitik Dönemden günümüze kadar da sürekli yerleşim görmüştür.

Bölgede iskân hareketleri Paleolitik Dönemlerde başlayıp yerleşme sayısı artarak Neolitik Dönemde de devam etmiştir. Ancak değişen dönemlerde insanlar aynı yerleşim yerlerini terk ederek farklı yerleri tercih etmişlerdir. Bölgede yerleşim sürekli olsa da insanlar aynı yerleşim yerlerinde uzun süre kalmamışlardır.

İskânın bölgede en yoğun olduğu dönem ise Kalkolitik Dönemdir. Bu dönemde yerleşme sayısı kendinden önceki dönem olan Neolitik Dönemdeki yerleşme sayısının 3 katı kadar artmıştır. İlk yerleşimlerin görüldüğü Paleolitik Dönemdeki yerleşmelerin sayısından ise 6 kat fazladır.

19. yüzyıldan itibaren Anadolu'da yapılan araştırmalar giderek artmıştır. Ancak Anadolu'nun güney- güneydoğusunda yeteri kadar araştırma yapılmamıştır. Araştırmalar daha çok Akdeniz Bölgesi'nin Antalya Bölümü dolaylarında yapılmıştır. Son yıllarda Anadolu'nun göz ardı edilen bölgeleri sistemli olarak araştırılmaya başlanmıştır. Böylece Anadolu'nun eskiçağı ile ilgili eksiklikler giderilmeye başlanmıştır.

Konumuzu oluşturan Akdeniz Bölgesi'nde Antalya bölümünde yer alan mağara ve diğer yerleşimler çok defa araştırılmış olmasına rağmen, Adana bölümünde yer alan mağara ve yerleşimler gerektiği kadar araştırılmamıştır. Bölgede yer alan höyükler 1930'lu yıllarda yüzey araştırmaları sırasında keşfedilmiş ve yüzey araştırmaları yapıldıktan sonra uzunca bir süre araştırma yapılmamıştır. Yapılan yüzey araştırmaları ve kazı çalışmaları systemsiz yapıldığından dolayı ele geçen bilgiler sağlıklı değildir.

1930'lu yıllarda keşfedilen mağaralar, höyükler ve diğer yerleşim yerleri iklim koşulları, yörede yaşayan halkın tarla açma girişimleri nedeniyle oldukça tahrip olmuştur.

Bölgede araştırma yapan enstitüler bu durum karşısında araştırmalarına yeniden başlamışlardır. 1935-36, 1945-46, 1991-92 yıllarında devam eden çalışmalar sonucunda bölgenin eskiçağ tarihine ışık tutan birçok bulgu ele geçmiştir.

Böylece Kuzey Suriye- Mezopotamya ile Anadolu arasında ticareti sağlayan yollar üzerinde bulunan bu yerleşim yerleri hakkında eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Yeni yapılan araştırmalar ve kazı çalışmaları sonucunda sağlıklı bilgiler tarihlendirme yöntemleri ile kesinliğe kavuşturulmuştur. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunan diğer höyük ve yerleşim yerleri ile olan ilişkileri, alışverişleri anlaşılmıştır. Kullanılan malzemeler, yerleşim özellikleri, ölü gömme adetleri, dönemler arası geçişleri hakkında bilgilere ulaşılmıştır.

Araştırmamızı oluşturan konular içerisinde yer alan höyük ve yerleşimlerde günümüzde hala araştırma yapılmaktadır. Bulunan bilgiler ve malzemeler gittikçe artmakta ve doğruluğu kesinleşmektedir.

Adana Bölümü'nde daha önce yapılan araştırmalar sonucunda 14 Paleolitik Çağ yerleşim yerlerine rastlanılmıştır. Bu yerleşim yerlerinden 1 tanesi Epipaleolitik/Mezolitik Çağ'da da devamını sürdürmüştür. Neolitik Çağ'a gelindiğinde yerleşim yerleri sayısı 43 olarak görülmektedir. Ancak bu yerleşim yerlerinden hiç biri ne Paleolitik ne de Epipaleolitik/Mezolitik Çağ'da yerleşme görmemiştir. Neolitik Çağ'da yerleşme görülen 43 yerleşme yerinden 14 tanesinin Kalkolitik Çağ'da da yerleşime sahne olduğu görülmektedir. Bunların dışında Kalkolitik Çağ'da 72 yerleşme daha görülmüştür. Böylelikle Kalkolitik Çağ'da toplamda 86 yerleşim yeri görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKURGAL, E., Anadolu Uygarlıkları, Phonix Yay. İzmir, 1995.
- AKURGAL, E., Anadolu'nun Kültür Tarihi, Phonix Yay. Ankara, 1999.
- ALKIM, B. U., "Domuztepe Kazılarının Arkeolojik Sonuçları" Belleten, C.16, Ankara, 1952.
- ALKIM, B. U., "Tıkalı Mağara" Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 1, Paleolitik/Epipaleolitik, İstanbul, 1963.
- ATALAY, İ. – MORTAN Kenan; Türkiye Bölgesel Coğrafyası, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1997.
- BAHAR, H., Eskiçağ Uygarlıkları, Kömen Yay. Konya, 2010.
- BASKICI, M. M. "Evcilleştirme Tarihine Kısa Bir Bakış" Ankara Üniversitesi Dergisi, Ankara, 2000.
- BOSTANCI, E., "Mağaracık Çevresinde Yapılan 1966 Yaz Mevsimi Kazıları ve Yeni Buluntular" Antropoloji, s.1. Ankara, 1967.
- BOSTANCI, E., "Beldibi ve Mağaracıkta Yapılan 1967 Yaz Mevsimi Kazıları ve Yeni Buluntular" TAD, Ankara, 1968.
- BOSTANCI, E., "Kışlak Cıvarı", Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 1, Paleolitik, 1971.
- BOSTANCI, E., "Antakya Şenköy'de Yeni, Orta ve Üst Pleistosen İnsanına Ait Kültürler Üzerine Bir Araştırma" Antropoloji, Ankara, 1971.

BOSTANCI, E., “Güney- Doğu Anadolu’da Adıyaman Çevrelerinde Yapılan Paleoantropolojik, Prehistorik ve Quarterner Problemleri Üzerine Bir Araştırma” Antropoloji, Ankara, 1973.

BOSTANCI, E., “Anadolu’da Çakmaktaşının Jeolojik Yaşı ve Güneydoğu Anadolu’da Gaziantep Yakınında, Dülük Köyü Vadisinde, Bir Yüzünde Neogen Yaşta Chlamys Sp. Kavkı Mülajı Bulunan Alt Paleolitik Dülükliyen Devre Ait El Baltası Üzerine Bir Tetkit” Antropoloji, Ankara, 1975.

BOSTANCI, E., “Çevlik ve Mağaracıkta Yeni Quarterner Akdeniz Plajları ve Fosil İnsanların Yaşadığı Devrelerle Korelasyonu Üzerine Bir Araştırma” Antropoloji, Ankara, 1975.

BOSTANCI, E. – ŞENYÜREK M.,” Altındere/ Avratlar ”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 1, Paleolitik/Epipaleolitik, İstanbul, 1958.

BOSTANCI, E. – ŞENYÜREK M., “Hatay Vilayetinde Prehistorya Araştırmaları” Belleten, Ankara, 1958.

BOSTANCI, E.- ŞENYÜREK, M., “Hatay Vilayetinin Paleolitik Kültürleri, The Palaeolithic Cultures of the Hatay Province”, Belleten, Ankara, 1958.

BRAİDWOOD, R. J., Mounds in the Plain of Antioch. An Archaeological Survey, OIP: 48, University of Chicago Press, Chicago, 1937.

BRAİDWOOD, R.J.,” Çatal Höyük (Amik)” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1937.

BRAIDWOOD, R.J.,” Davutpaşa” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1937.

BRAIDWOOD, R.J.,” Kaddahiyyat Ali Bey” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1937.

BRAIDWOOD, R.J.,” Karaca Hirbet Ali” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1937.

BRAIDWOOD, R.J.,” Kinanah” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1937.

BRAIDWOOD, R.J.,” Tell Karataş” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1937.

BRAIDWOOD, R.J.,” Dana Höyük” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 3, Kalkolitik, İstanbul, 1937.

BRAIDWOOD, R.J.- BRAIDWOOD, L.S., Excavations in the Plain of Antioch I. The Earlier Assemblages Phases, A-J. OIP: 61, University of Chicago Press, Chicago, 1960.

BRAIDWOOD, R.J.- BRAIDWOOD, L.S., “Tell Kurdu”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1960.

BROWN, G.H. “Prehistoric Pottery form the Antitaurus” AS, S:17, London, 1967.

CARTER, E. “Report on Kahramanmaraş Archaeological Survey Project From 24/9/93 to 11/11/93” AraST, C. XII 1994, Ankara, 1995.

CARTER, E.” The Kahramanmaraş Archaeological Survey Project: APreliminary Report on the 1994 Season” AraST C:XIII/I, 1995, Ankara, 1996.

CARTER, E. “ Domuztepe” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeler 3, Kalkolitik, İstanbul, 1996.

ÇAMBEL, H.” Domuztepe. Son Araştırmalar Işığında Yeni Bir Değerlendirme”
AnadoluAraş, S:10, İstanbul, 1986.

ÇAMBEL, H.” Domuztepe”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1986.

ÇAMBEL, H. “ Otmanlı Höyük” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeler 3, Kalkolitik, İstanbul,
1986.

ÇAMBEL, H.- ÖZDOĞAN, M.” 1983 Yılı Domuztepe Çalışmaları” KST VI- 1984,
Ankara, 1985.

ÇİĞDEM, S. Eski Anadolu İnsanınin Geçim Kaynakları ve Yaşama Biçimleri, Atatürk
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 1996.

DEMİRCİOĞLU, H. Roma Tarihi, Menşelerden Akdeniz Havzasına Hâkimiyet
Kurulmasına Kadar, C:I, Ankara, 1973.

DİNÇOL, M. A. “Hititler” Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, C:I, 1982.

DORNEMANN, R.H. “Amuq”, The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East
C:1, E.M. Meyers ed., Oxford University Press, New York, 1997.

DÖNMEZ, A- BRICE, W. C. “Ozan Höyük” Türkiye Arkeoloji Yerleşmeleri 3, Kalkolitik,
İstanbul, 1949.

du PLAT TAYLOR, J.- M. V. S. WILLIAMS- J.WACHTER “The Excavations at Sakçe
Gözü” Iraq S:12/2, London, 1950.

ESİN, U. İlk Üreticiliğe Geçiş Evresinde Anadolu ve Güneydoğu Avrupa, I. Doğal Çevre
Sorunu, İÜEFY:2507, İÜEF Basımevi, İstanbul, 1978.

- FRENCH, D. H. “ Prehistoric Sites in the Göksu Valley” AS, S.15, London, 1965.
- FRENCH, D. H. ” Elvanlı/ Tömükkale” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1965.
- FRENCH, D. H. “ Gaziantep ve Hatay Müzelerinde Bulunan Sakçagözü ve Tell esh-Sheikh Kazıları Malzemesi” AraST VII- 1989, Ankara, 1990.
- GARRARD, A. “Survey of Palaeolithic and Aceramic Neolithic Sites in Sakçagözü Region (Gaziantep): 1995 Field Season” AraST XIV- I- 1996, Ankara, 1997.
- GARRARD, A.- CONOLLY, J.- MOLONEY N.- WRIGHT, C. “The Early Prehistory of the Sakçagözü Region, North Levantine Rift Valley: Report on the 1995 Survey Season” AS, London,1996.
- GARSTANG, J. “ Excavations at Sakje- Geuzi, in North Syria: Preliminary Report for 1908” LAAA, S.I, Liverpool, 1908.
- GARSTANG, J. “Çavuşlu Höyük” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 1, Paleolitik/ Epipaleolitik, İstanbul, 1937.
- GARSTANG, J. “Yumuktepe” Türkiye Arkeoloji Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1953.
- GOLDMAN, H. Excavations at Gözlükule, Tarsus II, From the Neolithic through the Bronze Age, Princeton University Press, Princeton, 1956.
- HARMANKAYA, S.- TANINDI, O. “Karain” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 1, Paleolitik/ Epipaleolitik, İstanbul, 1996.
- HARMANKAYA, S.- TANINDI, O.- M. ÖZBAŞARAN, “Coba Höyük” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1997.

HARMANKAYA, S.- TANINDI, O.- M. ÖZBAŞARAN, “Çukurköprü” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1997.

HARMANKAYA, S.- TANINDI, O.- M. ÖZBAŞARAN, “Domuz Tepe” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1997.

HARMANKAYA, S.- TANINDI, O.- M. ÖZBAŞARAN, “Gözlükule” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 3, Kalkolitik, İstanbul, 1998.

HARMANKAYA, S.- TANINDI, O.- M. ÖZBAŞARAN, “Gültepe” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1997.

HARMANKAYA, S.- TANINDI, O.- M. ÖZBAŞARAN, “Yumuktepe” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 3, Kalkolitik, İstanbul, 1998.

HARMANKAYA, S. Et. All. “Hacı Bozan” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1997.

HARMANKAYA, S. Et. All. “Hacılar Höyük” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1997.

HARMANKAYA, S. Et. All. “Karaca Hirbet Ali” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1997.

HARMANKAYA, S. Et. All. “Misis” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1997.

HARMANKAYA, S. Et. All. “Tarmil Höyük” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1997.

HOOD, S. “Tabara el Akrad” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 3, Kalkolitik, İstanbul, 1951.

HOURS, F.- AURENCHE, O.- CAUVIN, J.- CAUVIN, M.C.- COPELAND, L.-
SANLAVILLE, P., “Boz I” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1994.

HOURS, F.- AURENCHE, O.- CAUVIN, J.- CAUVIN, M.C.- COPELAND, L.-
SANLAVILLE, P., “Boz Höyük” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1994.

HOURS, F.- AURENCHE, O.- CAUVIN, J.- CAUVIN, M.C.- COPELAND, L.-
SANLAVILLE, P., “Gültepe” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1994.

HOURS, F.- AURENCHE, O.- CAUVIN, J.- CAUVIN, M.C.- COPELAND, L.-
SANLAVILLE, P., “Hasanuşağı” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1994.

HOURS, F.- AURENCHE, O.- CAUVIN, J.- CAUVIN, M.C.- COPELAND, L.-
SANLAVILLE, P., “Kabarsa” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1994.

HOURS, F.- AURENCHE, O.- CAUVIN, J.- CAUVIN, M.C.- COPELAND, L.-
SANLAVILLE, P., “Tell Hasanuşağı” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1994.

KANSU, Ş.A. “Anadolu’da Yeni Paleolitik Buluntular” DTCFD, Ankara, 1943.

KINAL, F., “Merdivenli Mağara”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 1, Paleolitik/Epipaleolitik, İstanbul, 1962.

KINAL, F. Eski Anadolu Tarihi, Ankara, 1991.

KÖKTEN, İ.K. “Sırtlanini Mağarası”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 1, Paleolitik/Epipaleolitik, İstanbul, 1958.

KÖKTEN, İ. K. “Anadolu’da Ünye’de Eski Taş Devirlerine (Paleolitik) Ait Yeni Buluntular” DTCTFD, Ankara, 1963.

KÖKTEN, İ.K.” Karain Türkiye Prehistoryasındaki Yeri” Türk Coğrafya Dergisi, Ankara, 1964.

LLOYD, S., MELLAART, J.”Tatarlı Höyük” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1962.

LLOYD, S. Türkiye’nin Tarihi, çev. E. VARİNLİOĞLU, Ankara,1998.

MELLAART, J. “Hacılar- Burdur Excavations 1957” TAD, S:8/1, Ankara, 1958.

MELLAART, J. “Soloı” Türkiye Arkeoloji Yerleşmeleri 3, Kalkolitik, İstanbul, 1954.

MELLAART, J. “Şamsın Höyük” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1958.

MELLAART, J. Second Millennium Pottery from the Konya Plain and Neighborhaad” Belleten, c:22/87, Ankara, 1958.

MELLAART, J. “Maltepe/Mut” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1975.

MELLAART, J. “Tell el Cüdeyde” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1975.

MELLAART, J. “Yumuktepe” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1975.

MEMİŞ, E. Eskiçağ Türkiye Tarihi, En Eski Devirlerden Pers İstilasına Kadar, Konya, 2003.

MEMİŞ, E. Tarihi Coğrafyaya Giriş, Konya, 1990.

MİNZNİ- DEROCHÉ, A. “Üç Ağızlı Mağarası ve Çevre Araştırmaları” KST XIII/I-1991, Ankara, 1992.

MİNZNİ- DEROCHÉ, A., “Altınözü”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 1, Paleolitik/Epipaleolitik, İstanbul, 1992.

MİNZNİ- DEROCHÉ, A., “Şenköy” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 1, Paleolitik/Epipaleolitik, İstanbul, 1992.

MİNZNİ- DEROCHÉ, A., “İncili Büyük Mağara” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 1, Paleolitik/ Epipaleolitik, İstanbul, 1993.

MİNZNİ- DEROCHÉ, A., “Üç Ağızlı Mağarası” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 1, Paleolitik/Epipaleolitik, İstanbul, 1993.

O’BRİEN, T. P “ A Chalcolithic Cave Site in Nort Syria” MAN S: 33/182, London, 1933.

ÖZGEN, E. “Gaziantep- Kilis Bölgesi Höyük Yüzey Araştırmaları: Oylum Höyük” KST, Ankara, 1988.

ÖZGEN, E. “Oylum Höyük 1988” KST, Ankara, 1988.

ÖZGEN, E. “ Oylum Höyük” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeler 3, Kalkolitik, İstanbul, 1990.

ÖZGEN, E.- H. TEKİN- H. K. ENSERT “ Oylum Höyük 1991 ve 1993 Kazı Çalışmaları” KST, Ankara, 1993.

ÖZGEN, E.- H. TEKİN- H. K. ENSERT “ Oylum Höyük 1994 Yılı Çalışmaları” KST, Ankara, 1994.

ÖZGEN, E.- H. TEKİN- B. HELWING “ Oylum Höyük 1995 Yılı Kazıları” KST, Ankara, 1995.

ÖZGEN, İ. – M.H. GATES, “Report on the Bilkent University Archaeological Survey in Cilicia and the Northern Hatay: August 1991” AraST S: X-1992, Ankara, 1993.

ÖZGEN, İ. – M.H. GATES, “Karahöyük/ Erzin” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeler 3, Kalkolitik, İstanbul, 1993.

ÖZGÜÇ, T. Ön Tarihte Anadolu’da Ölü Gömme Adetleri, TTK, Ankara, 1948.

ÖZGÜÇ, T. “Yümüktepe Kazıları” Belleten c: II/41, Ankara, 1948.

SETON-WILLIAMS, M.V. “Cilician Survey” AS, S: 14, London, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “Adatepe II”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “Çukur Köprü”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “Hacılar”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “Hacı Bozan”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “İmamoğlu”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “İncirlik” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “Minareli Höyük”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “Misis”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “Pascu Höyük”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “Pekmezli Höyük”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “Tılan Höyük”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “Tırmıl Höyük ”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SETON- WILLIAMS, M.V. “Velican ”, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1954.

SEVİN, V. Anadolu Arkeolojisi, İstanbul, 2003.

SEVİN, V.- I. CANEVA, “1993 Yılı Mersin/Yumuktepe Kazıları” KST XVI/I- 1994, Ankara, 1995.

SEVİN, V.- I. CANEVA, “1994 Yılı Mersin/Yumuktepe Kazıları” KST XVII/I- 1995, Ankara, 1996.

SEVİN, V.- I. CANEVA- K. KÖROĞLU “1995 Yılı Mersin/Yumuktepe Kazıları” KST XVIII/I- 1996, Ankara, 1997.

STEADMAN, R. S.” Boyalı Höyük” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeler 3, Kalkolitik, İstanbul, 1994.

ŞENEL, A. İlkel Topluluktan Uygar Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik, Toplumsal ve Düşünsel Yapıların Etkileşimi, Ankara, 1995.

ŞENYÜREK, M. S. “A Note on the Long Bones of Chalcolithic Age from Şeyh Höyük” Belleten 19/74, Ankara, 1955.

ŞENYÜREK, M. S. Haberler- Kazılar: “Hatay Vilayetinde Yeni Araştırmalar” Belleten, Ankara, 1958.

ŞENYÜREK, M. S.” 1958 Yılında Samandağ Yakınında Bir Mağarada Yapılan Sondaj” Anadolu, Ankara, 1958.

ŞENYÜREK, M. S. “Tıklı Mağara’nın Paleolitik Endüstrisine Dair Bir Not” Belleten, Ankara, 1959.

ŞENYÜREK, M. S. Haberler- Kazılar: “Tarih Öncesi Araştırmaları” Belleten, Ankara, 1959.

ŞENYÜREK, M. S. Haberler- Kazılar: “Hatay ve Adıyaman’da Tarih Öncesi Araştırmaları” Belleten, Ankara, 1960.

ŞENYÜREK, M. S. Haberler- Kazılar: “Tarih Öncesi Araştırmaları” Belleten, Ankara, 1961.

ŞENYÜREK, M. S.- E. BOSTANCI, “ Nükleus Olarak Kullanılan Bir El Baltası”

Belleten, Ankara, 1961.

Umar, B. İlkçağ'da Türkiye Halkı, İstanbul, 1999.

ÜNSAL, V. Eskiçağda Kırşehir ve Çevresi, Kırşehir, 2012.

ÜNSAL, V. Çoruh Havzası, Tarihi ve Arkeolojik Yönüyle Bayburt/İspir/Yusufeli,

Trabzon, 2006.

von der OSTEN, H.H. Explorations in Hittite Asia Minor,1929, The University of Chicago

Press, Oriental Institute Communications:8, Chicago, 1930.

YALÇINKAYA, İ. Alt ve Orta Paleolitik Yontma taş Endüstrisi Biçimsel Tipolojisi ve

Karain Mağarası, Ankara, 1989.

YALÇINKAYA, I. Arkeoloji ve Sanat Tarihi Eski Anadolu Uygarlıkları Paleolitik Çağ,

Ankara, 2009.

YAKAR, J. “Wadi el Hammam” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul,

1991.

YAKAR, J. “ Gözlükule” Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2, Neolitik, İstanbul, 1991.

YENER, K.A.- T. J. WILKINSON “1995 Chicago Orientl Intitute Hatay Amik Ovası

Bölge Projeleri” AraST XIV/II-1996, Ankara, 1997.

YILDIRIM, R. Uygarlık Tarihine Giriş (İlkçağ Tarih ve Uygarlıkları), İzmir, 2002.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı, Soyadı : Eda ZİNCİR

Doğum Yeri ve Yılı : Kırşehir/14.06.1989

Yabancı Dili :İngilizce

E-posta : zincir40@gmail.com

Eğitim Durumu:

Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih

Yüksek Lisans: KAEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı